

Het Communistisch Manifest

Karl Marx en Friedrich Engels

Het Manifest,
150 jaar jong in een geschiedenis die meet met eeuwen
Ludo Martens

www.MinisterieVanPropaganda.org

EPO

Eerste druk: maart 1998

Tweede druk: april 1998

Omslagontwerp en vormgeving: Lies Horrie, Jan Depover en EPO

*Omslagillustratie: Roger Somville, De Opstand, acryl op doek; 1995-96;
220Lx 180H*

Opmaak: Lies Horrie en EPO

Druk: drukkerij EPO

Redactiecomité Marxistische Studies

*Danny Vandenbroucke (hoofdredacteur), Jo Cottenier, Thomas Gounet,
Herwig Lerouge, Nadine Rosa-Rosso*

Redactieadres

Marxistische Studies, Kazernestraat 68, B-1000 Brussel (België)

Tel.: + 32 (0)2/513 76 73 Fax: + 32 (0)2/513 98 31

*Marxistische Studies is een uitgave van het Instituut voor Marxistische
Studies (IMAST vzw) [IMAST vzw is lid van het samenwerkingsverband
AanZet vzw,*

Kazernestraat 68, 1000 Brussel

©Auteurs en IMASTvzw, 1998

*Overname en vertaling van bijdragen uit dit tijdschrift is mogelijk na
toestemming van de auteurs.*

ISBN 90 6445 078 1

NUGI 661

D 1998/2204/9

Verspreiding in België

EPO-distributie, Lange Pastoorstraat 25-27 , B-2600 Berchem (Anfiverpen)

Tel.: + 32 (0)3/239 68 74

Fax: +32 (0)3/218 46 04

E-mail: uitgeverij@epo.be

Verspreiding in Nederland

Centraal Boekhuis BV Culemborg

Verantwoordelijke uitgever

Renaat Willocq, Kazernestraat 68, 1000 Brussel

Inhoudstafel

Het Manifest, 150 jaar jong in een geschiedenis die meet met eeuwen

Ludo Martens

Inleiding	9
Grote voorbeelden voor de jeugd van 1998	12
Het werk van Marx en Engels, een uitdaging aan de wereld en de geschiedenis	17
De contrarevolutie in 1794 en in 1871	23
Een programma voor de socialistische revolutie	29
Een zelfbewuste klassenpartij	44
De revolutie, een internationaal proces	48
Vanwaar komt het anticommunisme?	60
De onweerstaanbare comeback van Marx	67

Voorwoorden van Het Communistisch Manifest door Karl Marx en Friedrich Engels

1. Voorwoord bij de Duitse uitgave van 1872	79
2. Voorwoord bij de Russische uitgave van 1882	81
3. Voorwoord bij de Duitse uitgave van 1883	83
4. Voorwoord bij de Engelse uitgave van 1888	85
5. Voorwoord bij de Duitse uitgave van 1890	91
6. Voorwoord bij de Poolse uitgave van 1892	97
7. Voorwoord bij de Italiaanse uitgave van 1893	99

Het Manifest van de Communistische Partij

Karl Marx en Friedrich Engels

1. Bourgeois en proletariërs	106
2. Proletariërs en communisten	118

3.	Socialistische en communistische literatuur	127
1.	Het reactionaire socialisme	127
a.	Het feodale socialisme	127
b.	Het kleinburgerlijk socialisme	128
c.	Het Duitse of het "ware" socialisme	130
2.	Het conservatieve of bourgeoissocialisme	132
3.	Het kritisch-utopisch socialisme en communisme	133
4.	Standpunt van de communisten tegenover de verschillende oppositiepartijen	136

Het Manifest, 150 jaar jong in een geschiedenis die meet met eeuwen

Ludo Martens

Inleiding

Eind 1847 stellen Karl Marx en Friedrich Engels in Brussel het Manifest van de Communistische Partij op.

Geen enkel ander boek zou de komende 150 jaar zo'n beslissende invloed uitoefenen op de wereld en op de loop van de geschiedenis.

Het Manifest werd 150 jaar geleden uitgegeven, maar het blijft nieuw en het zal ongetwijfeld zijn stempel drukken op de 21e eeuw. Op de drempel van het derde millennium stort het wereldkapitalisme zich immers in crisissen van een nooit geziene vernietigingskracht. Met het herstel van het kapitalisme in de Sovjet-Unie en in Oost-Europa hebben de communisten in alle continenten ernstige nederlagen geleden. Vandaag moeten ze terugkeren naar de bron. En voor alles naar de eerste bron: het Manifest. Dat immer boeiende boek helpt de communisten bij het ontleden van de verschillende vormen van verraad, die de revolutionaire wereldbeweging verzwakten. De oorzaken van dit verraad begrijpen is de voorwaarde opdat de volgende eeuw zou verlopen in het teken van de zegevierende socialistische revolutie.

Het Manifest van de Communistische Partij, heeft al een buitengewone geschiedenis achter de rug.

Bij zijn verschijning was het Manifest het vaandel van een organisatie die nauwelijks vijfhonderd leden telde.

Zeventig jaar later is Lenin de leider van de pas opgerichte Sovjet-Unie die in twee decennia een grote socialistische mogendheid zal worden.

Bij de honderdste verjaardag van het Manifest is Stalin, hoe ongelooflijk dat vandaag ook mag klinken, de populairste man bij de werkers in heel Europa. Het prestige van de Sovjet-Unie bereikt zijn hoogtepunt: de meest barbaarse imperialistische mogendheid, nazi-Duitsland, is door het Rode Leger verslagen; in Oost-Europa plant het socialisme zich in en het onmetelijke China, het land in de derde wereld dat het meest onder de imperialistische verdrukking geleden heeft, gaat vooruit naar zijn totale bevrijding en naar het socialisme.

Maar dan, tien jaar later, in 1958, bij de 110de verjaardag van het Manifest, maakt de geschiedenis zich op voor een enorme sprong achterwaarts.

Chroesjtsjov valt de revolutionaire politiek van Stalin aan, hij gooit de principes van het wetenschappelijk socialisme overboord en vormt de Sovjet-Unie om naar de opvattingen van het burgerlijk en kleinburgerlijk socialisme, waartegen Marx en Engels in hun beroemd werk zo van leer trokken.

Het Manifest is 140 jaar oud wanneer Gorbatsjov het vernielingswerk van Chroesjtsjov voltooit: hij veegt alle door Marx en Lenin geformuleerde socialistische principes van tafel en herstelt het wilde kapitalisme in de Sovjet-Unie.

Vandaag, bij de 150e verjaardag van het Manifest van de Communistische Partij beantwoordt het Rusland van Jeltsin helemaal aan deze zin uit het Manifest. "De hele maatschappij splitst zich meer en meer in twee grote vijandelijke kampen, in twee lijnrecht tegenover elkaar staande klassen: de burgerij en het proletariaat." Onder applaus van de maffia beweert Jeltsin dat de erfenis van Marx misdadig is. Maar tegen Jeltsin staan in de vroegere Sovjet-Unie verschillende nieuwe communistische partijen op geleid door Nina Andrejeva, Tjoelkin, Anpilov, Popov en Shenin. Zij parafraseren die andere fameuze uitspraak van het Manifest: "Dat Jeltsin en de zijnen sidderen bij de gedachte aan een communistische revolutie! De proletariërs hebben daarbij niets te verliezen dan hun nieuwe ketenen. "

Het Manifest van de Communistische Partij is één van die zeldzame boeken die na 150 jaar nog al hun kracht en actualiteitswaarde bezitten.

De openingszin klinkt als klaroengeschal. Het is een uitdaging van alle onderdrukten aan hun verdrukken.

"Een spook waart door Europa, het spook van het communisme. Alle machten van het oude Europa hebben zich tot een heilige drijfjacht tegen dit spook verbonden. "

In de laatste zin weerklinkt het zelfvertrouwen van de werkers, hun vaste wil om te winnen, hun minachting voor de burgerij en al haar misdaden. In de laatste zin voelt men de nobelste gevoelens van de uitgebuitenen van alle tijden en alle landen:

'De communisten steken hun opvattingen en bedoelingen niet onder stoelen of banken. Zij verklaren openlijk dat hun doel slechts kan worden bereikt door de gewelddadige omverwerping van de hele bestaande maatschappelijke orde. Dat de heersende klassen sidderen voor een communistische revolutie! De proletariërs hebben daarbij niets te verliezen dan hun ketenen. Zij hebben een wereld te winnen. Proletariërs aller landen, verenig u!"

Marx en Engels zijn twee reuzen van de geest, die het intellectuele en politieke leven van de 19e en 20e eeuw op zijn kop gezet hebben.

Zij brachten een intellectuele revolutie tot stand die alle werkers en alle onderdrukten in staat stelt de geschiedenis te begrijpen en de bewuste makers van de geschiedenis te worden.

Het marxisme is het wapen van de bevrijding van de hele mensheid, die door het wereldkapitalisme uitgebuit en vermalen wordt. Het is dus heel normaal dat de ideologen van de burgerij, de laatste uitgebuitende klasse, al sinds 1871 om de tien jaar verkondigen dat "het marxisme dood is". Maar die baatzuchtige propaganda zal er de onderdrukten niet van weerhouden zich uiteindelijk meester te maken van het enige wapen van hun bevrijding: het marxisme.

Grote voorbeelden voor de jeugd van 1998

In 1998 blijven Marx en Engels het grote voorbeeld voor alle jongeren die zich willen inzetten in de strijd voor de bevrijding van de uitgebuite massa's, van Calcutta tot Rio de Janeiro, van Johannesburg tot Los Angeles, van Moskou tot Parijs.

Reeds op zeer jonge leeftijd hebben Marx en Engels indrukwekkend intellectueel werk geleverd.

Marx werd in 1818 geboren in Trier, Engels in 1820 in Barmen, een ander stadje in het Rijnland.

Engels was een universele geest en leerde al voor zijn twintigste Engels, Frans, Italiaans, Portugees, Spaans en Nederlands. Om de geschiedenis van de mensheid beter te begrijpen en om de vooruitgang van de arbeidersbeweging te kunnen volgen, studeert hij later verschillende Oost-Europese talen, waaronder Hongaars, en daarna Arabisch en Russisch.

Engels is de zoon van een zeer gelovige textielabrikant. Op zijn negentiende verslindt hij Het leven van Jezus van David Strauss en wordt een overtuigde atheïst. In datzelfde jaar publiceert hij een onderzoek over de vreselijke toestanden waarin de arbeiders in Wuppertal leven. Hij wordt door zijn vader naar Engeland gestuurd om zich met de handel bezig te houden. Maar daar dompelt hij zich onder in de wereld van het proletariaat dat door de textielbarons uitgebuit wordt. In de armoedige buurten van Londen en Manchester praat hij uitgebreid met de arbeiders. Hij neemt deel aan de arbeidersvergaderingen van de chartistische beweging en zet er de toestand van de arbeiders in Frankrijk en Duitsland uiteen. Engels is 22. In 1842 en 1843 verzamelt hij in de arbeiderswijken overvloedig feitenmateriaal en publiceert het in De toestand van de arbeidersklasse in Engeland, het eerste 'klassieke werk' van het marxisme. Het rechtstreekse contact met de ellende en de uitbuiting van de arbeiders is een

van de belangrijkste factoren die Engels er toe aanzetten om op 23-jarige leeftijd te verklaren dat hij communist is.

Marx gaat in 1836 naar Berlijn om rechten te studeren. Hij is 19. Hij sluit zich aan bij een club progressieve doctors die kritiek uitoefenen op de godsdienst en de feodale Pruisische maatschappij. In 1841 promoveert

hij tot doctor in de filosofie met een proefschrift over Epicurus, een groot materialist en atheïst uit de Griekse oudheid. Hij staat in vuur en vlam voor de antifeodale strijd en noemt zich een democratische revolutionair. Op zijn 24e leidt hij de Rheinische Zeitung (De Krant van het Rijnland), de belangrijkste krant van de progressieve Duitse burgerij. Dat werk stelt hem in staat onderzoek te doen over de armoede op het Duitse platteland.

In 1843 moet hij vluchten voor de censuur en de repressie in Duitsland en vestigt zich in Parijs, het centrum van de revolutionaire arbeidersbeweging in Europa. Hij oefent kritiek uit op de progressieve ideologen van de burgerij, zoals de voorstanders van het utopische socialisme: "Het wapen van de kritiek mag de kritiek met de wapens niet vervangen, want de materiële kracht kan alleen door een materiële kracht verslagen worden. Maar zodra de theorie bij de massa's binnendringt, verandert ze zelf in een materiële kracht. (...) De kritiek op de godsdienst mondt uit in de stelling dat het opperste wezen voor de mens de mens zelf is. Daaruit volgt de noodzaak om alle sociale voorwaarden waarin de mens een onderworpen, geknecht, aan zijn lot overgelaten en verachtelijk wezen is, te vernietigen. " De enige kracht die in staat is deze taak te verwezenlijken, is het proletariaat dat "uit materiële noodzaak en door het feit dat het geketend is, wel verplicht is dat te doen". 1

Marx komt in contact met de communistische arbeiders, die een belangrijk deel uitmaken van de tienduizenden revolutionaire Duitse vluchtelingen in Parijs. Als de wevers in Silezië in juni 1844 opstaan tegen hun uitbuiters, stelt Marx dat de toekomst ligt in de fusie van de communistische ideeën met de revolutionaire arbeidersbeweging.

Eerder dan Marx was Engels tot deze conclusie gekomen. Engels komt in 1844 in Parijs aan. Van dan af zijn ze onafscheidelijke vrienden.

In 1845 wordt Marx uit Frankrijk gewezen en hij vlucht in februari van dat jaar naar Brussel. Hij brengt er een verbinding tot stand tussen de Duitse, Franse, Engelse en Belgische arbeiders, opdat "de socialistische beweging zich zou ontdoen van haar nationale beperking" .2

Maar om de revolutionaire arbeiderspartij waarvan zij dromen op te richten, moeten Marx en Engels eerst bittere gevechten leveren tegen de aanhangers van

de diverse sekten van "het ware socialisme". Al die sekten komen af met "originale oplossingen" voor het sociaal probleem. Ze willen die verwezenlijken door met hun voorbeeld en hun propaganda de verlichte elementen van de burgerij te overtuigen, zonder klassenstrijd te voeren, zonder de massa te organiseren

en zonder revolutie. Zo moet Engels in oktober 1846 grote schoonmaak houden in het Parijse Communistisch Comité. Hij schrijft naar Marx: "Het fundamentele punt dat ik moest aantonen was de noodzaak van de revolutie met geweld, en meer in het algemeen het anti-proletarisch, kleinburgerlijk en filistijns karakter van 'het ware socialisme'. Ik formuleer de bedoelingen van de communisten als volgt: 1) de belangen van de proletariërs bevorderen tegen die van de burgerij; 2) dat doel bereiken door het vernietigen van het privé-bezit en het vervangen ervan door het gemeenschappelijk bezit; 3) het erkennen van de democratische revolutie door geweld als enig middel om die doelstellingen te bereiken." ³

Marx en Engels worden de spirituele vaders van de Liga van Communisten, die haar eerste congres houdt in Londen in juni 1847. De doelstelling van de Liga is "de omverwerping van de burgerij, de heerschappij van het proletariaat, de opheffing van de oude burgerlijke maatschappij die op klassentegenstellingen is gebouwd, en de oprichting van een nieuwe maatschappij zonder klassen en zonder privé-bezit (van de productiemiddelen)." ⁴ Het oude burgerlijke devies "Alle mensen zijn broeders" wordt vervangen door 'Proletariërs aller landen, verenig u!' In de nasleep van dat congres schrijft Engels een eerste ontwerp van het Manifest van de Communistische Partij. Hij is dan 27 jaar. Marx zal eind 1847 de definitieve versie opstellen in Brussel. Hij is 29 jaar.

Met een merkwaardige zin voor synthese hebben Marx en Engels in dat pamflet al hun ervaringen en ontdekkingen gecondenseerd. In het Manifest vinden we al een schets van de meeste grote marxistische ideeën op het vlak van geschiedenis, economie en politiek. Op die grondslagen zullen Marx en Engels hun leven lang het schitterende bouwwerk van het wetenschappelijk socialisme optrekken.

De geboorte van het Manifest van de Communistische Partij is een van de zeldzame explosies die ooit in het goeie oude Brussel plaats vonden. Dat exploit overdonderde de stad in die mate, dat zij onmiddellijk besliste de auteur van dat historische werk te verjagen.

Voor de derde maal in vijf jaar tijd is Marx een politiek vluchteling. In oktober 1843 dwong de censuur hem zijn land, Duitsland, te ontvluchten. Later, op 3 februari 1845, werd Marx uit Frankrijk gezet. Nu, op 4 maart 1848, tien dagen na het verschijnen van het Manifest, wordt Marx door de Brusselse politie

aangehouden en naar de Franse grens gebracht als ongewenste politieke Net zoals Engels was Marx een man voor wie de praktijk nauw verbonden is met de revolutionaire theorie.

Twee maand na het afsluiten van de redactie van het Manifest breekt in Parijs de Februarirevolutie van 1848 uit. Ook in Brussel plannen de revolutionaire en republikeinse milieus een opstand voor de oprichting van de republiek. Marx laat zich daarbij niet onbetuigd. Als we geloof mogen hechten aan een rapport van de Brusselse politie, heeft Marx net een bedrag van 6.000 frank ontvangen als erfenis van zijn vader. Marx, die bijna heel zijn leven in armoede zal leven, aarzelt niet 5.000 frank daarvan te spenderen voor de aankoop van wapens bestemd voor de arbeiders van Brussel. 5

Terwijl de Februarirevolutie van 1848 Frankrijk op zijn kop zet, komen Marx en Engels aan te Parijs. Ze leiden de 400 arbeiders van de Club van Duitse communisten en sturen ze één voor één naar Duitsland om er arbeiderskringen op te zetten. Na het uitbreken van de revolutie in Wenen en in Berlijn, keren Marx en Engels terug naar het Rijnland om deel te nemen aan de Duitse revolutie. Ze doen dat door de Arbeiderskringen te coördineren en vanaf 1 juni 1848 de Neue Rheinische Zeitung (De Nieuwe Krant van het Rijnland) uit de geven. In die krant omschrijft Marx de ware betekenis van de persvrijheid onder een feodaal en burgerlijk regime: "Het is de plicht van de pers héél de basis van het bestaande systeem te ondermijnen!"⁶ De krant neemt de leiding in de anti-feodale revolutie die de verschillende Duitse vorstendommen en prinsdommen overspoelt en verdedigt de leidende rol van de arbeidersklasse in die strijd. Het is ook de eerste krant van de Europese revolutie die van nabij de ontwikkeling van de gevechten in Frankrijk, Oostenrijk, Polen, Hongarije en Italië volgt.

Het is dus een unieke krant in de geschiedenis, voor wie Engels maar één voorganger erkent: L 'Ami du Peuple (De Volksvriend) , uitgegeven door Marat tijdens de Franse revolutie.

Hun leven lang blijven Marx en Engels zich inspireren op die periode, waarin ze rechtstreeks deelnamen aan de revolutionaire strijd. In 1881 haalt Engels dat op: "Bij de opstand van de Parijse arbeiders in juni 1848 waren we op onze plaats. Van bij de eerste schoten stonden we met lijf en ziel aan de kant van de opstandelingen. Na de nederlaag waren wij de enigen om de vlag van het verslagen proletariaat hoog te houden, terwijl de burgerij en de kleinburgerij van alle landen de overwonnenen overspoelden met de golven van hun laster." ⁷

Als in november 1848 de contrarevolutionaire troepen, samengesteld uit Kroaten, de Weense revolutie in bloed smoren, drukt Marx zijn overtuiging uit dat de witte terreur vroeg of laat zal overwonnen worden door de rode terreur.

"De bloedbaden en het kannibalisme van de contrarevolutie zullen de volkeren ervan overtuigen dat er slechts één middel bestaat om de moordende doodstrijd van de oude maatschappij en de bloedige barensweeën van de nieuwe, korter, eenvoudiger en geconcentreerder te maken: de revolutionaire terreur. "8

Wanneer enkele maanden later in verschillende Duitse prinsdommen de opstand uitbreekt, wordt Engels vanaf april 1849 de militaire raadgever van de opstandelingen. In mei bekleedt hij in de Palts de functie van adjudant van Willich, de strijdbaarste aanvoerder van het vrijkorps, en neemt deel aan alle gevechten. "Ik was er op gebrand om in de beweging de enige mogelijke positie in te nemen die een redacteur van de Neue Rheinische Zeitung betaamt: die van soldaat. "9

Het wetenschappelijk werk van Marx en Engels is onlosmakelijk verbonden met hun inzet aan de zijde van de arbeiders en met hun deelname aan de strijd van de opstandige massa's.

In dit jaar van de 150e verjaardag van het Manifest zal de burgerij niets onverlet laten om de gedachte van Marx en Engels te vervalsen. Ze zal ongetwijfeld de lof zingen van Marx als groot denker, uitmuntend filosoof, verstandig criticus van de gebreken van het opkomend kapitalisme, knappe wetenschappelijke kop. Kortom, de burgerij zal doen alsof ze hulde brengt aan de denker, om hem des te beter te bekampen als reus van de revolutionaire politiek en tactiek, als grondlegger van de eerste revolutionaire arbeiderspartij.

Het werk van Marx en Engels, een uitdaging aan de wereld en de geschiedenis

Tussen hun 22e en 30e jaar ontdekken Marx en Engels de wapens die hen in staat stellen de meest fantastische uitdaging te richten aan de wereld en aan de geschiedenis. Ze zijn maar met z'n tweeën, omringd door 500 aanhangers.

150 jaar later, na de grootste contrarevolutie die de geschiedenis ooit kende, is de wereld ondergedompeld in onontwarbare crisissen, te midden van almaar luider wapengekletter. En weer toont het werk van Marx en Engels de uitweg.

Maar waar hebben ze hun durf en hun klaarziendheid vandaan?

Uit hun diepgaande, niets ontziende kritiek van de kapitalistische maatschappij en van de burgerlijke leugens die de uitbuiting verdoezelen. Uit hun onvoorwaardelijke inzet aan de kant van de proletariërs en de hele onderdrukte mensheid. Uit hun inzicht in de loop van de geschiedenis en in de fundamentele rol van de ontwikkeling van de productiekrachten, de wetenschap en de technologie. Uit hun overtuiging dat alleen het proletariaat en de werkende

massa' s een revolutionaire kracht kunnen vormen, die in staat is de orde, gebaseerd op de uitbuiting van de mens door de mens, omver te werpen.

Marx formuleerde zijn uitdaging aan de wereld en aan de geschiedenis in een zin, die de band tussen de burgerij en de proletariërs beschrijft: "De burgerij gelijkt op die godin uit de oudheid, die alleen maar wijn wou drinken uit de schedels van haar slachtoffers. " En met een opmerkelijke nauwkeurigheid zet Marx zijn visie op de geschiedenis uiteen, die hem in staat stelt de onvermijdelijke overwinning van de arbeidersklasse te voorspellen.

Het volgende citaat stamt uit 1853. Wie kan betwisten dat het in 1998 actueler is dan toen? Welke leerkracht, die door het leerprogramma verplicht wordt kritiek op Marx te leveren, kan de geniale scherpzinnigheid van die tekst ontkennen? Hij dateert van vijf jaar na het Manifest en legt een van de stellingen ervan uit:

"De centralisatie van het kapitaal is essentieel voor het bestaan ervan. De vernietigende invloed van die centralisatie op de markten over de hele wereld brengt op een gigantische schaal de wetten, eigen aan de (kapitalistische) economie, aan het licht. De burgerlijke periode in de

geschiedenis heeft als taak de materiële basis voor de nieuwe wereld tot stand te brengen: aan de ene kant de universele onderlinge communicatie, gebaseerd op de wederzijdse afhankelijkheid van de mensheid en de middelen voor deze wederzijdse communicatie; aan de andere kant de ontwikkeling van de productiekrachten van de mens en de omvorming van de materiële productie in een wetenschappelijke beheersing van de elementen. De burgerlijke industrie en handel brengen deze materiële voorwaarden van een nieuwe wereld tot stand. Wanneer een grote sociale revolutie deze verwezenlijkingen van de burgerlijke periode, de wereldmarkt en de moderne productiekrachten, zal veroverd hebben en onderworpen aan de gezamenlijke controle van de meest gevorderde volkeren, alleen dan zal de menselijke vooruitgang ophouden te gelijken op de afzichtelijke heidense godin, die alleen maar wijn wou drinken uit de schedels van haar slachtoffers.

Als reuzen van het denken zijn Marx en Engels hun hele leven ook leerlingen gebleven.

Terwijl ze hun revolutionaire opvatting over de toekomst van de mensheid verder uitwerkten, toonden Marx en Engels belangstelling voor de meest uiteenlopende domeinen van de wetenschap. Ze zetten zich aan de studie van de recentste ontdekkingen in de biologie, archeologie, fysica, chemie en wiskunde.

Engels sprak altijd met bewondering voor de groten van de Renaissance, zoals Leonardo Da Vinci en Machiavelli, die "de geestelijke dictatuur van de Kerk

gebroken hebben" en de weg van de democratische, anti-feodale revolutie openen. "Het was een periode die nood had aan reuzen en die ook voortbracht: reuzen van het denken, van de passie en van het karakter, reuzen van universaliteit en van geleerdheid. "11

Ook de moderne tijd, waarin zich een even grootse strijd van alle uitgebuitenen en onderdrukten tegen het wereldkapitalisme afspeelt, heeft nood aan reuzen van dat kaliber. Marx en Engels waren de eerste.

Marx en Engels waren in onmin met de sociale en politieke situatie van hun tijd. Ze verslonden de beste filosofische en politieke werken. Hartstochtelijk bekritiseerden ze alle stellingen die de burgerlijke orde verdedigden en rechtvaardigden. Om de schijnheiligheid van de opgeblazen frasen over broederlijkheid, gelijkheid, gerechtigheid, humanisme en mensenrechten aan te klagen, gingen ze de economische belangen na van wie deze mooie woorden naar voor brachten. Ze ontdekten dat de economische belangen, de eigendom van de productiemiddelen, de plaats die men bekleedt in het sociaal systeem, wezenlijk bepalend zijn voor de ideeën van de mensen. Met de ontdekking van de wetten van het historisch materialisme, legden Marx en Engels de grondslagen van de wetenschap van de geschiedenis en van de politieke wetenschap in dienst van de bevrijding van de uitgebuite klassen. Ze stelden hun kennis in dienst van de uitgebuitenen, niet vanuit een 'humanitair' gevoel, om vertroosting te brengen aan de slachtoffers van een onrechtvaardig systeem, maar om hen tot bewerkers van de sociale revolutie, tot bewerkers van hun eigen bevrijding te maken.

De economie is de grondslag van elke maatschappij. Marx heeft de fundamentele wetten van de kapitalistische economie bestudeerd en aangetoond dat dit systeem ten onder moet gaan aan zijn interne tegenstellingen. Door de feodale productieverhoudingen te vernietigen, heeft de burgerij revolutionair werk verricht. Ze heeft een nooit geziene ontwikkeling van de productiekrachten en van de wetenschap in gang gezet. Maar die ontwikkeling blijft opgesloten in de dwangbuis van de egoïstische belangen van de burgerij. Het privébezit van de grote productiemiddelen brengt de volgende onvermijdelijke wet voort: het kapitaal kan maar functioneren en proletariërs aanwerven op voorwaarde dat het navenante winsten behaalt. De productiekrachten blijven in die dwangbuis opgesloten. Om die reden kan het kapitalisme maar 'voortuitgaan' doorheen vernietigende economische crisissen en doorheen uitroeijingsoorlogen. De crisissen en de oorlogen zijn de uiterlijke tekenen die tonen dat het burgerlijke sociale systeem zijn tijd gehad heeft, dat de ontwikkeling van de productiekrachten en van de wetenschap binnen het kader van het kapitalisme

niet meer op een 'menselijke' manier kan verlopen. De aard zelf van het monopoliekapitalisme maakt het tot een barbaars, misdadig en onmenselijk systeem. De mensheid kan maar ontsnappen aan de verschrikkingen van een onmenselijk bestaan, aan de cyclus van oorlogen en massale uitroeiingen, aan deze doodstrijd zonder einde, als zij het keurslijf breekt dat de productiekrachten opsluit. Dat keurslijf heeft de productie-instrumenten tot monsters gemaakt die verslinden wie hen bedienen. De socialistische revolutie is niet een mogelijke optie voor de werkers, maar de voorwaarde voor de overleving van de overgrote meerderheid van de mensheid.

Deze idee werd uitgewerkt in *Het Kapitaal*, het belangrijkste werk van Marx, dat de economische wetenschap op zijn kop gezet heeft. Marx heeft het geschreven opdat de werkers met een groter bewustzijn tegen het laatste uitbuiterssysteem zouden vechten en opdat zij een onwankelbaar vertrouwen in hun overwinning zouden hebben.

Het Kapitaal is het belangrijkste wetenschappelijke werk ooit geschreven als bijdrage aan de bevrijding van de mensheid.

Van 1862 tot 1867, het jaar dat het Eerste Deel verscheen, wijdde Marx zijn beste krachten aan het schrijven van *Het Kapitaal*. Hij leefde in armoede en was vaak ziek. Aan een vriend biedt hij zijn excuses aan voor het niet beantwoorden van diens brieven. "Ik stond reeds met één been in het graf. Ik moest elk moment dat ik in staat was te werken, aangrijpen om mijn werk af te maken. Ik heb er mijn gezondheid, mijn geluk en mijn gezin aan opgeofferd. Men zou zich ook als een dier kunnen gedragen en de kwellingen van de mensheid de rug toekeren en alleen aan zichzelf denken."¹²

De ideeën van Marx en Engels zijn 150 jaar jong in een geschiedenis die meet met eeuwen.

Marx en Engels hebben een theorie van de geschiedenis ontwikkeld die niet alleen de onmiddellijke werkelijkheid op het oog had, maar het hele historische tijdperk van het kapitalisme. Sinds de contrarevolutie in de Sovjet-Unie is het weer volop mode te beweren dat het marxisme voorbijgestreefd is. Maar zolang het privé-bezit van de productiemiddelen en de vrije markt bestaan, zullen de theorieën van Marx even actueel blijven.

Marx zei dat de mensen uit zijn tijd nog steeds in de prehistorie van de mensheid leefden.

Zolang de grote meerderheid van de mensheid onderworpen is aan een minderheid van uitbuiters, zal ze de geschiedenis ondergaan in plaats van haar

bewust op te bouwen. De definitieve triomf van het socialisme zal het begin zijn van de echte menselijke geschiedenis.

Over welk materiaal beschikten Marx en Engels, toen ze hun analyse van het kapitalistisch systeem en zijn onvermijdelijke ondergang formuleerden?

Vooreerst hadden ze het rijke materiaal van de Franse Revolutie, de grootste revolutie die de geschiedenis tot dan toe gekend had. Ze was een unieke poging om de eigendomsverhoudingen en de sociale betrekkingen van de feodaliteit met wortel en tak uit te roeien. Deze revolutie had heel Europa dooreen geschud. Zij had haar grootsheid ontleend aan de revolutionaire kracht van de laagste maatschappelijke klassen: arbeiders, ambachtslui, kleine handelaars, kleine boeren, werklozen. Het is in 1793-94, bij de instelling van de volksdictatuur, dat het revolutionaire Frankrijk zijn buitenlandse vijanden heeft kunnen verslaan.

De Franse Revolutie stelde Marx en Engels in staat een grondige studie te maken van de klassenstrijd, de aard van de verschillende sociale klassen, de wetten van de revolutie, de revolutionaire politiek van de onderdrukte klassen en de opportunistische politiek van de burgerij, de volksdictatuur en de contrarevolutionaire dictatuur.

Marx en Engels groeiden op in de periode dat de kapitalistische productie reeds overheerste in Engeland en zich snel inplante in Frankrijk en daarna in Duitsland. Ze begrepen dat de wetenschap, de technologie, de machines revolutionaire krachten zijn, die de maatschappij onophoudelijk door elkaar schudden. Ze hebben de eerste algemene crisis van 1825 kunnen analyseren en waren getuige van de crisis die in 1847 alle kapitalistische landen trof.

Marx en Engels zijn getuige van de eerste klassenbotsingen tussen patroons en arbeiders: de stakingen in Lyon in 1830. Voor het eerst in de geschiedenis beginnen de arbeiders hun fundamentele klassenbelangen te formuleren, tegengesteld aan de belangen van alle uitbuitende klassen. In de loop van de Franse Revolutie beperkte de strijd van de arbeiders zich nog tot eisen die vooral ten goede kwamen aan de burgerij.

Marx en Engels wisten uit dat rudimentair materiaal alle wetten en tegenstellingen van de kapitalistische maatschappij te ontdekken, die het bestaan van die maatschappij tot aan haar vernietiging bepalen. Geniaal werk!

De kapitalistische productiewijze, die in 1847 beperkt was tot een klein stukje van de wereldbol, drong door tot in de meest afgelegen plekken van de planeet. De concentratie van kapitaal nam reusachtige proporties aan. Vrijwel alle kenmerken van het kapitalisme, die Marx en Engels schetsten, tekenen zich vandaag met onmetelijke kracht af op wereldschaal.

Engels had reeds de mogelijkheid onderstreept dat het westers kapitalisme zijn bestaan zou rekken door de hele wereld aan zijn tirannie te onderwerpen. Dat werd bewaarheid doorheen koloniale oorlogen, een wereldoorlog en ontelbare agressieoorlogen en militaire interventies.

Maar de eerste wereldoorlog tussen de imperialistische mogendheden eindigde met de socialistische revolutie in Rusland. De tweede wereldoorlog die de imperialisten ontketenden, leidde tot de overwinning van het socialisme in de landen van Oost-Europa en in China.

Recentelijk drong de contrarevolutie in de Sovjet-Unie de krachten van het socialisme terug, maar tegelijk heeft die contrarevolutie alle

tegenstellingen van het wereldkapitalisme verscherpt. Behalve China, Korea, Vietnam en Cuba, die met grote moeilijkheden hun socialistische basis proberen te vrijwaren, ontsnapt geen enkele plek ter wereld nog aan de klauwen van het wereldkapitalisme. Vijf miljard mensen ondergaan in alle hardheid de helse wetten van de kapitalistische accumulatie die Marx zo goed beschreven heeft.

Zo hebben we in die tijdspanne van u5() jaar verschillende episodes van de strijd tussen revolutie en contrarevolutie zien verlopen. In de strijd tegen het kapitalisme heeft het socialisme overwinningen en nederlagen gekend en dat zal ook in de toekomst het geval zijn. Die strijd zal heel de historische periode kenmerken die ons scheidt van de definitieve overwinning van het socialisme op wereldvlak.

De contrarevolutie in 1794 en in 1871

Sinds de contrarevoluties van 1989 wordt de wereld overspoeld met een vloed anticommunistische geschriften, het ene al gemener en kwaadaardiger dan het andere.

Het Manifest van de Communistische Partij stelt terecht dat heel de geschiedenis van de mensheid er een is van klassenstrijd en dat die weerspiegeld wordt in de strijd van ideeën en idealen. Doorheen de eeuwen is het ideologisch wapenarsenaal waarmee de reactionaire klassen de werkende massa's te lijf gingen, grotendeels hetzelfde gebleven. De feodalen en de bourgeois hebben hun systeem altijd beschouwd als de enig mogelijke maatschappij, de enige die gebouwd is op de goddelijke wet of op de eeuwige wet van de gerechtigheid. Allen die zich verzetten tegen hun klassendictatuur, werden behandeld als vogelvrijen, duivels, criminelen of terroristen. Het virulente anticommunisme van vandaag tegen alle revolutionaire en socialistische ideeën, heeft wortels in de feodaliteit. De haat van de nazi's tegen het marxisme ging hand in hand met hun afkeer voor de Franse Revolutie. Het boek *Le Livre noir du communisme*

(Het Zwartboek van het communisme) verdedigt het imperialisme door niet alleen Lenin maar ook Robespierre aan te vallen. "Robespierre heeft de eerste steen gelegd op de weg die Lenin naar de terreur zou leiden." 13

Op dezelfde manier is er ook een continuïteit in de ideeën en idealen van de uitgebuite klassen en in de strijd voor hun bevrijding. Al eeuwen dromen de onderdrukten van een utopische wereld die gebouwd is op gelijkheid en op verdeling van de rijkdommen. Sinds de Franse revolutie en vooral sinds de Commune van Parijs hebben de idealen van gerechtigheid en gelijkheid een materiële basis: de ontwikkeling van de productiekrachten en de organisatie van de strijd van de onderdrukte klassen. Sedert Robespierre en Marat, sedert Marx en Engels, hebben de onderdrukten voor het eerst in de geschiedenis een hoop die materialistisch onderbouwd is. De agressiviteit van het anticommunisme van vandaag moet geen enkele progressief afschrikken: al dat gepraat circuleert al sinds de grote bourgeoisie haar haat spuwde op Marat en op Marx.

Marat

Marx en Engels staken hun bewondering voor de grote leiders van de Franse Revolutie niet onder stoelen of banken. Engels inspireerde zich op Marat, die "de sluier afgerukt heeft" van alle opportunisten van de burgerij "en hen ontmaskerd heeft als volslagen verraders van de revolutie". En bewonderend gaat Engels verder: "Net als wij beschouwde Marat de revolutie niet als af, maar als een permanente opdracht." 14 En Engels trok van leer tegen "de hysterische razernij en alle historische vervalsingen, die er toe geleid hebben dat men alleen een totaal vervormde Marat kende." Vervang het woord Marat door Stalin en je zit midden in de hete discussies van vandaag.

In veel van zijn revolutionaire ideeën weet Marat instinctief het burgerlijk kader waarin hij gevangen zit, te overstijgen. Ook vandaag nog spreken de ideeën van Marat de revolutionairen aan die tegen een hoog ontwikkeld kapitalisme strijden.

Marat begrijpt dat alleen de werkende massa's en vooral de arbeiders consequent revolutionair kunnen zijn. "De revolutie werd alleen gevoerd en gesteund door de laagste maatschappelijke klassen, door de arbeiders, ambachtslui, de kleine handelaars, de boeren, het plebs, door die onfortuinlijken, die de schaamteloze rijkdom het canaille noemt." 15

Marat begrijpt de noodzaak van de revolutionaire dictatuur voor het verslaan van de uitbuitersklassen. Hij legt uit dat de klassen die al tien eeuwen heersen, na een eerste nederlaag kost wat kost op wraak zinnen. "Wij zijn in staat van oorlog. Het welzijn van het volk is de hoogste wet. Alle middelen die efficiënt

zijn, zijn goed om zich te ontdoen van de verderfelijke vijanden, die blijven samenzweren tegen het openbaar welzijn. (...) Als onze tirannen van hun eerste schrik bekomen zijn, zullen ze het samenzweren tegen de ontluikende vrijheid niet opgeven. Het is je reinste waanzin te beweren dat mensen, die ons al tien eeuwen beteugelen, plunderen en straffeloos onderdrukken, zich uit vrije wil zullen neerleggen bij het feit dat ze maar onze gelijken zijn. Ze zullen eeuwig tegen ons manoeuvreren, tot ze uitgeroeid zijn. Als wij niet op die manier te werk gaan (...) zullen we niet kunnen ontsnappen aan de burgeroorlog en zullen we uiteindelijk zelf uitgemoord worden. "16 Zo anticipeert Marat op de bittere strijd die Lenin van 1918 tot 1921 moet leveren tegen de tsaristen, tegen de bourgeoisie en tegen de buitenlandse legers en die Stalin zal voortzetten tegen de koelakken en andere contrarevolutionairen.

Marat walgt van de historici in dienst van de onderdrukkers. Die smukken de barbaarse daden van de onderdrukkers op en minachten en belasteren hen die strijden voor de bevrijding van de onderdrukte klassen: "De geschiedschrijvers zijn door vrees bevangen en gecorrumpeerd door geldzucht. Ze doen ons niet gruwen van de tirannie. Ze hemelen altijd de handelswijze van de prinsen op, hoe funest die ook moge zijn voor de vrijheid. Ze prijzen criminele daden de hemel in, terwijl die de ergste straf verdienen. Altijd behandelen ze de volkeren als opstandige slaven die opnieuw in de ketens moeten gedwongen worden. De edelmoedige inspanningen tegen de tirannie bestempelen ze als misdadige rebellie. Ze verdraaien de bedoelingen van de beste patriotten, bekladden hun reputatie, maken hun leven zwart, brandmerken hun herinnering, in plaats van eer te betuigen aan hun deugd. "17 Vandaag hemelen de ideologen van de gevestigde orde nog steeds "de funeste handelswijze en de criminele daden van de prinsen " op: van de contrarevolutie in de Sovjet-Unie tot de oorlog en het embargo tegen Irak, van de militaire bezetting van de Balkan tot de genocide in Rwanda. En wat Lenin, Stalin en andere Che Guevara's betreft: alle reactionairen blijven "hun bedoelingen verdraaien, hun reputatie bekladden, hun leven ontveren en hun herinnering brandmerken".

In de vorige eeuw gaf een Franse priester een vulgariserend werkje uit ter ere van de contrarevolutie. Hij noemde Marat, Robespierre, Saint-Just en alle Montagnards "terroristen". Als priester Pioget zijn haat spuwt tegen de Franse Revolutie, is het net of men onze burgerij bezig hoort over Stalin: anarchie, terreur, bloedig regime, een miljoen doden - alle ingrediënten zijn aanwezig! "De standbeelden van onze Koningen worden in gruzelementen gekapt en voortaan heerst in Parijs en in heel Frankrijk het bloedig regime van de anarchie, dat terecht het rijk van de Terreur genoemd wordt. " "Een afgevaardigde roept Robespierre toe: 'Ongelukkige, gij stikt in het bloed van Danton!' Hij had beter

gezegd: 'Het bloed van een miljoen slachtoffers', dat is veel dichter bij de waarheid. "18

De Commune van Parijs

Marx en Engels kregen dezelfde vriendelijkheden te horen in 1871, toen ze de eerste socialistische revolutie inspireerden: de Commune van Parijs. De Commune was het verlengde van de Franse Revolutie in het nieuwe historische tijdperk.

De Franse burgerij beefde voor die nieuwe revolutie waarvan zij het doelwit was. Om haar te bekampen gebruikte ze twee verschillende tactieken. Een fractie drukte haar walging uit voor de Commune door ze in verband te brengen met de "verschrikkingen" van de Franse Revolutie. Een andere fractie deed alsof ze achter de voorbije revolutie stond om des te heftiger van leer te trekken tegen de huidige revolutie.

Eerst laten we graaf de Laguéronnière aan het woord: "De Commune van 1871 (...) deed een gelijknamige gebeurtenis herleven, de Commune van 1793, onzaliger gedachtenis." "Robespierre, Couthon, Marat, Saint-Just, die vervloekte elementen van de eerste republiek, werden voorbijgestoken door hun opvolgers, die op enkele dagen tijd een rijkere oogst aan doden binnenhaalden dan enig ander monster in welke onzalige periode dan ook. "19 De "vervloekte monsters" van de Commune van Parijs en hun "dodelijke oogst" - je zou haast denken dat er in het Frankrijk van 1871 al " stalinisten" waren.

En dan de tweede tactiek. In een boek uit 1871 heeft Georges Morin het op de communards gemunt, maar hij beweert dat hij de revolutie van 1793 en haar "noodzakelijke maatregelen voor het algemeen welzijn" steunt. Hij haast zich wel er aan toe te voegen dat zijn Robespierre een onverbiddelijke strijd geleverd heeft tegen de voorlopers van de Commune van Parijs, tegen "de aanhangers van het socialisme van Jacques Roux en hun heftige demagogische overdrijvingen."20

Deze dubbele tactiek is nog steeds fel in de mode. Gorbatsjov beweerde dat hij de bolsjewistische revolutie van Lenin steunde, om des te beter "het totalitair regime van Stalin" aan te vallen. Maar later, na de overwinning van de contrarevolutie, zullen zijn mannen verklaren dat "alle fouten van het stalinisme - het totalitarisme, het neerslaan van de dissidentie - teruggaan tot Lenin.

Het werk van Morin uit 1871 laat zien hoe Marx door de "verlichte" burgerij van zijn tijd aangevallen werd. Sindsdien is haast niets veranderd: het vertrekpunt is nog steeds de verdediging van de kapitaalbezitters, van de burgerlijke staat, de burgerlijke democratie en de burgerlijke gelijkheid. Morin valt Marx aan op

basis van de volgende principes die hij vooropstelt: "De staat is de vertegenwoordiger van de belangen van allen, hij mag de enen niet opofferen ten voordele van de anderen; we hebben genoeg van elk despotisme. " "Het schijnt dat de Internationale gezworen heeft het kapitaal en de bezitters ervan te vernietigen. Het gaat er niet meer om de werkende klassen te verheffen tot het niveau van de burgerlijke klassen. De Internationale wil de heerschappij verzekeren van de arbeiders die onder haar vaandel ingelijfd zijn."22

Als de strijd van de verdrukten losbarst, ziet Morin dat als het resultaat van een "sinds lang voorbereid" complot, het werk van een sekte, die "haar grootmeester" heeft en "de arbeiders de haat tegen het kapitaal inprent"; de zo gemanipuleerde arbeiders worden daarna "op de maatschappij losgelaten"; en het brein dat zo iets uitbroedt, moet natuurlijk een "vreemd" brein zijn. Vandaag bedienen de anticommunisten zich nog steeds van dezelfde verhaaltjes.

Ziehier de versie uit 1871: "De opstand waar Parijs het slachtoffer van werd, vond zijn oorsprong in een sinds lang voorbereid plan; hij was het werk van Karl Marx, Duitser, stichter en grootmeester van de Internationale. Dat plan bedreigde alle Europese staten. Het is er hem om te doen de werkende klassen te winnen, hen de haat tegen het kapitaal in te prenten (...) en hen in te lijven; daarna moet men hen loslaten op de gevestigde regeringen (...) om de hedendaagse maatschappij te vernietigen. Een dergelijk idee kon alleen maar uit een Duits brein komen."23

En hier dan de termen waarin Morin in 1871 "de oorlog totterdood" verklaart aan de Commune: "De regering van de Commune was niets anders dan een dictatoriale oligarchie." "De opstandelingen hebben ongewapende burgers vermoord die in naam van de verkrachte vrijheid tegen de misdaad protesteerden. (...) De Internationale is bedreigender dan ooit. De hele maatschappij moet haar de oorlog op leven en dood verldaren."24

Het communisme is "de dictatuur van een oligarchie", die "slachtingen op vreedzame burgers" organiseert; tegen het communisme moet "een oorlog op leven en dood gevoerd worden". Vandaag onderschrijven vrijwel alle burgerlijke krachten deze opvattingen. Ze dateren van de contrarevolutie die in 1871 de heldhaftige communards uitmoorde.

Over het socialisme van de Commune spreekt Morin in volgende termen: "Socialistische en humanitaire doctrines zijn gevechtswapens en niets anders. Ze zijn verleidelijk in schijn, immoreel in werkelijkheid en onzinnig in de praktijk. " "Het werk van de Commune was niets dan afbraak en vernietiging, (...) haar economische hervormingen waren onzinnig en bespottelijk. "25

Het communisme is "verleidelijk in theorie", maar in de praktijk betekent het "vernietiging": een "moorddadige en onzinnige" utopie. Van 1989 tot 1992 hebben we dat in onze kranten gelezen. Deze "wijsheid" stamt dus uit de tijd dat Thiers, de beul van de communards, officieel verklaarde: "Wij zijn meester in Parijs. De grond is bezaaid met hun lijken. Deze afzichtelijke aanblik moge een les wezen voor de dwazen, die durfden beweren dat ze aanhangers waren van de Commune.

En nochtans hebben Lenin en Stalin de vlag van de Commune van Parijs opnieuw durven hijsen en durven winnen, niettegenstaande de verschrikking van de slachtingen van 1871 en de "afzichtelijke aanblik", die "een les" had moeten zijn voor de volgende generaties...

Een programma voor de socialistische revolutie

Bij deze 150e verjaardag van het Manifest zullen de tegenstanders van Marx op de meest gewiekste wijze zijn boodschap te bestrijden. Om zijn boodschap te verdedigen, is er maar één methode: het Manifest lezen.

We kunnen erop rekenen dat men ons een getemde Marx zal presenteren, dat men zijn werk zal bewieroken om des te beter zijn belangrijkste, meest revolutionaire, voor de burgerij beslist onaanvaardbare ideeën te ontkennen. Men zal Marx vieren, maar den wel een herziene en "verbeterde" Marx, een Marx ontdaan van alles waarmee hij al 150 jaar de rijken de daver op het lijf jaagt.

Op dat vlak zal de burgerij zich niet moeten uitsloven. Ze zal gewoon een beroep kunnen doen op de professoren in het marxisme van de sociaaldemocratie.

We zullen later zien hoe Marx en Engels in hun oude dagen van leer trokken tegen de reformisten, die zich meester probeerden te maken van de leiding van de socialistische beweging.

Die strijd tussen reformisten en revolutionairen ontbrandde openlijk na de dood van Engels in 1895. Ze leidde tot de totale breuk tijdens de Eerste Wereldoorlog. Bij de overwinning van de bolsjewistische revolutie in Rusland keerden de Europese sociaaldemocraten zich rabiaat tegen de communisten. Volgens de reformisten waren de "gewelddadige, willekeurige, antidemocratische en terroristische" middelen van de bolsjewieken tot mislukken gedoemd in Rusland, een achterlijk land dat niet rijp was voor het socialisme. In die tijd beweerden de sociaaldemocraten dat ze hetzelfde einddoel nastreefden als de bolsjewieken, het socialisme en de klasseloze maatschappij, maar dat ze van mening verschilden over de middelen. De methodes van hervormingen,

geleidelijkheid en "steunen op de mobilisatie van de brede massa's" zouden leiden tot het echte democratisch socialisme. Door een programma van steeds dieper gaande hervormingen zou de sociaaldemocratie stap voor stap de macht van het kapitaal uitschakelen, om zo geleidelijk over te gaan naar het socialisme.

Vandaag weten we wat deze zogezegde "democratische weg naar het socialisme" heeft betekend: de arbeiders meesleuren in de slachtpartij

van de Eerste Wereldoorlog; de arbeidersopstanden, die op die oorlog volgden, neerslaan met de wapens; ten oorlog trekken om de jonge Sovjet-Unie te verpletteren; de koloniale oorlogen en het kolonialisme rechtvaardigen. De "democratische weg naar het socialisme" bracht de voorzitter van de Belgische Werklieden Partij (de voorloper van de Socialistische Partij), Hendrik De Man, ertoe de bezetting van België door de nationaal-socialisten van Hitler te verwelkomen. De "democratische weg naar het socialisme" bracht Paul-Henri Spaak ertoe tijdens de Koude Oorlog onder één hoedje te spelen met de CIA en het zelfs te brengen tot secretaris-generaal van het agressieve NAVO-pact. En vandaag leidt deze "weg" tot het privatiseren van de openbare diensten, het ontmantelen van de sociale zekerheid, het uitschakelen van strijdbare vakbondsafgevaardigden, het omvormen van de rijkswacht tot een almachtige superpolitie, het criminaliseren van de syndicale en democratische beweging (artikel 342) ...

De Marx, die de sociaaldemocratie bij deze verjaardag zal opvoeren, zal een gehavende leeuw zijn, een leeuw zonder tanden en zonder klauwen.

Wij van onze kant willen gewoon een aantal teksten van Marx hernemen waarin de leeuw in al zijn strijdbaarheid en vurigheid aanwezig is.

Een andere gewiekste wijze om het marxisme te bestrijden, zal erin bestaan ons allerlei moois over Marx te vertellen, om des te heviger de grote voortzetter van zijn werk, Lenin en Stalin, aan te vallen.

Gezien de stand van zaken in hun tijd waren Marx en Engels voornamelijk theoretici en organisatoren van de arbeidersbeweging. Maar hiermee haalden ze zich reeds de diepe afkeer van de Europese burgerij op de hals.

Lenin heeft de socialistische revolutie doorgevoerd in een onmetelijk land. Zijn misdaad tegen de kapitalistische eigendom en de gevestigde macht was natuurlijk nog veel afschuwelijker en de haat van de burgerij tegen zijn werk werd ronduit virulent.

Daarna kwam Stalin, die op dertig jaar tijd van het marxisme een enorme materiële kracht op wereldvlak maakte. Stalin consolideerde de socialistische

macht in de Sovjet-Unie, vormde het land om tot een grote geïndustrialiseerde mogendheid, bouwde het Rode Leger op dat in staat was het Duitse fascisme te overwinnen en leverde hulp voor de zege van het socialisme in China en Oost-Europa. Nu ze uit één derde van de planeet verjaagd was door dat oude spook van het communisme, vatte de burgerij een uitzinnige haat op tegen de man die de grootste bouwer van het communisme is geweest.

In de geschiedenis van de socialistische revolutie verbindt een onbreekbare ketting Marx en Engels met Lenin en met Stalin. De praktische verwezenlijkingen van Lenin en Stalin overtreffen de verwezenlijkingen die de pioniers in hun tijd konden realiseren. Maar hun theoretische en politieke basis was het werk van Marx en Engels, hun integrale werk, zonder de revisies en vervalsingen van lieden als Kautsky, Vandervelde en andere burgerlijke socialisten.

In de geschiedenis van de contrarevolutie verbindt een even onbreekbare ketting de ideologen van de sociaaldemocratie met de burgerij. In alle periodes waarin de strijd van de arbeidersklasse een ervaring heeft gekend, had de burgerij behoefte aan 'gespecialiseerd' personeel om de revolutionaire beweging in naam van het "ware socialisme" van binnenuit te bekampen. Scheidemann en Kautsky in Duitsland, Vandervelde in België, Kerensky en Martov in Rusland, allen hebben zich uitgeput in het citeren van Marx om het burgerlijk regime te verdedigen en om het socialisme van Lenin en Stalin te bekampen.

Zij zijn de meest geraffineerde anticommunisten! Het is veelbetekenend dat in het boek *Le livre noir du communisme* Courtois, de venijnigste van de antimarxisten van dienst, overvloedig Kautsky citeert om dan te besluiten: "(Ziedaar) de inzet van het conflict tussen Kautsky en Lenin: democratie of dictatuur, menselijkheid of terreur."²⁷

We zullen daarom even blijven stilstaan bij Karl Kautsky. Van bij de dood van Engels in 1895 beschouwde hij zichzelf als de man die "het sterkst stond in de marxistische theorie".

In 1930 publiceerde hij een klassiek werk tegen het communisme, *Het bolsjewisme in het slop*. In dat boek werkt hij tot in de details een strategie uit die moet leiden tot de omverwerping van de bolsjewieken. Hij verpakt die strategie in een 'marxistisch' jargon. Volgens Kautsky beleefde Rusland "een nieuwe, communistische slavernij, waar de boer een slaaf wordt in de sovjetuitbatingen". Sinds "de staatsgreep van 1917" is "het bolsjewisme een bonapartisme geworden", dat wil zeggen een dictatuur van het fascistische type: "Het fascisme is slechts de tegenhanger van het bolsjewisme, Mussolini is

slechts de na-aper van Lenin. " "Het bonapartisme van Stalin is de ergste en meest uitgesproken verschijningsvorm die de contrarevolutie kan aannemen."28

Kautsky wil "een democratische revolutie" in de Sovjet-Unie, met als motor "de opstand van de boeren". Deze "revolutie" zal kunnen rekenen op de steun van de arbeiders en de intellectuelen, want "boeren, arbeiders en intellectuelen (...) staan op het standpunt van de

democratie". "Als de arbeiders zich verenigen met de boeren in de strijd voor democratie, voor het algemeen stemrecht en voor de parlementaire republiek, bestaat de hoop dat Rusland het juk van de nachtmerrie waaronder het gebukt gaat, zal afwerpen.

In dat jaar 1930 konden de rijke boeren, doordrongen als ze waren van de barbaarse feodale opvattingen, de vroegere ambtenaren, de tsaristische gendarmes en militairen en de onteigende patroons in de Sovjet-Unie geen seconde aarzelen om zich achter dat "marxistisch" vaandel te scharen. Deze "democratische revolutie", die met zoveel koppigheid werd voorbereid, zowel door de interne antisocialistische oppositie als door Hitler en later door Reagan en door Mitterrand, de leerling van Kautsky, is er uiteindelijk gekomen in 1990 met de gevolgen die men kent.

We hebben deze opvattingen van Kautsky aangehaald om duidelijk te maken hoe de bourgeoisie de naam van Marx kan inroepen om des te beter al zijn essentiële ideeën te bestrijden en om "de democratie", "het algemeen stemrecht" en "de parlementaire republiek" te verdedigen waarmee Marx en Engels de spot dreven.

We willen hier de fundamentele politieke stellingen van Marx en Engels bondig uiteen te zetten.

In hun theorie van de klassenstrijd onderstrepen we drie belangrijke punten. Eén: hun opvatting over de "democratie" en de burgerlijke staat. Twee: de rol van het geweld bij de overgang naar het socialisme. Drie: de definitie van het socialisme als de dictatuur van het proletariaat. In een vierde punt hebben wij het over het instrument dat Marx en Engels schiepen om hun programma te realiseren: de revolutionaire partij van de arbeidersklasse.

Over die vier punten vinden we in het Manifest van de Communistische Partij reeds de fundamentele ideeën terug. Marx en Engels zullen die punten in de loop van hun militant leven verder uitdiepen.

Die ideeën werden in de praktijk omgezet door de bolsjewistische revolutie, de grootste botsing tussen contrarevolutie en revolutie die de wereld ooit gezien heeft.

En men kan zeggen dat de stellingen van Marx en Engels vandaag nog pertinenter zijn dan in de vorige eeuw, nu het kapitalisme zich uitstrekt over heel de wereld, nu het een tijdelijke overwinning heeft behaald in zijn honderdjarige strijd tegen het socialisme en nu alle economische en sociale tegenstellingen zo dramatisch verscherpen.

Democratie, verkiezingen en staatsmacht

Laten we het vooreerst hebben over de democratie en de staat. De burgerij noemt de maatschappij waarin zij heerst "de democratie". Een communistische partij die zich tegen de grondslagen van het kapitalistisch regime richt, wordt voor haar "een vijand van de democratie". Kautsky bestreed de socialistische revolutie in naam van de "democratie". En toen de internationale burgerij erin slaagde het socialisme in de Sovjet-Unie omver te werpen en er de vrije markt in te voeren, deed ze dat ook in naam van "de democratie".

Wat door onze rijken "de democratie" genoemd wordt, noemt Marx "de dictatuur van de burgerij".

De productiemiddelen zijn de bron van elk maatschappelijk leven. In een "democratie" zijn de productiemiddelen privé-bezit van de kapitalisten. Zij beslissen willekeurig over het lot van de arbeiders, de werkers, de mensen die leven van een sociale uitkering, de jongeren: ze sluiten de fabrieken, drijven de uitbuiting op, verminderen de werkloosheidsuitkeringen, organiseren het onderwijs in functie van de behoeften van het patronaat. Zo kunnen de patroons, dankzij het bezit van de productiemiddelen, in het dagelijks leven hun dictatuur opleggen aan de werkers.

De burgerlijke staat, met zijn wetten, zijn instellingen en zijn repressiekrachten, heeft als essentiële taak erover te waken dat de kapitalisten vrij kunnen beschikken over 'hun' productiemiddelen. De staat is een orgaan van geweld, dat elke poging moet onderdrukken tot het uitschakelen van de basis van alle onrechtvaardigheid en ongelijkheid: het privé-bezit van de productiemiddelen. De staat, dat instrument van de dictatuur van de bourgeoisie, kan trouwens met wettelijk geweld elke strijd voor de lotsverbetering van de uitgebuitenen onderdrukken, zelfs als die strijd niet rechtstreeks de basis van het systeem in vraag stelt.

Bekijken we dat even in het werk van Marx en Engels:

"De staat is de staat van de machtigste klasse, van de klasse die vanuit economisch oogpunt overheerst en die, dank zij die staat, ook politiek de heersende klasse wordt, en op die manier nieuwe middelen verwerft om de onderdrukte klasse te temmen en te onderdrukken "30 "De bezittende klassen houden het werkende volk in slavernij, niet alleen door de macht van hun rijkdom, door de loutere uitbuiting van de arbeid door het kapitaal, maar ook door de staatsmacht, door het leger, de bureaucratie, de rechtbanken. "31 "De staatsmacht is niets anders dan de organisatie, waarmee de heersende klassen, grootgrondbezitters en kapitalisten, zich uitgerust hebben om hun privileges te vrijwaren." 32

De burgerlijke staat kan uiteenlopende politieke vormen aannemen, van de constitutionele monarchie tot het militaire regime, van het fascisme tot de democratische republiek, maar al die verschillende vormen drukken dezelfde klassenbasis uit: de dictatuur van het kapitaal over de arbeid. Engels schreef: "In de burgerlijke republiek oefent de rijkdom zijn macht uit op een onrechtstreekse maar des te zekerder manier. Enerzijds door rechtstreekse omkoping van de ambtenaren; anderzijds onder de vorm van een alliantie tussen de regering en de Beurs. "33 "De burgerlijke republiek is een republiek van zakenlui, waar politiek een handel is als een andere.

Wat de burgerij "de democratie" noemt, de enige, de unieke, de ware, is niets anders dan 'haar' democratie, de burgerlijke democratie. Democratie voor de klasse die de productiemiddelen bezit, betekent als het menens wordt, als het er echt op aankomt, openlijke dictatuur tegen de arbeiders. Het klassenkarakter van de maatschappij maakt alle grote woorden als "democratie" , "gerechtigheid", "mensenrechten" zo hypocriet. In de maatschappij waar het kapitaal heerst, betekenen die woorden in de praktijk: democratie voor de rijken, een gerechtigheid die welwillend is voor de bezittende klasse, mensenrechten voor wie de gevestigde orde verdedigt. Maar van welke " democratie" hebben de arbeiders van Renault kunnen genieten toen ze als versleten autobanden op de keien gegooid werden? En de zeven jonge migranten die de voorbije jaren door de repressiekrachten gedood werden, en de tientallen kinderen die in België verdwenen, welke "gerechtigheid" hebben zij gekregen? Welke 'mensenrechten' hebben onze Tobbacks en andere Vande Lanottes toegekend aan de duizenden uitgewezen "illegale" arbeiders en de duizenden teruggestuurde politieke vluchtelingen?

In de burgerlijke maatschappij worden democratie, vrijheid en gerechtigheid wel in het algemeen geproclameerd, maar in de praktijk worden ze voor de verdrukten ontkend of vernietigd. Het abstracte volk beschikt over alle

vrijheden, maar er bestaat een heel legioen wettelijke bepalingen die toelaten om in geval van 'ernstige beroering' de arbeidersleiders aan te houden en kranten, pamfletten, betogingen, vergaderingen en 'samenscholingen' van meer dan vijf personen te verbieden... Marx: "Elke paragraaf van de grondwet bevat haar eigen antithese. In de tekst is er sprake over vrijheid, in de marge wordt die vrijheid opgeheven. Het grondwettelijk bestaan van de vrijheid blijft integraal, onaangeroerd, maar in de praktijk wordt dat bestaan compleet vernietigd."35

En de vrije verkiezingen dan? Laten die werkelijk toe het parlement democratisch te verkiezen, een parlement dat wordt geacht wetten te maken in naam van het volk?

Daarover zei Marx in 1871: "De verkiezingen bestaan erin dat men om de drie of zes jaar mag beslissen welk lid van de leidende klasse in het parlement het volk moet vertegenwoordigen en vertrappelen."36 En in 1884 schreef Engels: "De bezittende klasse heerst rechtstreeks door middel van het algemeen stemrecht. Zolang de onderdrukte klasse, het proletariaat, nog niet rijp is om zichzelf te bevrijden, zal de meerderheid ervan het bestaand maatschappelijk regime als het enig mogelijke beschouwen en politiek gesproken de staart vormen van de kapitalistenklasse."37

In de burgerlijke regimes zijn de verkiezingen geenszins een bron van macht, maar een omvangrijke psychologische operatie om de mensen wijs te maken dat hun stem de politiek van de regeerders kan bepalen. Dat is natuurlijk helemaal niet het geval. De parlementsleden zijn verkozen door het volk, maar maken wetten bij de gratie van het kapitaal.

De verkiezingsuitslag wordt vooral door de volgende factoren bepaald: de permanente politieke en sociale activiteit van de burgerlijke partijen, gefinancierd door het kapitaal; de greep van die partijen op het staatsapparaat; hun banden met de kerken en het onderwijs; de greep van de grote financiële groepen op de communicatiemiddelen - tv, radio, pers; de financiering van de verkiezingscampagnes door de burgerij; de onophoudelijke gif spuiting tegen de revolutionaire partij.

Onder de omstandigheden van de dictatuur van de burgerij is het algemeen stemrecht een middel om die dictatuur te legitimeren.

De verkiezing in december 1848 door het Franse volk van Louis Bonaparte tot president van de republiek liet hem toe zijn persoonlijke dictatuur in te stellen. Engels stipte aan: "Louis-Napoleon heeft getoond hoe het algemeen stemrecht in gunstige omstandigheden kan omgevormd worden in een instrument ter

onderdrukking van de massa's. "38 Ook Hitler werd meermaals verkozen via het algemeen stemrecht.

De beslissende kwesties in de geschiedenis worden nooit beslecht door verkiezingen, maar door de klassenstrijd, door de revolutie. Engels: "Het algemeen stemrecht is de graadmeter die toelaat de rijpheid van de arbeidersklasse te meten. Meer dan dat kan het niet zijn en in de huidige staat zal het ook nooit meer zijn. De dag dat de thermometer van het algemeen stemrecht voor de arbeiders het

kookpunt bereikt heeft, zullen ze weten wat hen te doen staat. "39 "Het algemeen stemrecht (...) wijst met de allergrootste precisie de dag aan waarop men zijn toevlucht moet nemen tot de gewapende revolutie. "40 Vijfentwintig jaar geleden was Allende dat vergeten in Chili. Deze integere man, die niet wilde weten van gewapende revolutie, werd door de wapens van de contrarevolutie doodgeschoten.

De staat is helemaal geen "democratisch" apparaat dat om de vier of vijfjaar uit de verkiezingen geboren wordt. Hij is een onderdrukkingsmachine tegen de werkende klassen, een machine die in de loop van verschillende eeuwen door de bourgeoisie werd gebouwd. Deze machine hangt niet af van de verkiezingen, maar bepaalt ze.

Na de eerste socialistische revolutie, de Commune van Parijs, beschreef Marx in 1871 de burgerlijke staat als "de oorlogsmachine van het kapitaal tegen de arbeid". In de loop van heel de eeuw die daarop volgde, werd dat karakter van de staat versterkt. Marx onderstreepte twee andere kenmerken van de burgerlijke staat die sindsdien steeds duidelijker naar voor getreden zijn: het parlement verliest steeds meer invloed op het beleid, en de executieve, de regering, haalt steeds meer macht naar zich toe. Marx anticepeerde op de algemene tendens tot fascisering van alle burgerlijk staten in de jaren dertig. Die tendens verdiepte zich sinds de jaren tachtig en komt onder meer tot uiting in de schrikwekkende versterking van de rijkswacht, zowel in effectieven als in bevoegdheden.

Wie kan, bij al de misleidende theorieën over de burgerlijke staat, de actualiteitswaarde van de volgende woorden van Marx ontkennen? "De gecentraliseerde staatsmacht, met haar alomtegenwoordige organen een geregeld leger, politie, bureaucratie, geestelijkheid en magistratuur - stamt uit de tijd van de absolute monarchie. (...) Naarmate de vooruitgang van de moderne industrie de klassentegenstellingen tussen kapitaal en arbeid groter, breder en scherper maakte, kreeg de staatsmacht meer en meer het karakter van een openbare macht ter onderdrukking van de arbeidersklasse, een apparaat van klassenheerschappij. Na elke revolutie die een stap vooruit in de klassenstrijd betekent, treedt het

zuiver onderdrukkende karakter van de staatsmacht openlijker te voorschijn. (...) Nu de opstand van het proletariaat dreigt, gebruikt de verenigde bezittende klasse de staatsmacht meedogenloos en brutaal als een nationale oorlogsmachine van het kapitaal tegen de arbeid. Haar onafgebroken kruistocht tegen de producerende massa dwong haar niet alleen meer en m maar dwong haar ook haar eigen parlementaire burcht, de Nationale Vergadering, stap voor stap van al haar verdedigingsmiddelen tegen de executieve te beroven. "41

Revolutionair geweld

Uit de analyse van Marx over de dictatuur van de burgerij, het karakter van haar staat en van haar "democratie" , volgt zijn theorie over het revolutionair geweld als enige weg voor de bevrijding van de werkende massa's uit die dictatuur.

"We hebben het nooit onder stoelen of banken gestoken: het terrein waarop wij actief zijn, is niet dat van de wettelijkheid maar dat van de revolutie. "42 "We moeten aan de regeringen verklaren: wij weten dat jullie de gewapende macht tegen de proletariërs zijn. We zullen geweldloos tegen jullie optreden waar het mogelijk is en met de wapens wanneer het noodzakelijk is. "43

Hun leven lang zijn Marx en Engels op dat punt categoriek gebleven. Alleen oneerlijke lieden kunnen hun "vreedzame weg" aan de man brengen onder het etiket van het "marxisme". Al in 1848 schreven Marx en Engels in het Manifest: "Het proletariaat vestigt zijn heerschappij door de gewelddadige omverwerping van de burgerij. " Veertig jaar later verklaart de oude Engels met nog evenveel energie: "Het proletariaat kan zijn politieke heerschappij - de enige deur die uitgeeft op de nieuwe maatschappij - maar verzekeren door een gewelddadige revolutie. 44

Op het ogenblik dat Engeland niet beschikte over grote repressiekrachten tegen het proletariaat, heeft Marx gesteld dat "de Engelse werkers kunnen hopen met vreedzame middelen hun doel te bereiken". Sindsdien hebben alle opportunisten die de marxistische beweging gekend heeft, zich moedig bewapend met dat halve zinnetje. Maar zelfs deze strohalm zal de drenkelingen niet kunnen redden. Op de preciese vraag van een journalist aan Marx: "Naar het schijnt kan in Engeland de oplossing bereikt worden zonder gewelddadige revolutie?" antwoordde hij: "Zodra de Engelse burgerij zich in de minderheid zal gesteld zien over voor haar vitale kwesties, zullen we hier getuige zijn van een nieuwe slavenoorlog."45

Marx is helemaal geen 'fanaticus' van het geweld. Het geweld is ook niet zijn eerste principe. Zijn vertrekpunt is de vaststelling van de ontelbare "orgieën van bloed" , waarin de burgerij de bewegingen voor nationale en sociale bevrijding

smoort. Na de terreur, die tienduizenden communards afgeslacht heeft, schrijft Marx: "De beschaving en de gerechtigheid van de burgerlijke orde tonen zich in hun afschuwelijkste gedaante telkens de slaven van die orde in opstand komen tegen hun meesters. Dan ontmaskeren die beschaving en die gerechtigheid zich als wreedaardigheid zonder masker en als wraak zonder wet. " "Het lasterconcert dat de partij van de orde tijdens haar orgieën van bloed altijd tegen haar slachtoffers aanheft, bewijst alleen dat de bourgeois van vandaag zich beschouwt als de wettige opvolger van de baron van vroeger, voor wie elk wapen in zijn handen, tegen de plebejer gerechtvaardigd was, terwijl het kleinste wapen in handen van de plebejers per definitie een misdaad was."46

De politie van alle Europese landen bezit vandaag een uiterst gesofistikeerd arsenaal oorlogswapens; maar een stok, een steen, een molotovcocktail in handen van een jonge migrant in de voorsteden van Parijs, Lyon of Brussel is een misdaad, strafbaar met één tot drie jaar gevangenis. Het Amerikaans imperialisme mag heel zijn arsenaal wapentuig tegen Irak concentreren, een land dat 700.000 mannen, vrouwen en kinderen door de oorlog en het embargo zag afgeslacht worden. Maar enkele hypothetische oude Iraakse raketten betekenen een "bedreiging voor de mensheid". In vergelijking met Marx' tijd vermenigvuldigt de burgerij vandaag met duizend de omvang van haar bloedbaden en van haar leugens en laster.

Het vraagstuk van het geweld "als vroedvrouw van de nieuwe maatschappij" staat werkelijk centraal in het denken van Marx en Engels. Vandaar dat zij in 1879 openlijk de oorlog verklaren aan de leiders van de Duitse sociaaldemocratische Partij die de "vreedzame weg" prediken. Max noemt hen zonder omwegen "arme contrarevolutionairen". In een omzendbrief aan alle leiders drukken Marx en Engels het als volgt uit: " (De reformisten beweren het volgende): 'De partij laat zien dat zij niet van plan is de weg van de bloedige en gewelddadige revolutie op te gaan maar vastbesloten is de weg van de wettelijkheid, dat wil zeggen van de hervormingen, te bewandelen.' Vandaag zijn de sociaaldemocratische kiezers niet van plan met hun hoofd tegen de muur te lopen en een 'bloedige revolutie' te wagen terwijl ze met één tegen tien staan. Maar is dit een bewijs dat zij de plechtige eed zweren dat zij nooit zullen profiteren van een gewelddadige gebeurtenis in de buitenlandse politiek, van een revolutionaire ervaring die daarmee samengaat en zelfs van de overwinning van het volk die daaruit voortkomt? Als Berlijn zich op een dag weer zo onbeschaafd gedraagt om een 18e maart te ontketenen (het begin van de revolutie van 1848), dan zouden de sociaaldemocraten dus eerder 'de weg van de wettelijkheid' moeten bewandelen, de

barricaden opruimen en zo nodig mee opmarcheren met de zegevierende troepen tegen de blinde, brutale en ongeletterde massa's.

We kunnen ons alleen maar verbazen over de geniale scherpzinnigheid waarvan Marx en Engels hier blijk gaven. "De gewelddadige gebeurtenis van buitenlandse politiek" in Duitsland is er inderdaad gekomen: het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Na vier jaar van slachtingen zonder voorgaande kwamen de arbeiders van Berlijn onder leiding van Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg in opstand, zoals Marx het zich voorgesteld had. En Noske, Ebert en Scheidemann, die reformistische leiders die tegen de "bloedige revolutie" waren, zijn effectief "mee opgemarcheerd met de reactionaire troepen". Erger nog, zij hebben, als ministers van de bourgeoisie, die troepen aangevoerd. De reformisten stonden tot hun knieën in het bloed van de 30.000 arbeiders die op hun bevel vermoord werden.

De dictatuur van het proletariaat

De kapitalistische maatschappij is in essentie gekenmerkt door de dictatuur van de burgerij: economische, politieke, ideologische en militaire dictatuur. Daarom is de kern van het marxisme de theorie van de dictatuur van het proletariaat.

Als Marx zijn bijdrage aan de politieke wetenschap moet samenvatten, verwijst hij naar dat punt. "Wat mij betreft, het is niet aan mij dat de eer te beurt valt de ontdekker te zijn van het bestaan van de klassen in de moderne maatschappij en van hun onderlinge strijd. Reeds lang voor mij hadden burgerlijke geschiedkundigen het historisch verloop van die klassenstrijd beschreven en burgerlijke economen hadden de economische anatomie ervan uiteengezet. Het nieuwe dat ik bijbracht was, aan te tonen: 1. dat het bestaan van de klassen gebonden is aan welbepaalde historische ontwikkelingsfasen van de productie; 2. dat de klassenstrijd noodzakelijkerwijze uitmondt in de dictatuur van het proletariaat; 3. dat deze dictatuur zelf maar een overgang is naar de afschaffing van alle klassen en naar de klasseloze maatschappij."48

Voor Marx is de machtsovername door het proletariaat en de werkende klassen het begin van een zeer lang historisch overgangsproces waarin de mensheid van de kapitalistische economie naar de communistische economie overstapt.

De communistische economie zal gekenmerkt worden door een hoge intellectuele en morele ontwikkeling van de mens en door een

fenomenale groei van zijn productieve kracht. De arbeid zal de hoofdbehoefte van de mens geworden zijn. Ieder zal werken volgens zijn mogelijkheden en van de maatschappij alles ontvangen wat hij nodig heeft. Het onderscheid tussen

intellectuele arbeid en handenarbeid zal verdwenen zijn, alsook het onderscheid tussen stad en platteland.

Om dat te bereiken, zal een lange periode van revolutionaire omvormingen van de maatschappij en van de mensen nodig zijn. Dat omvormingsproces kan alleen tot stand gebracht worden onder de staat van de dictatuur van het proletariaat. Wanneer de maatschappij het stadium van het communisme zal bereiken, zal de staat in eigenlijke zin, dat wil zeggen als een machine die nodig is om bepaalde klassen of residu's van klassen te onderdrukken, ophouden te bestaan.

Marx formuleert dat als volgt: "Als de arbeiders hun revolutionaire dictatuur in de plaats stellen van de dictatuur van de burgerij, geven ze aan de staat een revolutionaire en voorbijgaande vorm. "49 "Tussen de kapitalistische en de communistische maatschappij stelt zich de periode van de revolutionaire overgang van de ene naar de andere. Daaraan beantwoordt een politieke overgangperiode waarin de staat niets anders kan zijn dan de revolutionaire dictatuur van het proletariaat. "50

Onder het socialisme moeten de klassenstrijd en de revolutie voortgaan, want er zijn nog steeds krachten die proberen de uitbuiting van de mens door de mens te herstellen. Zolang er klassenverschillen bestaan en reactionaire ideeën de ronde doen, bestaat er een basis voor een contrarevolutionair proces. Marx zei het zo: "Het socialisme is de permanente uitroeping van de revolutie, de klassendictatuur van het proletariaat als noodzakelijk punt van overgang om de afschaffing van de klassenverschillen in het algemeen te bereiken (...) en de omwenteling van alle ideeën die voortkomen uit de sociale verhoudingen (van de kapitalistische periode) "51

Dient het gezegd dat al die stellingen sinds lang door de sociaaldemocratie bestreden worden? Maar het is interessanter even stil te staan bij de opvattingen van Chroesjtsjov. Met een extreme heftigheid trok hij van leer tegen de politiek van Stalin. Hij beweerde dat het gevaar voor restauratie reeds in 1936 verdwenen was en dat de zuiveringen georganiseerd door Stalin willekeurig en misdadig waren. In 1956 bevestigde Chroesjtsjov dat zelfs het kleinste gevaar voor een kapitalistische restauratie niet meer bestond en dat de dictatuur van het proletariaat bijgevolg haar bestaansreden verloren had. Hij beloofde zo 'n snelle economische en intellectuele vooruitgang dat de

Sovjet-Unie reeds in... 1980 het stadium van het communisme zou bereiken! Al die antimarxistische beweringen werden belachelijk gemaakt door de echte evolutie van de Sovjet-Unie. In 1990, als de Sovjet-Unie dus volop in het communisme had moeten zitten, zonder enig klassenonderscheid, werd het

wildste kapitalisme hersteld en stond de Sovjet-Unie op het punt volledig uiteen te spatten.

Welke taken moeten volgens Marx en Engels vervuld worden door de dictatuur van het proletariaat?

De eerste functie van de socialistische staat is het organiseren van de proletariërs en de werkende massa's om de kapitalisten te beroven van hun economische en politieke macht en om al hun pogingen om opnieuw de macht te grijpen, te onderdrukken. Dat hebben Lenin en Stalin gedaan.

Marx: "Kijk naar de Commune van Parijs. Dat was de dictatuur van het proletariaat." ⁵² Engels: "Een revolutie is de daad waarmee een deel van de bevolking zijn wil oplegt aan het ander deel door middel van geweren, bajonetten en kanonnen. De zegevierende partij moet, om niet tevergeefs gestreden te hebben, doorgaan te heersen met de terreur die deze wapens oproepen bij de reactionairen." ⁵³

Chroesjtsjov verklaarde in 1956 dat er geen burgerlijke krachten meer te onderdrukken vielen. Dertig jaar later herstelde Gorbatsjov openlijk de dictatuur van de nieuwe burgerij.

De tweede functie van de dictatuur van het proletariaat is de volgende. De socialistische macht moet de burgerlijke staatsmachine breken, de instellingen die rechtstreeks in dienst staan van de burgerij ontmantelen, de banden tussen de staat en de uitbuitende klassen breken, de ambtenaren die tot de burgerlijke milieus behoren, verjagen. Lenin en Stalin hebben die raadgevingen toegepast.

Marx: "De Commune van Parijs moest al meteen erkennen dat de arbeidersklasse, eenmaal aan de macht, niet kon blijven besturen met de oude staatsmachine. De arbeidersklasse moest de oude onderdrukkingmachine, die tot dan toe tegen haarzelf gebruikt werd, uitschakelen." ⁵⁴ Het oude staatsapparaat is een plaats waar de macht en de gewoontes van de burgerij behouden kunnen blijven en het kan een punt van hergroepering van de burgerij worden. Indien de oude instellingen niet vernietigd en opgeheven worden, aldus Marx op basis van zijn ervaring tijdens de Duitse revolutie van 1848-1849, "versterkt de verslagen partij haar posities in de administratie en het leger" en bereidt ze zich voor op de contrarevolutie. ⁵⁵

Zoals Marx zegt, heeft de Commune van Parijs "garanties moeten nemen tegen haar eigen mandatarissen en ambtenaren door hen ten allen tijde en zonder uitzondering afzetbaar te maken." ⁵⁶ De verkozenen van de Commune waren vooral arbeiders en werkers, die niet alleen de wetten moesten maken maar ook moesten deelnemen aan de uitvoering ervan. Ze waren verantwoording

verschuldigd en afzetbaar door hun kiezers. Ze ontvingen een arbeidersloon. Het leger was vervangen door een nationale garde die vooral uit arbeiders was samengesteld. De defensie werd verzekerd door het gewapende volk. De politieagenten waren verantwoording verschuldigd over hun daden en afzetbaar. Magistraten en rechters waren eveneens verkozen, verantwoording verschuldigd over hun daden en afzetbaar. De leidende gedachte was een nieuw staatsapparaat op te bouwen in dienst van de arbeiders en door hen gecontroleerd, en te verhinderen dat dit apparaat zich zou losmaken van de werkers om hen daarna te overheersen.⁵⁷

In de Sovjet-Unie was de strijd tegen de bureaucrativering van het partij - en het staatsapparaat een van de belangrijkste en moeilijkste aspecten van de voortzetting van de revolutie onder het socialisme. In 1937 organiseerde Stalin verkiezingen voor de basisorganisaties van de partij. Die hebben geleid tot het vervangen van 55% van de lagere kaders. De zuivering in datzelfde jaar heeft een groot aantal bureaucraten uit de hogere lagen getroffen. Chroesjtsjov en vooral Brezjnejev hebben de politiek van Stalin op dat terrein heftig bekritiseerd en ze hebben 'rust' gegarandeerd aan de bureaucratie in het partij- en staatsapparaat. Die werd de belangrijkste sociale kracht, die ijverde voor het kapitalistisch herstel.

De vierde functie van de dictatuur van het proletariaat is de reorganisatie van de economie op een socialistische basis. Marx: "Na zijn overwinning vindt het proletariaat juist de staat als enige organisatie ter zijner beschikking. Er zijn natuurlijk wel belangrijke wijzigingen nodig voordat de staat zijn nieuwe functies kan vervullen. Maar het is het enige apparaat waarmee het zegevierend proletariaat (...) de economische revolutie van de maatschappij kan doorvoeren. En zonder die economische revolutie zou de overwinning van het proletariaat onverbiddelijk eindigen in een nederlaag en in de massale uitroeiing van de arbeiders, zoals dat na de Commune van Parijs het geval was. 58

Stalin heeft die richtlijn ter harte genomen. De socialistische industrialisatie en de collectivisatie van de landbouw waren net die "economische revolutie" waarover Marx sprak en die verhinderd heeft dat de 'arbeiders massaal uitgeroeid' werden toen de nazi's zich op de Sovjet-Unie stortten. De industrialisatie en de collectivisatie konden maar verwezenlijkt worden door hardnekkige gevechten met de oude uitbuitende klassen. Het lijkt niet de minste twijfel dat zonder de industrialisatie en collectivisatie Hitler de overwinning zou behaald hebben. De sociaaldemocraten, die tekeer gingen tegen het 'gedwongen karakter' van de industrialisatie en de collectivisatie, maakten daarmee duidelijk in welk kamp zij zich bevonden.

Een zelfbewuste klassenpartij

Marx en Engels hadden in hun politieke activiteit altijd als belangrijkste bekommernis: de vorming van een klassenpartij, van een proletarisch partij die bestaat uit alle werkers die het communistische programma aanvaardden. Engels bevestigt zonder omwegen: "Eén ding in onze tactiek blijft onveranderlijk voor alle landen en voor alle tijden: de arbeiders ertoe brengen hun eigen zelfstandige partij op te richten, tegengesteld aan alle burgerlijke partijen. 59

Tegengesteld aan alle burgerlijke partijen

De partij speelt een onvervangbare en beslissende rol in het vervullen van de twee belangrijkste taken van het communistisch programma: het doorvoeren van de gewelddadige revolutie en de instelling van de dictatuur van het proletariaat. Engels drukt dat uit in volgende bewoordingen: "Het proletariaat kan de politieke macht - de enige deur die uitgaat op de nieuwe maatschappij - maar veroveren door de gewelddadige revolutie. Marx en ikzelf hebben sinds 1847 steeds het volgende verdedigd: opdat het proletariaat op de beslissende dag sterk genoeg zou zijn om te overwinnen, is het noodzakelijk dat het een zelfstandige partij vormt, los van en tegengesteld aan alle andere, een klassenpartij, die zich daar ook van bewust is."60

"Elke echt proletarische partij heeft altijd de dictatuur van het proletariaat als eerste doelwit van de strijd gesteld. "61

Maar een klassenpartij uitbouwen, een partij die trouw is aan de directe en de historische belangen van de werkers, is een uiterst complexe opdracht. Om daarin te slagen moeten haar leiders trouw zijn aan de principes van het wetenschappelijk socialisme en de klip van allerlei pseudo-socialistische opvattingen weten te omzeilen. Er is de beroemde uitspraak van Engels: "Nooit vergeten dat het socialisme, sinds het een wetenschap is geworden, moet behandeld worden, en dat wil zeggen bestudeerd, als een wetenschap! De opdracht zal er dan in bestaan de zo verworven, alsmaar helder wordende opvattingen te verspreiden en de organisatie van de partij en van de vakbonden sterker en sterker te consolideren. 62

In een schitterend hoofdstuk van het Manifest van de Communistische Partij hebben Marx en Engels duidelijk gemaakt dat de burgerij en de kleinburgerij 'socialistische' programma's uitwerken en

'socialistische' partijen uitbouwen om zo het proletariaat in hun kielzog mee te zuigen en op die manier hun eigen ambities waar te maken. Als het proletariaat die weg volgt, zal het altijd gekluisterd blijven aan de dictatuur van het kapitaal.

In 1850 hebben Marx en Engels deze idee uit het Manifest verder uitgediept op basis van hun ervaring van de Duitse revolutie. In een Adres aan de Liga van de Communisten schrijven ze: "Op dit ogenblik, nu de democratische kleinburgers overal onderdrukt worden, preken zij eenheid en verzoening met het proletariaat. Ze reiken het proletariaat de hand en doen inspanningen om een grote oppositiepartij op poten te zetten. Zij doen inspanningen om de arbeiders in de val te lokken van een partijorganisatie die als kamerscherm dient voor hun eigen particuliere belangen en waar de eigen belangen van het proletariaat niet mogen worden geformuleerd. Het proletariaat zal zijn onafhankelijke positie verliezen, die met zoveel moeite is verworven en zal terugvallen tot de rang van simpel aanhangsel van de officiële burgerlijke democratie." 63

Het gevaar waarop Marx en Engels hier wijzen heeft zich in België helemaal doorgezet. De Belgische Werklieden Partij, de voorloper van de SP-PS, is vanaf het begin deze "grote oppositiepartij" geweest waarin het proletariaat diende als steun voor de leiders van de democratische kleinburgerij.

"In theorie een nul, en in de praktijk waardeloos"

Overal in Europa hebben Marx en Engels de oprichting van proletarische partijen aangemoedigd die de breuk maakten met het burgerlijk en het kleinburgerlijk socialisme.

Maar zodra deze marxistische partijen reële invloed onder de massa's verwierven, liet de invloed van de kleinburgerij zich in hun schoot gevoelen.

De Duitse sociaaldemocratische partij kende een sterke groei na 1870, zodat Bismarck in oktober 1878 een "wet tegen de sociaaldemocratie" liet goedkeuren. De arbeidersorganisaties en hun pers werden verboden. In 1879 gaven drie intellectuelen van de partij, Hôchberg, Bernstein en Schramm, het centrale orgaan van de partij uit in Zürich. Ze stonden alle drie onder de invloed van Dühring. En zo greep het kleinburgerlijk socialisme, dat sinds het Communistisch Manifest zozeer door Marx was bIn een rondschrijven van grote historische betekenis verklaarde Engels de oorlog aan dat opportunisme, dat de alliantie predikte met de democratische burgerij. Dat opportunisme drukte zich uit in de zin: "Hoe meer de partij kalm, objectief en doordacht blijft in haar kritiek op de bestaande verhoudingen en in haar project van verandering, hoe moeilijker de reactie het zal hebben om de burgerij te intimideren met het spookbeeld van de rode terreur." Engels dient hen klinkend van antwoord, met een verwijzing naar het Manifest: "Om bij de bourgeoisie de laatste schrik weg te nemen, moeten we klaar en duidelijk aantonen dat het rode spook slechts een spookbeeld is, dat het niet echt bestaat. Wel, wat is het geheim van het rode spook anders dan de schrik van de bourgeoisie voor de onvermijdelijke strijd op

leven en dood met het proletariaat? (...) De drie redacteuren zijn de vertegenwoordigers van de kleinburgerij die hun vrees tonen dat het proletariaat, meegesleept door de revolutionaire situatie, 'te ver zou gaan'. In plaats van de vrijmoedige politieke oppositie, zoeken zij het algehele compromis; in plaats van ten strijde te trekken tegen de regering en de burgerij, zoeken zij hen door overtuiging op hun hand te krijgen; in plaats van in een geest van verzet weerstand te bieden aan alle geweld dat van hogerhand wordt uitgeoefend, onderwerpen ze zich nederig en bekennen ze dat ze verdienen bestraft te worden. Onze sociaaldemocraten van vandaag beschouwen de omverwerping van de kapitalistische orde als een ver doelwit en bijgevolg als iets dat geen enkele weerslag heeft op de politieke praktijk van vandaag. De klassenstrijd tussen bourgeoisie en proletariaat erkent men wel op papier maar in de praktijk wordt ze weggemoffeld, gecamoufleerd, verzoet. "64

Marx voegde er in een brief aan Sorge aan toe: "Die mensen daar, in theoretisch opzicht zijn ze een nul en praktisch zijn ze waardeloos; zij willen de tanden van het socialisme uittrekken en de partij respectabel maken in de ogen van de kleinburgers. Armzalige druktemakers zijn het, met een contrarevolutionaire taal. (...) Ze zijn zozeer door de parlementaire idiotie aangetast dat ze zich boven elke kritiek verheven achten. "65

Dit alles is volledig van toepassing op de Belgische Werklieden Partij, vanaf haar oprichting in 1885. Dat werd in een recent nummer van Marxistische Studies briljant aangetoond.⁶⁶ De ideologie van de socialistische partij in België was vanaf haar oprichting "voorbijgestreefd" het was een oude, kleinburgerlijke ideologie reeds door Marx en Engels verworpen in 1879! En de kritiek van Marx en Engels in 1879 op bestreden, de ideologische macht in de belangrijkste marxistische partij.

het reformisme heeft vandaag niets van haar scherpte of van haar actualiteit ingeboet.

Drie jaar later brak een gelijkaardige strijd uit in de Franse partij. Guesde en Lafargue verdedigden het marxisme; Malon en Brousse predikten het reformisme, dat ze "possibilisme" noemden. Engels gaf het volgende commentaar: "De al lang verwachte scheuring in Frankrijk is er gekomen. Het meningsverschil draait rond een principiële vraag: moet de strijd gevoerd worden als een klassenstrijd van het proletariaat tegen de bourgeoisie of is het aanvaardbaar dat opportunisten (en possibilisten) afzien van het klassenkarakter van de beweging en van het programma, telkens die houding toelaat meer stemmen te behalen en meer aanhangers aan te trekken? De ontwikkeling van het proletariaat gaat altijd gepaard met dergelijke interne gevechten. Mensen die,

zoals Marx en ik, heel hun leven de zagezegde socialisten meer dan wie ook bestreden hebben, zullen niet ontgoocheld zijn als dit onvermijdelijke gevecht losbrandt. "67 Een paar jaren later zegde Engels over de reformistische leiders dat ze "een bende konkelaars en arrivisten (vormen) die voortdurend de echte principes van de partij verraden tegenover de heersende bourgeoisie en die de beproefde strijdmethoden laten vallen om hun eigen positie veilig te stellen en om aan de arbeiders die hen volgen, pietluttige voordelen te geven.

Zo hebben Marx en Engels tijdens hun leven de reformistische stroming in de arbeidersbeweging aangeklaagd. Die stroming ging de Europese sociaaldemocratie overheersen na de dood van Engels in 1895. De strijd van Lenin en Stalin tussen 1900 en 1919 tegen de reformistische sociaaldemocratie is dus de directe voortzetting van de ideologische strijd die door Marx en Engels was ingezet. Van 2 tot 6 maart 1919 greep in Moskou het Eerste Congres van de Communistische Internationale plaats, waar 35 partijen het vaandel van Marx en Engels omhoog hielden.

De revolutie, een internationaal proces

De actualiteit van Marx en Engels ligt ook in hun kijk op de socialistische revolutie als een proces op wereldschaal. Zij waren in staat voor elke periode een analyse te maken van de krachten die op de internationale scène speelden, en van hun interactie. We willen hier stilstaan bij vier punten. Eén: het proletarisch internationalisme van Marx en Engels. Twee: hun ideeën over de dreiging van een wereldoorlog en de strategie daartegenover. Drie: hun beoordeling van de revolutionaire rol die Rusland zou kunnen spelen. Vier: hun visie op de omwentelingen in de derde wereld.

Het internationalisme

Marx en Engels hebben de revolutionaire rol van de bourgeoisie aangegeven: de schepping van de moderne productiekrachten en van een wereldmarkt waardoor de universele communicatie van de mensheid mogelijk werd. Daarom bekijken Marx en Engels de socialistische revolutie ook als een fenomeen op wereldschaal: "Een grote sociale revolutie zal leiden tot de beheersing van de verwezenlijkingen uit de tijd van de bourgeoisie en zij zal hen onderwerpen aan de gemeenschappelijke controle van de volkeren. "69

In het Manifest is het proletarisch internationalisme al een fundamenteel element, dat de communistische partij onderscheidt van alle andere partijen: "In de verschillende nationale strijdbewegingen schuiven de communisten die belangen naar voor die los staan van de nationaliteit en die gemeenschappelijk zijn aan het hele proletariaat. "

Acht jaren later stelt Marx de beroemde Kritiek op het programma van Gotha op. Daarin verdedigt hij de principes van het Manifest tegen nationalistische stromingen. Met name de Duitse partij vergat toen het eerste principe: "de internationale broederlijkheid van de werkende klassen in hun gemeenschappelijke strijd tegen de heersende klassen en hun regeringen." ⁷⁰ Op hetzelfde moment wees Engels zijn landgenoten op deze cruciale opdracht: "Voor alles moeten we vasthouden aan de ware internationale geest die geen enkel patriottisch chauvinisme duldt, van welke natie ook.

In 1893 uit Engels bittere verwijten over het chauvinisme van de Franse socialisten. Zij beweren dat Frankrijk noodzakelijk een leidende rol moet spelen in de socialistische revolutie, zoals dat het geval was burgerlijke revolutie. "Noch de Fransen, noch de Duitsers, noch de Engelsen zullen op hun eentje de eer kunnen opeisen het kapitalisme te hebben vernietigd. Als Frankrijk, misschien, het signaal geeft, dan zal in Duitsland, het land waar het socialisme het diepst heeft gewerkt, de strijd worden beslist. En meer nog: noch de Fransen, noch de Duitsers zullen verzekerd zijn van de definitieve overwinning zolang Engeland in handen van de bourgeoisie blijft. De emancipatie van het proletariaat kan alleen een internationaal feit zijn, als u haar wil herleiden tot een eenvoudig Frans feit, dan maakt u haar meteen onmogelijk." ⁷²

Marx en Engels hebben er de werkers van welk land ter wereld ook altijd op gewezen dat zij hun strijd moeten zien in het globale kader van de anti-feodale en de socialistische revoluties en dat zij hun strijd moeten ondergeschikt maken aan de behoeften van die revoluties. Zij hebben zich er altijd krachtig tegen verzet dat partiële doelstellingen werden nagejaagd die in contradictie waren met de belangen van de universele revolutie.

In het Europese revolutiejaar 1848 ondersteunden Marx en Engels de strijd voor de onafhankelijkheid van Polen ten volle, om deze éne reden, dat die strijd de drie grote machten van de feodale reactie aanviel: Rusland, Pruisen en Oostenrijk. Die drie hadden Polen onder elkaar verdeeld. Marx en Engels ondersteunden de nationale strijd van de Polen alléén omdat zij de feodaliteit verzwakte en zo deel uitmaakte van de anti-feodale revolutie. Maar tegelijk bestreden Marx en Engels het "panslavisme" dat de "onafhankelijkheid en vrijheid" ondersteunde van het Tsjechische, het Kroatische, het Sloveense en het Moravische volk. Marx bestreed de onafhankelijkheid van deze 'contrarevolutionaire volkeren' omdat die zich ertoe leenden de democratische opstanden in het Oostenrijkse keizerrijk neer te slaan en zo in de kaart speelden van de Russische en Oostenrijkse feodale reactie. "De Tsjechen en de

Zuidslaven hebben op het beslissende ogenblik omwille van hun bekrompen nationale belangen de anti-feodale revolutie verraden" , zei Engels.⁷³

In België zijn wij natuurlijk bijzonder goed bediend wat die "bekrompen nationale belangen" betreft.

In 1795, was wat later België is geworden, aangehecht aan het revolutionaire Frankrijk. Alle reactionaire krachten vonden elkaar in hun strijd tegen de Franse revolutie: de feodale machten Oostenrijk, Pruisen en Rusland, in bondgenootschap met het imperialistische Engeland. Tussen 1710 en 1792 had België deel uitgemaakt van het Oostenrijkse keizerrijk. In 1798 brak niet alleen in het Nederlandstalige deel van België, maar ook in het Franstalige, de Boerenkrijg uit in de

Alle progressieve elementen van de Franse Revolutie werden door de Boerenkrijg aangevallen. Het devies luidde: "Leve de Oostenrijkse keizer!" De leiding was in handen van de landadel en van de reactionaire clerus. De steden sloten vaak hun poorten voor deze troepen die uit de Middeleeuwen kwamen. Alle revolutionaire krachten wilden de nederlaag van deze klerikale en feodale beweging die nu als voorloper wordt beschouwd van het meest bekrompen en duister Vlaams 'nationalisme'.

In 1916 en 1917 begonnen in alle landen de werkers die onder de wapens van de bourgeoislegers waren geroepen, het criminele karakter van de interimperialistische wereldoorlog te begrijpen. Alleen de socialistische opstand kon een einde maken aan deze oorlog en aan de dictatuur van de bourgeoisie die deze oorlog had veroorzaakt. In de IJzervlakte liet het proletariaat van de hele wereld zich decimeren: naast de Belgen waren er Fransen, Engelsen en Duitsers; en ook Senegalezen, Marokkanen, Indiërs en Chinezen! Maar in Vlaanderen lanceerde de reactie in dienst van het Duitse imperialisme een contrarevolutionaire 'nationale' beweging. Die beweging verzette zich hevig tegen de proletarische revolutie die als enige in staat was de arbeiders en boeren, zowel Franstaligen als Nederlandstaligen, te bevrijden van de heerschappij van de bourgeoisie.

In de winter van 1960-1961 brak een historische stakingsbeweging uit in België. Daardoor groeide het antikapitalistische bewustzijn. In het Franstalige gedeelte probeerde de socialistische partij wanhopig de beweging een wending te geven; ze startte een intoxicatie die vandaag al 38 jaar blijft voortduren: het federalisme zal Wallonië redden! Het federalisme, het traditionele ordewoord van Vlaams rechts, zou aan de andere kant van de 'taalgrens' een antikapitalistisch wapen geworden zijn. Zo werd de nationalistische bekrompenheid geïnjecteerd in een arbeidersklasse met een grote internationalistische traditie: in de vorige eeuw

werd in Luik de eerste Vlaamse socialistische afgevaardigde verkozen, de Gentenaar Anseele!

Naar een wereldoorlog

Vanaf 1885 schreef Engels over de dreiging van een verwoestende wereldoorlog. Hij wees op drie factoren die Europa naar een oorlog duwden.

Vooreerst was er de groeiende rivaliteit tussen de Franse en de Duitse bourgeoisie voor de heerschappij in Europa. In 1871 eindigde de

Frans-Duitse oorlog met de aanhechting van Elzas-Lotharingen door Duitsland.

"De annexatie van Elzas-Lotharingen is de onmiddellijke oorzaak van een waanzinnige wapenwedloop en hitst het chauvinisme van de Franse en Duitse bourgeoisie op."74 De aanhechting was onrechtvaardig maar toch konden de Franse arbeiders dit beperkt nationaal belang niet boven het belang plaatsen van de Europese socialistische revolutie. "Tussen een socialistisch Frankrijk en een socialistisch Duitsland kan er geen sprake zijn van een kwestie ElzasLotharingen. Zouden de patriotten van Elzas-Lotharingen niet zolang kunnen wachten? Weegt hun zaak zwaar genoeg om een heel continent te verwoesten?"75 Ja, antwoordden de Franse opportunisten rond Jaurès en Thomas in 1914, en ze steunden de oorlogspolitiek van de Franse bourgeoisie.

Tweede factor van oorlog: om de revolutionaire anti-feodale beweging te breken trok de tsaar de kaart van het "patriottisme" en van het expansionisme. Hij wilde zijn volk bedwelmen met de verovering van nieuwe gebieden. Hij schilderde het perspectief van de verovering van Constantinopel en van de controle over de Middellandse Zee. Hij predikte de nationale bevrijding van de Slavische volkeren van het Turkse juk. Maar al die intriges in de Balkan plaatsten de tsaar regelrecht tegenover de Oostenrijkse keizer die de Turken de controle over de Balkan betwiste. Engels: "Om zich te kunnen redden van de revolutie is de arme tsaar verplicht een nieuwe stap vooruit te zetten. Maar elke stap wordt gevaarlijker, want hij kan maar gezet worden mits het risico van een Europese oorlog. En uiteindelijk zal het punt bereikt worden waarop de vijandelijkheid tussen de Russische en Oostenrijkse belangen openlijk zal uitbreken. Men zal dan de oorlog niet meer kunnen lokaliseren, hij zal algemeen zijn.

In 1885-1886 was Engels dus van oordeel dat het tsarisme de belangrijkste factor zou zijn van een mogelijke wereldoorlog.

Een paar jaren later, in 1888, meent hij dat het rijpingsproces van de revolutie in Rusland Europa de catastrofe van een wereldoorlog kan besparen: "Als er vandaag een revolutie uitbreekt in Rusland, dan zal die revolutie Europa de ellende van een algemene oorlog kunnen besparen; het zal het begin zijn van een

revolutie in de hele wereld. "77 De vernietiging van het tsarisme, de grootste reactionaire kracht, die met z'n volle gewicht op Europa woog, zou onmiddellijk een grote impuls geven aan de Duitse revolutie in volle opgang.

Derde factor van oorlog: in de landen van het Europese continent nam de socialistische beweging zo'n grote uitbreiding, dat de burgerlijke regimes zich bedreigd voelden. Engels in 1886: "Als er oorlog komt,

dan zal dat zijn om de revolutie te verhinderen, zowel in Duitsland als in Rusland en in Frankrijk "78

Met een grote luciditeit constateert Engels dat de rivaliteit tussen de Europese machten hen onbewust naar een wereldoorlog drijft. "De oorlog kan van het ene moment op het andere uitbreken. De oorlog vandaag, dat zouden Rusland en Frankrijk aan de ene kant zijn, Duitsland, Oostenrijk en misschien Italië aan de andere kant. "79 "De totale verandering van de oorlogsomstandigheden door de inschakeling in het leger van heel de bevolking die wapens kan dragen, (...) maakt dat elke oorlog verandert in een ongezien wrede wereldoorlog waarvan de afloop onvoorspelbaar is.

Welk karakter zal de komende wereldoorlog hebben? In 1886 is het antwoord daarop niet eensluidend. Er zijn verschillende hypothesen. Het antwoord zal uiteindelijk afhangen van de interne ontwikkelingen in de grote Europese landen en van de bondgenootschappen die zich zullen vormen. Meest waarschijnlijk is een oorlog tussen Rusland en Oostenrijk waarin Duitsland zich zal aansluiten bij Oostenrijk en Frankrijk bij Rusland. Die oorlog zal onrechtvaardig en crimineel zijn van de beide kanten, een veroveringsoorlog en een oorlog gericht tegen de anti-feodale en antikapitalistische bewegingen.

Maar in het geval het Franse proletariaat van de gelegenheid gebruik zou kunnen maken om haar bourgeoisie omver te werpen, zouden Duitsland en Rusland zich waarschijnlijk verzoenen en een contrarevolutionaire oorlog tegen Frankrijk ontketenen. Revolutionair Frankrijk zou dan een rechtvaardige verdedigingsoorlog voeren.

De wereldoorlog zou ook kunnen beginnen als een gezamenlijke agressie van Rusland en Frankrijk tegen Duitsland. Duitsland dreigt dan verbrokkeld te worden en zijn machtige socialistische beweging uitgeroeid. Zo'n oorlog voor de nationale overleving van Duitsland zal maar kunnen gewonnen worden door beroep te doen op revolutionaire middelen. De ervaring van de Franse revolutie, die door de gehele Europese reactie werd aangevallen, heeft dat bewezen. En het

zal zeker niet de Duitse keizer zijn die de revolutie ontketent! Engels: "In het belang van de Europese revolutie moeten de Duitse socialisten alle verworven posities verdedigen, ze mogen niet capituleren, noch voor de vijand van buiten, noch voor de vijand van binnen. En die opdracht kunnen zij maar tot een goed einde brengen als ze Rusland en z'n bondgenoten tot het uiterste bekampen.

Maar in de loop van de jaren tachtig en negentig groeien de revolutionaire krachten in Rusland en honger brengt voor miljoenen boeren, verzwakt de agressieve kracht van de tsaar. In die omstandigheden, nu het feodale Rusland niet langer het onwankelbare bastion van de reactie is en niet langer geheel Europa kan bedreigen, zal de oorlog volgens Engels even crimineel zijn aan de beide kanten. En hij verklaart: "Laat ons hopen dat die oorlog niet plaatsgrijpt: in zo'n oorlog kan men met geen enkele van de oorlogvoerende partijen sympathiseren; integendeel, men moet hopen dat ze allen verslagen worden, mocht dat mogelijk zijn. Het zou een afgrijselijke oorlog zijn. Maar hoe dan ook, de verovering van de macht door de arbeidersklasse zal erdoor versneld worden. 82 'Geen enkele socialist, van welk land ook, kan een oorlogsoverwinning verhoppen, noch voor de huidige Duitse regering, noch voor de Franse burgerlijke republiek en nog minder voor de tsaar. In deze oorlog zullen vijftien tot twintig miljoen bewapende mannen elkaar de hals afsnijden en Europa verwoesten zoals nooit voorheen. Deze oorlog zal ofwel de onmiddellijke overwinning van het socialisme meebrengen, ofwel zal hij de oude stand van zaken zozeer overhoop halen en zo'n grote ruïnes creëren dat de oude kapitalistische maatschappij meer dan ooit een onmogelijkheid zal worden en dat de sociale revolutie, met een vertraging van tien of vijftien jaar maar radicaler en sneller, zal voltrokken worden." 83

De Eerste Wereldoorlog is inderdaad een onrechtvaardige oorlog geworden van de beide kanten. Aan het panorama dat Engels schilderde werd één belangrijk element toegevoegd: de Duitse burgerij kende in de twintig jaren tussen 1895 en 1914 een fenomenale economische ontwikkeling en werd daarmee een geduchte concurrent van de Engelse bourgeoisie. Die zou in de oorlog stappen om haar wereldrijk te verdedigen.

Eén enkele socialistische partij heeft de strategie van Engels toegepast: de bolsjewistische partij van Lenin. Zij klaagde vanaf 1914 de oorlog aan als onrechtvaardig van beide kanten en riep de arbeiders van de hele wereld op de opstand tegen de eigen bourgeoisie voor te bereiden. Engels had er al in 1890 op gewezen dat het chauvinisme de gevaarlijkste vijand was voor de arbeidersbeweging, zowel in Duitsland als in Frankrijk. Dit chauvinisme, dat onlosmakelijk verbonden was met het reformisme, wierp de socialistische

partijen van Engeland, Frankrijk, Duitsland en België alsook de Russische mensjewieken in de armen van de burgerij en van de contrarevolutie en zware economische crisis die

De socialistische toekomst van Rusland

Twee woorden nu over Rusland.

Iedereen moet al wel eens één van deze twee afgezaagde liedjes gehoord hebben: "Marx heeft zich vergist, de revolutie kwam er niet in de ontwikkelde kapitalistische landen, maar in het achterlijke Rusland", of de andere versie: "Lenin heeft het denken van Marx niet gevolgd want hij heeft de socialistische revolutie geprobeerd in een land dat daar volgens Marx niet rijp voor was. "

Op basis van zijn opvatting van het historisch materialisme heeft Marx altijd een concrete analyse gemaakt van de specifieke situatie in elk land in een concrete historische periode.

Sinds de beslissende interventie van Rusland tegen de Franse Revolutie beschouwden Marx en Engels Rusland als "het grootste reserveleger van de Europese reactie".⁸⁴ Tegelijk volgden zij de interne evolutie in dat immense rijk aandachtig. Vanaf 1877 wees Marx op de eerste schuchtere tekenen van de Russische revolutie: "Alle lagen van de Russische maatschappij zijn economisch, moreel en intellectueel in volle ontbinding. De revolutie zal ditmaal in het Oosten beginnen, daar waar het reserveleger van de contrarevolutie zich bevindt."⁸⁵

Alle interacties in rekening brengend, zag Marx reeds een mogelijkheid voor Rusland om de stap te zetten naar het socialisme, al bleef het land nog altijd achterlijk op het vlak van de kapitalistische ontwikkeling: "Als de Russische revolutie het signaal geeft voor een proletarische revolutie in het Westen, en als beiden elkaar aanvullen, dan zal het huidige collectieve bezit (op het platteland) in Rusland als vertrekpunt kunnen dienen voor een communistische evolutie.

Zo schildert Marx met een onvergelijkbare stoutmoedigheid de grote perspectieven van de revolutie. Geen spoor van het formalisme en het schematisme van de sociaaldemocratie die door de burgerij in het gareel wordt gehouden. Het reformisme kan niet begrijpen dat de marxistische theorie een wapen is van de revolutionaire verbeelding en stoutmoedigheid.

En hier toont Lenin zich de briljantste volgeling van Marx en Engels. In de concrete wereldcontext van 1917 herneemt hij het perspectief van Marx over de onmiddellijke overgang van Rusland naar het socialisme. Daarbij steunt Lenin zich op de vooruitgang van het Russische kapitalisme sinds het einde van de 19

e eeuw, op het bestaan van een werkelijk revolutionair proletariaat, op de kansen van een bondgenootschap met de meerderheid van de boeren, op de uitputting door de oorlog van de krachten van Engeland, Frankrijk en Duitsland en op de solidariteit van de Europese arbeiders met de bolsjewistische revolutie.

De toekomst van de kolonies

Sommigen vallen Marx aan wegens zijn "eurocentrisme". Marx zou zijn analyse geconcentreerd hebben op de kapitalistische landen en hij zou een slecht begrip en zelfs misprijzen hebben gehad voor de meerderheid van de mensheid die buiten Europa leeft. De theorieën van Marx zouden Afrika en Azië buiten beschouwing laten en zouden voor hen niet van toepassing zijn.

Marx was voor alles een internationalist. In zijn ogen is de bourgeoisie overal wreed. Haar geweld is min of meer gecamoufleerd in de ontwikkelde landen, maar openlijk en barbaars in de overheerste landen. "De burgerlijke beschaving ontsluit voor onze ogen haar diepe hypocrisie en barbaarsheid, wanneer zij zich verplaatst van haar geboortegrond naar de kolonies: op de eerste plaats nemen hypocrisie en barbaarsheid respectabele vormen aan, op de tweede opereren zij zonder masker." 87

Welnu, die bourgeoisie die de dubbele barbaarsheid toepast, thuis en in de kolonies, zweert in alle talen bij "de rechten van de mens". Zodra een volk tegen haar juk opstaat, vullen haar kranten zich met de "verschrikkelijke wreedheden van de halfwilden". Engels is 37 als hij sarcastisch spot met de "rechten van de mens" die de Engelse kolonisten prediken en hij schaaft zich met plezier aan de kant van de Chinese barbaren. Hij schrijft in 1857: "De Chinezen vergiften de Europese kolonie in Hongkong. Zij schepen met verborgen wapens in op de stoomboten en tijdens de vaart brengen zij de bemanning en de Europese passagiers om. (...) De sjacheraars in beschaving, die met rode kanonskogels een weerloze stad beschieten en verkrachting en moord zaaien, kunnen die methodes misschien laf vinden en barbaars en wreed. Maar wat kan dat de Chinezen schelen als die methodes werken? Vermits de Britten hen als barbaren bestempelen, kan men hen het volle voordeel van die barbaarsheid niet ontzeggen. (...) In plaats van te moraliseren over de verschrikkelijke wreedheden van de Chinezen, zouden we er beter aan doen te erkennen dat het hier om een nationale oorlog gaat voor het behoud van de Chinese natie. 88

Maar Marx en Engels ondersteunen de volkeren uit Azië en Afrika niet op basis van een burgerlijk humanisme dat in alle beschavingen schoonheid ziet. Zij ondersteunen de geest van strijd en van onafhankelijkheid van de onderdrukte volkeren, maar zij verdedigen niet de feodale en pre-feodale verhoudingen waarin die volkeren verkommeren. Sinds het verschijnen van de sociale klassen

is de geschiedenis van de mensheid altijd in geweld en in bloed vooruitgegaan. Welnu, de kolonisatie door Europa introduceert juist een geweldige revolutie in het productiesysteem van de onderworpen landen. Spoorwegen, fabrieken, kranten, radio, de wetenschappen: dat alles zorgt er voor een ware omwenteling, een ware revolutie. Een ingevoerde en opgelegde revolutie, maar toch een revolutie. De moed en de onafhankelijkheidswil van de onderdrukte volkeren moet zich meester maken van een nieuwe materiële kracht die hen juist door hun onderdrukkers wordt geleverd. De geest van onafhankelijkheid is revolutionair, maar het heimwee naar het oud economisch en sociaal systeem dat door het ingevoerde kapitalisme werd verpulverd, is reactionair. De voorhoede van de gekoloniseerde volkeren moet zich meester maken van de nieuwe productiemiddelen, van de wetenschap en van het marxisme om de nationale en sociale bevrijding te kunnen realiseren. Over Indië schreef Marx in 1853: "De Engelse interventie vernietigde de kleine halfbarbaarse, halfbeschaafde gemeenschappen door hun economische basis te ondergraven en realiseerde zo de grootste en enige sociale revolutie die ooit in Azië heeft plaatsgehad. Die gemeenschappen vormden altijd een stevige basis voor het oosterse despotisme. Welke misdaden Engeland er ook begaan heeft, het was door deze revolutie het onbewuste instrument van de geschiedenis. 89

In een echt wetenschappelijke en internationalistische geest denken Marx en Engels na over de verschillende vormen die de interactie tussen Europa en de kolonies kan aannemen. In 1858 stelt Marx de vraag naar de weerslag van de kapitalistische ontwikkeling in Azië op de socialistische revolutie die rijpt in Europa: zal het socialisme kunnen standhouden in deze kleine hoek van de wereld, als overal elders het kapitalisme in volle opgang is? "De echte opdracht van de burgerlijke maatschappij is de creatie, tenminste in grote lijnen, van de wereldmarkt en van een productie die bepaald wordt door die wereldmarkt. Vermits de wereld rond is, lijkt die opdracht volbracht. (...) Voor ons stelt zich de volgende moeilijke vraag: op het continent staat de revolutie voor de deur en zij zal direct een socialistisch karakter aannemen; maar zal zij niet onmiddellijk worden gesmoord in die kleine hoek, vermits op een veel groter terrein de burgerlijke maatschappij nog in volle opgang

In datzelfde jaar 1858 schilderde Engels de mogelijkheid van nationale revoluties in de kolonies. En hij geeft zijn standpunt over de relaties tussen een nieuw Europa na een socialistische revolutie en haar oude kolonies: "Indië zal misschien een revolutie maken. En vermits het proletariaat dat zich bevrijdt geen enkele koloniale oorlog kan voeren, zal men verplicht zijn te laten gebeuren, wat natuurlijk niet zonder allerlei vernielingen zal kunnen. (...) Dezelfde ontwikkeling zou zich kunnen voordoen in Algerije en in Egypte en dat zou

voor ons zeker de beste oplossing zijn. (...) Eens Europa en de Verenigde Staten gereorganiseerd zullen zijn, zullen zij zo'n kolossale kracht vormen en zo'n voorbeeld, dat de halfontwikkelde volkeren uit zichzelf in hun kielzog zullen komen: de economische behoeften alleen al zullen daarvoor zorgen. Maar welke sociale en economische ontwikkelingsfasen zullen deze landen vervolgens moeten doorlopen om ook te komen tot een socialistische structuur? Ik geloof dat we daarover vandaag slechts tamelijk ijdele hypothesen kunnen formuleren. "91 Engels weigert vragen te beantwoorden waarover de geschiedenis nog onvoldoende elementen van antwoord heeft aangebracht. Maar over één punt is hij wél duidelijk: het proletariaat kan geen enkele koloniale oorlog voeren of ondersteunen. Maar in 1914 lanceren de socialistische partijen zich in een wereldoorlog aan de kant van hun bourgeoisie om haar "rechten" op de kolonies te vrijwaren. En van de jaren twintig tot zestig zullen de socialistische partijen van Engeland, Frankrijk, België en andere landen een lange reeks koloniale oorlogen en militaire expedities steunen, en zelfs aanvoeren van Indië tot China, van Marokko tot Algerije, van Congo tot Kenia.

Op het einde van zijn leven formuleert Engels de hypothese dat de kapitalistische ontwikkeling in Azië de socialistische revolutie in Europa en Amerika zou kunnen versnellen. Het gezamenlijke effect van een massale emigratie en van de komst van goedkope producten naar de ontwikkelde landen, zou kunnen leiden tot een fatale crisis in het Westen. "En dat is nogmaals de briljante ironie van de geschiedenis: de kapitalistische productie heeft alleen nog China te veroveren, maar wanneer ze dat doet, maakt ze het eigen voortbestaan in haar vaderland onmogelijk." En sprekend over de Chinees-Japanse oorlog van 1894, gaat Engels verder: "De oorlog in China heeft het oude China een dodelijke slag toegebracht. De invoer van stoommachines, van spoorwegen, van de grote industrie, is een noodzaak geworden. Miljoenen mensen zullen totaal berooid gedwongen worden te emigreren; zij zullen de weg naar Europa vinden en er toestromen. Maar de concurrentie uit China zal, zodra zij massaal wordt, heel snel de toestand bij jullie in Amerika en bij ons ernstig verergeren. Zo zal de verovering van China door het kapitalisme leiden tot de val van het kapitalisme in Europa en Amerika. "92

Maar in zijn studie over Engeland, het enige ontwikkelde kapitalistische land dat een wereldrijk domineert, noteert Engels ook het corrumperende effect van de imperialistische politiek op de Engelse arbeidersklasse: "De zogezegde vrijheid van de Engelsen berust op de onderdrukking van de kolonies. "93 "Het Engelse proletariaat verburgerlijkt meer en meer (...) Deze natie, de meest burgerlijke van alle, wil er klaarblijkelijk toe komen een burgerlijke aristocratie te bezitten

en een burgerlijk proletariaat, naast de burgerij zelf. Voor een natie die heel de wereld uitbuit, is dat tamelijk normaal. "94

Vanaf 1900 tekent zich een nieuwe situatie, gekenmerkt door de ontwikkeling van het monopoliekapitalisme, de jacht naar de laatste te koloniseren gebieden en de rivaliteit op de wereldmarkten tussen het Engelse en het Duitse imperialisme. Lenin zal het werk van Marx verderzetten met zijn analyse van het imperialisme als hoogste stadium van het kapitalisme.

Ook al vanaf het einde van de 19e eeuw doen het nationalisme, het chauvinisme en het reformisme die Engels overal had aangeklaagd en met name in de socialistische partijen van Frankrijk, Engeland en Duitsland, zich overal gelden.

In 1899 is het Duitse kapitalisme machtig geworden. Het eist een herverdeling van de wereld. Bernstein, wiens reformistische opvattingen 20 jaar vroeger zo scherp door Marx en Engels werden aan de kaak gesteld, publiceert in dat jaar 1899 een volstrekt burgerlijk programma. Zijn boek *Die Voraussetzungen des Sozialismus* (De voorwaarden voor het socialisme) wordt een bindende factor voor alle burgerlijke elementen in de Duitse sociaaldemocratische partij. Het boek hemelt het reformisme en het sociaal-kolonialisme op. Zo luiden de thesen van het boek: "Het begrip dictatuur van het proletariaat is vandaag voorbijgestreefd. Heel de praktijk van de sociaaldemocratie is er op gericht de voorwaarden te scheppen die een vreedzame overgang van het huidige systeem naar een betere sociale orde zullen mogelijk maken. (...) We doen er goed aan ernstig de perspectieven te bestuderen die de koloniale verovering biedt. Duitsland voert jaarlijks omvangrijke hoeveelheden koloniale goederen in. Er zal een dag komen waarop wij zullen wensen die producten te vinden in onze eigen kolonies. (...) Niet door de verovering kan men rechten doen gelden, maar wel door de exploitatie. Een ontwikkelde beschaving heeft dus per definitie hogere rechten.

Onder invloed van het reformisme en het chauvinisme stappen alle socialistische partijen bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog over naar het kamp van hun bourgeoisie. Deze oorlog was de opperste verschrikking van het kapitalisme, haar val in de barbarij. Engels had dat ogenblik voorzien, dat ogenblik waarop de internationale proletarische beweging moest opstaan voor de laatste strijd. Maar de socialistische partijen maakten van de werkers een steunpunt van de bourgeoisie tijdens de meest monsterlijke van haar slachtpartijen.

Op het einde van de oorlog had het imperialisme haar greep op Afrika, Azië en Latijns Amerika verzekerd. Azië stapte in een nieuwe historische periode: die van de nationale en democratische revolutie. Op 4 mei 1919 brak een

revolutionaire jongerenbeweging los in China; dat versnelde de oprichting van de Chinese Communistische Partij in 1921. Het nationale vraagstuk, de bevrijding van de imperialistische overheersing, werd vanaf nu gebonden aan het sociale vraagstuk, aan de bevrijding van de arbeidersklasse en de boeren. Deze nationale en sociale revolutie ontvouwde zich in een gunstige internationale context, dankzij het bestaan en de hulp van de Sovjet-Unie.

Sindsdien is er de contrarevolutie geweest in de Sovjet-Unie en in de landen van Oost-Europa. Het imperialisme is erin geslaagd zijn dictatuur te versterken over de landen van de derde wereld die een strategische bondgenoot verloren. Maar globaal bekeken zijn vandaag de anti-imperialistische krachten wereldwijd sterker dan in de jaren dertig.

De overwinning in de nationale revolutie is nog altijd afhankelijk van de leidende rol die de arbeiders en boeren moeten spelen; zij zijn de enige consequente revolutionaire kracht, zij vormen de enige kracht die in staat is de nationale revolutie te ondersteunen en te vervolledigen door de so

Vanwaar komt het anticommunisme?

We hebben het programma van Marx en Engels voor de socialistische revolutie uiteengezet en getoond dat ze die revolutie opvatten als een proces op internationale schaal.

Het is duidelijk dat alleen de bolsjewieken de revolutionaire kern van hun ideeën in de praktijk gebracht hebben in de nieuwe internationale context van de eerste helft van de twintigste eeuw. Tijdens diezelfde periode is de sociaaldemocratie definitief overgegaan naar de kant van de burgerij en het imperialisme.

De tijd van Lenin

Sinds de verschijning van de Sovjet-Unie op de internationale scène werd het anticommunisme, dat reeds woedde ten tijde van Marx, ronduit razend. Heel de burgerij schuimbekte van woede, nu het 'spook van het communisme' uit het Manifest veranderd was in vlees en bloed in de Sovjet-Unie. Soms is het moeilijk de taal van klassiek rechts, de fascistische partij en de sociaaldemocratie uit elkaar te houden.

In 1925 geeft Camille Aymard, een rechts journalist, bij uitgeverij Flammarion een boek uit tegen het bolsjewisme. Het gaat als volgt: "De bolsjewistische revolutie heeft de Russische elite, de burgerij en de middenklasse, vogelvrij verklaard, veroordeeld en vernietigd. Een groot aantal leden van die klassen werd gefusilleerd en vermoord. (...) Dertig miljoen menselijke wezens. Dat was

inderdaad de prijs van het communistisch experiment, om nog te zwijgen over het onnoemelijk leed en het moreel en lichamelijk verval van een heel volk. "96

Eigenaardig! Dat ene citaat biedt heel wat stof tot nadenken aan de talrijke progressieven, die zich hebben laten overtuigen door de obsederende propaganda dat Stalin een "misdadiger" was. Want de "dertig miljoen slachtoffers van het stalinisme" werden eerst uitgevonden om Lenin te belasteren. Het cijfer van "dertig miljoen doden" is er al vier jaar voor het begin van de collectivisering van de landbouw in de Sovjet-Unie. Vermelden we ook nog dat de doden van de periode 1918-1921 vooral het gevolg zijn van de militaire interventie van acht imperialistische mogendheden en van de h Evenveel verbazing wekt het feit dat de Franse burgerlijke milieus reeds in 1925 de leugen van de "30 miljoen" opdissen, een cijfer dat de nazi's van 1926 tot 1944 in hun propaganda centraal zullen stellen.

Hitler schreef Mein Kampf in 1926. Men leest daarin de volgende sleutelzin: "Met een fanatieke wreedheid heeft de jood in Rusland ongeveer dertig miljoen mensen gedood, soms onder onmenselijke martelingen."97

Luisteren we nu naar Compère-Morel, Frans socialistisch parlementslid. In 1919 omschrijft hij het bolsjewisme als een "doctrine van geweld en brutaliteit" die maar "kan leven en zich ontwikkelen door een beroep te doen op de laagste instincten en de gemeenste neigingen van de mensheid. De geest van bandeloosheid en luiheid, waarop het gebaseerd is, veroorzaakt niets dan lijden en ellende in wanorde en armoede." Is de haat die uit die zinnen spreekt, niet identiek dezelfde als de haat die we dagelijks te horen krijgen over Stalin? Voor het detail we ze er aan herinnerd dat die "bandeloze en luie Sovjet-Unie" tussen 1920 en 1940 geëvolueerd is van een achterlijk feodaal land naar een grote industriële mogendheid en dat ze een immens leger ingenieurs en eersterangs technici voortgebracht heeft.

De nazi's en de anticommunistische oorlog

De ergste anticommunistische propaganda werd geproduceerd tijdens de Tweede Wereldoorlog door de nazi's, die haar gebruikten als psychologisch wapen bij uitstek.

In 1926 bestempelde Hitler in Mein Kampf de verovering van de Oekraïne als eerste buitenlandse doelstelling van "nationalistisch" Duitsland. Reeds in 1917-1918 hadden de Duitse legers dat deel van Rusland bezet. Zodra hij in 1933 aan de macht kwam, startte Hitler de psychologische voorbereidingen met het oog op de oorlog tegen de Sovjet-Unie.

De rijke boeren en de rechtse nationalisten hebben vanaf 1930 de collectivisering van de landbouw in Oekraïne uit alle macht bestreden. In 1932 en 1933 heerste daar een grote hongersnood, die te wijten was aan de regelrechte burgeroorlog die de koelakken - de rijke boeren ontketend hadden. Ook de agitatie van nationalistische groepen, de droogte en een tyfusepidemie waren oorzaken van de honger. Op het einde van 1933 startte Hitler een campagne over de "genocide door een georganiseerde hongersnood" in Oekraïne. Als in 1934-1935 de hongersnood definitief overwonnen is, draait de fascistische campagne op hongersnood die er door veroorzaakt werd.

volle toeren met als voornaamste propagandamiddel het boek van de nazi Ewald Ammende *Muss Rusland hungern?*

Vanaf het begin van de oorlog tegen de Sovjet-Unie in 1941 wordt de leugen over de "stalinistische genocide in Oekraïne" volop uitgebuit om de Duitse soldaten psychologisch voor te bereiden op het uitroeien van de sovjetbevolking. Ziehier een uittreksel uit vormingsmateriaal bestemd voor de nazi-troepen: "In Rusland heeft de bloedige en tirannieke jood ongeveer dertig miljoen mensen gedood, soms onder onmenselijke martelingen of door hen met een verschrikkelijke hongersnood fanatiek uit te roeien. "98 Op die manier heeft Hitler zijn troepen mentaal gedrogeerd om 23 miljoen sovjetburgers te gaan afslachten. En de lezer zal gemerkt hebben dat de leugen van de "30 miljoen slachtoffers" uit het begin van de jaren twintig tegen Lenin, in 1941 nog onveranderd is gebleven.

Kort voor de aanval tegen de USSR heeft Hitler zijn generaals onderhouden over de op handen zijnde anticommunistische oorlog. Generaal Halder nam daar nota's bij. Daaruit de volgende uittreksels: "Verpletterend oordeel over het bolsjewisme: het staat gelijk met een asociale misdaad. Het communisme is een schrikwekkend gevaar voor de toekomst. Het gaat om een uitroeioorlog. Als we het niet vanuit dat oogpunt bekijken, zullen we wel de vijand verslaan, maar over dertig jaar zal de communistische vijand opnieuw tegenover ons staan. We voeren geen oorlog om onze vijand te behouden. Strijd tegen Rusland: vernietiging van de bolsjewistische commissarissen en de communistische intelligentsia.

Het waanzinnig anticommunisme, dat ons vandaag opnieuw overspoelt, onthult bij Hitler zijn ware betekenis, die we nooit uit het oog mogen verliezen: het is een psychologische voorbereiding op moorden en slachtpartijen. Hitler geeft ons de sleutel voor een goed begrip van alle Livres noirs du communisme: het anticommunisme is intellectueel terrorisme, het is intellectueel terrorisme van de

bourgeoisie tegen de onderdrukte klassen en dat intellectueel terrorisme is de voorloper van het bloedige staatsterrorisme tegen de werkende massa's.

De Amerikanen nemen het roer over

De Sovjet-Unie, zijn bolsjewistische partij, zijn volk en zijn Rode Leger hebben vrijwel alleen de nazi-agressors verslagen. De Amerikaanse troepen zijn in Normandië vooral ontscheept om te verhinderen dat geheel Europa communistisch zou worden.

De antifascistische oorlog was nog niet eens beëindigd, of Amerikaanse generaals, die met hun troepen in Duitsland aangekomen waren, stelden voor om een alliantie te vormen met de Wehrmacht en samen door te stoten naar Moskou! In zijn memoires getuigt de Amerikaanse diplomaat Robert Murphy: "Generaal Patton droomde ervan twee divisies van de Waffen-SS te herbewapenen om ze in te lijven in het 111de (Amerikaans) leger en ze te 'richten tegen de Roden'. 'Wat die schoften van bolsjewieken denken, daar heb ik lak aan', zei Patton. 'Vroeg of laat zullen we tegen hen moeten vechten. Waarom niet nu?' "100

Tijdens de oorlog leidde John Loftus de inlichtingendienst, die als taak had de toegang tot de Verenigde Staten voor nazi's te beletten. Na de overwinning moest hij machteloos toezien hoe tienduizend Duitse, Russische, Oekraïense en Kroatische nazi's binnenkwamen. Andere geheime diensten lieten hen naar de VS gaan met het doel hen te gebruiken tegen de Roden! Honderden grote nazimisdadigers hebben gewerkt voor de Amerikanen: nazi-generaal Gehlen, de chef van de nazi-inlichtingendienst in de Sovjet-Unie; Klaus Barbie, de slachter van Lyon. Alois Brunner, de adjunct van Eichmann en verantwoordelijk voor de moord op 133.000 joden, werd door de Amerikaanse geheime diensten gerekruteerd, evenals de Belgische oorlogsmisdadiger Robert Verbelen. Constantin Boldyreff, de oprichter van de Russische nazi-partij, werd in 1948 een "specialist inzake communisme" en hield lezingen aan Amerikaanse universiteiten. Heinrich Herdvarth, nazi en specialist in de anticommunistische politieke oorlogvoering, werd door het Amerikaans leger ingeschakeld om zijn kennis door te geven. 101

Tussen 1945 en 1960 heeft de Amerikaanse anticommunistische propaganda niet alleen de thema's, de argumenten en de 'bewijzen' van de nazi's overgenomen, maar ook een groot deel van het fascistisch personeel, gespecialiseerd in de politieke oorlogvoering tegen het communisme.

Met de komst van een president uit de extreemrechtse Amerikaanse hoek, Ronald Reagan, maakte deze oriëntatie een machtige comeback. Bij de vijftigste

verjaardag van de "hongersnood-genocide" in Oekraïne in 1984 gaf de Harvard-universiteit het boek van de nazi Ewald Ammende opnieuw uit onder de titel Human life in Russia. Hetzelfde jaar kwam in Amerika een film uit over hetzelfde onderwerp: Harvest of Despair. Heel wat getuigen in die film zijn geïdentificeerde oud-nazi's en al het documentair materiaal is vals.

De contrarevolutie van 1989

Elke eeuw kent enkele grote gebeurtenissen die een mijlpaal vormen in de geschiedenis.

De Franse Revolutie van 1793 verdeelde heel Europa in twee kampen: aan de ene kant de feodaliteit en de reactie, aan de andere kant de volksmassa's onder leiding van de burgerij, het kamp van de vooruitgang.

De Commune van Parijs van 1871 heeft in alle Europese landen de onverzoenlijke tegenstelling tussen het proletariaat en de burgerij gekristalliseerd.

De socialistische Oktoberrevolutie van 1917 schiep de eerste socialistische staat ter wereld en deed de authentiek revolutionaire tendensen van het proletariaat en van de anti-imperialistische beweging over heel de wereld aangroeien, van China tot Brazilië via Zuid-Afrika.

Met de grote contrarevolutie van 1989 hebben over heel de wereld alle krachten van de burgerij en van de reactie zich verenigd om de krachten van de socialistische revolutie te vernietigen.

Reagan, Thatcher en Mitterrand hebben hun troepen gemobiliseerd tegen wat nog overbleef van het socialisme in de Sovjet-Unie. In het gevecht tegen het spook van het communisme hebben ze de plaats ingenomen die het Manifest toekent aan de tsaar, aan Metternich en aan de Franse radicalen.

De grote contrarevolutie van 1989 kon ook rekenen op de vertegenwoordigers van het feodale, het kleinburgerlijk en het burgerlijk socialisme, die in het Manifest zo schitterend beschreven worden. 'Linkse' sociaaldemocraten, ecologisten, trotskisten en revisionisten hebben "het laatste woord van het burgerlijk socialisme" zoals Marx zei, herhaald: "De bourgeois zijn bourgeois in het belang van de arbeidersklasse." De contrarevolutie in de Sovjet-Unie, zo zegden ze, werd gevoerd in het belang van de arbeidersklasse om haar "het ware socialisme" te brengen.

Maar Reagan, Thatcher en Mitterrand zouden het niet 'beter' gedaan hebben dan Hitler en Mussolini zonder de binnenlandse politieke contrarevolutie, die de Sovjet-Unie volledig had ondermijnd. Het revisionisme van Chroesjtsjov,

Brezjnev en Gorbatsjov had de bolsjewistische partij stap voor stap ontwapend en uitgehold.

Want de contrarevolutie die de Amerikanen in 1989 succesvol geleid hebben, had al een hele geschiedenis achter de rug.

Eerst begon het Amerikaans imperialisme met het organiseren van anticommunistische militaire operaties in Oekraïne tussen 1945 en

1951. Maar die gewapende bendes, bestaande uit oud-nazi's, werden dankzij de waakzaamheid en de vastberadenheid van Stalin uitgeroeid.

De Amerikaanse en de Duitse reactie voerden een tweede operatie uit in 1953: in Berlijn lokten ze een opstand van de oude nazi-krachten uit. Maar ook die werd al snel onderdrukt.

Het wiel van de geschiedenis begint te draaien in 1956, als Chroesjtsjov op het 20e Congres het revolutionair leninisme veroordeelt. De Hongaarse contrarevolutie is daar een gevolg van. Van 1921 tot 1944 was Hongarije onderworpen aan het fascistisch regime van Horthy en de reactionaire krachten zijn in 1956 nog erg sterk. Van buitenaf krijgen ze steun van de Verenigde Staten en van het Duits revanchisme. Maar voor alles hebben ze de indirecte steun van Nagy en andere revisionisten aan het hoofd van de Hongaarse Communistische Partij.

Sinds de Hongaarse crisis van 1956 is de opstelling van de contrarevolutionaire krachten duidelijk. Ze zal dezelfde blijven tot aan de zegevierende restauratie van 1989. Er wordt een front gevormd tussen de imperialistische mogendheden, de oude uitbuitersklassen, de oude fascisten, de nieuwe technocraten en bureaucraten, die een 'burgerlijk socialisme' verdedigen, en de revisionistische leiders aan het hoofd van de partij. Zo vormen verschillende krachten een ketting, die het land geleidelijk naar het herstel van het kapitalisme toetrekt.

De Praagse contrarevolutie van 1968 volgt dezelfde oriëntatie. Daar hebben de Amerikaanse strategen de lessen getrokken uit hun Hongaarse mislukking en ze raden Dubcek aan niets te forceren, stap voor stap vooruit te gaan en brede massa's in zijn contrarevolutionaire onderneming mee te trekken.

In 1956 en 1968 komt de Sovjet-Unie militair tussen en stopt een contrarevolutie die te snel te ver gaat. In de sovjetpartij zitten immers nog veel authentieke communisten die geen openlijke contrarevolutie dulden. De sovjetrevisionisten hebben meer tijd nodig om de socialistische mogendheid van binnenuit te ondermijnen en het klassenbewustzijn van het proletariaat te bederven. Het is

pas na de langdurige ontarding onder Brezjnev dat onder Gorbatsjov het werk van het kapitalistisch herstel kan voltooid worden.

Van 1985 tot 1990 deden Gorbatsjov en zijn ideoloog Jakovlev alsof ze Stalin aanvielen en Lenin verdedigden. In 1990 durven ze eindelijk verklaren dat Lenin een misdadiger is zoals Stalin en dat Marx aan de oorsprong ligt van alle misdaden.

Nooit werd op zo'n grote schaal en met zo veel kracht aangetoond dat het antistalinisme wel degelijk gelijk staat met anticommunisme en dat beide het gemunt hebben op de socialistische principes, die sinds het Manifest van de Communistische Partij gevestigd zijn.

Joeri Kariakin, Russisch volksvertegenwoordiger, heeft het parcours van alle aanhangers van Chroesjtsjov en Gorbatsjov perfect samengevat: "Ook ik heb een periode doorgemaakt waarin ik tegen Stalin was maar voor Lenin. (...) Als we eens en voor goed willen veranderen, moeten we teruggaan tot de bron. En de bron is daar. Bij ieder van ons is er wat van Marx, Engels, Lenin. En ook van Stalin." 103

Maar de verklaring van Alexander Jakovlev, de ideoloog van de perestrojka, is nog onwaarschijnlijker. Die man heeft vijf jaar lang de grofste beledigingen tegen Stalin uitgespuwd, tot hij in 1990 openlijk ten strijde trok tegen de leer... van het Manifest van de Communistische Partij. Hij verklaarde: "Iedereen zegt dat Marx een leer over de mens ontwikkeld heeft. Niets is minder waar. Integendeel, hij heeft een leer ontwikkeld over de klassenstrijd, en die moeten we laten vallen. In de politiek moet al De onweerstaanbare comeback van Marx

Het besluit van de contrarevolutie van 1989 is klaar en duidelijk: de klassenstrijd moet uit de geschiedenis weggegomd worden, we moeten terug naar een opvatting over de geschiedenis die dateert van voor het Manifest en zelfs van voor de Franse Revolutie.

Die conclusie wordt uitgesmeerd over de 826 bladzijden van het boek *Livre noir du communisme* waarvan Stéphane Courtois de belangrijkste auteur is. In dat boek is geen spoor te bekennen van sociale klassen, noch van dictatuur van de burgerij, noch van het imperialisme en zijn aanvalslegers, noch van het hele arsenaal voor politieke en psychologische oorlogsvoering. Het boek situeert zich op het niveau van pastoor Pioget, die vol heimwee smacht naar het vredige Frankrijk van Lodewijk XVI en voor wie de geschiedenis bestaat uit het beschrijven van "de Terreur, dat bloedig regime, waaraan alle weldenkende mensen vol afschuw terugdenken." 105

Stéphane Courtois ontkent de klassenstrijd maar begaat niettemin de onvoorzichtigheid zijn eigen klassenpositie duidelijk te afficheren. Over zichzelf sprekend zegt hij: "De historicus 'beoordeelt' de makers van de geschiedenis aan de hand van een aantal fundamentele waarden: respect voor de representatieve democratie, respect voor het leven en voor de menselijke waardigheid." "De geschiedkundige wordt de woordvoerder van hen die wegens de terreur de waarheid niet konden vertellen." 106 Zo presenteert hij zichzelf als een officiële ideoloog van de grote burgerij.

Bij hen die de klassenstrijd 'ontkennen'

Door de klassenstrijd te ontkennen geeft de burgerij zichzelf bijkomende middelen om hem te voeren.

Ze bevestigt gewoon wat Marx zei: "Bij het zien van de rode vlag wringt de oude wereld zich in allerlei razende bochten. 107

Het uitbazuinen van haar blinde woede tegen het communisme en de klassenstrijd dient juist om haar onnoemelijke misdaden te verbergen of goed te praten.

Dat was al het geval in het verleden. Onder het oorverdovend lawaai van anticommunistische campagnes heeft het Amerikaans les op zijn tijd komen."104

imperialisme tijdens zijn agressieoorlog in Korea tussen 1950 en 1953 drie miljoen Koreanen uitgeroeid. Het heeft 2,5 miljoen doden gemaakt tijdens de Vietnamese oorlog en 800.000 doden bij de bombardementen op Cambodja. In 1965 heeft het in Indonesië de slachting op 500.000 communisten op touw gezet en geleid.

Vandaag is dat nog meer het geval: nog nooit heeft de mensheid een zo wreed, barbaars en bloedig systeem gekend als dat wat het imperialisme in 1998 oplegt.

De verhalen over de zogezegde 'misdaden' van het communisme dienen om de onderdrukten te beroven van de enige ideologische wapens waarover ze beschikken: het marxisme en het leninisme. De verhalen over de zogezegde 'misdaden' van Stalin zestig jaar geleden dienen om de mensen blind te maken voor de monsterlijke misdaden die zich voor hun ogen afspelen.

Het Frankrijk van meneer Courtois heeft tussen 1990 en 1994 de Rwandese volkerenmoordenaars voorbereid en omkaderd. Met machetes, bijlen en knuppels hebben die een miljoen Tutsi en democratische Hutu afgemaakt. Hun productiviteit aan lijken overtrof ruimschoots de beste scores van Hitler. En dankzij Operatie Turquoise heeft Frankrijk "de zijnen" gered. Het maakt zich

vandaag op om hen te lanceren voor het heroveren van de macht in Rwanda. Waarom hebben de Franse intellectuelen, die de anticommunistische propaganda uit de Vichyperiode herkauwen, er nooit aan gedacht het monumentaal, uiterst nauwgezet boek van Rakya Oumar, dat met duizend details de "Franse genocide" in Rwanda beschrijft, te vertalen?

En de oorverdovende propaganda over de zogezegde misdaden van Stalin gaat maar door, precies op een ogenblik dat Frankrijk ingeschakeld is in een andere, even reële genocide, die tegen het Iraakse volk. Het Frankrijk van Mitterand en Chirac heeft deelgenomen aan de agressie tegen Irak in 1991 en aan het in stand houden van de blokkade, die de bevolking al zeven jaar teistert. De 700.000 Iraakse lijken, zichtbaar en tastbaar, wekken geen haat op tegen het imperialistisch systeem bij hen wier beroep erin bestaat de haat tegen het communistisch spook in stand te houden.

In maart 1981 verklaarde William Casey, CIA-baas en rechterhand van Reagan: "Wij hebben een half dozijn Afghanistans nodig. " 108

Afghanistan heeft aangetoond hoe de strijd tegen het marxisme de mensheid terugwerpt in de meest obscurantistische middeleeuwse ideologieën in dienst van de verst ontwikkelde imperialistische mogendheid. Een deel van de doders 'in-naam-van-de-islam', die de Amerikanen r in Egypte en Algerije. De 60.000 vrouwen, kinderen en mannen, die door de bendes van het FIS en het GIA de keel werden overgesneden, zijn een afgeleid product van de anticommunistische strijd.

De CIA heeft inderdaad haar 'half dozijn' Afganistans verwezenlijkt, onder meer in Angola, Mozambique, Nicaragua en El Salvador. In Angola heeft de Amerikaanse 'democratie' het UNITA bewapend, dat 1,2 miljoen Angolezen vermoord heeft. In Mozambique heeft het RENAMO, omkaderd en betaald door de CIA en door Zuid-Afrika, 900.000 dorpelingen uitgeroeid. Die vloed van lijken passeerde onder de grootste onverschilligheid, want de westerse publieke opinie was gemobiliseerd voor het grote bevrijdende debat tegen het communisme. En de fanaten die de Livre noir du communisme produceerden, waren zo attent een hoofdstuk te wijden aan Angola en Mozambique, waarin ze "de misdadige dimensie van het Afrikaans communisme' beschrijven. En ze gooiden er nog maar eens dertig pagina's bij over Cuba, het "tropisch totalitarisme waar maar geen einde aan komt." En om het helemaal mooi te maken moest ook Nicaragua, "de mislukking van een totalitair project" , eraan geloven. 109

Die extravagaties hebben een onmiskenbaar voordeel: aan al wie nog wat gevoel voor de onderdrukten en een minimum aan eerlijkheid bewaard heeft,

maken ze alvast dit duidelijk: het antistalinisme is niet alleen gericht tegen de klassenstrijd van de werkers, maar ook tegen alle anti-imperialistische bewegingen die de nationale en sociale bevrijding nastreven.

Het socialisme moet zich verdedigen

In het Manifest van de Communistische Partij omschrijft Marx de klassenstrijd als de motor van de sociale evolutie. Twee jaar later formuleert hij het zo: "De revoluties zijn de locomotieven van de geschiedenis."¹¹⁰

In het hoofdstuk over het "burgerlijk en kleinburgerlijk socialisme" maken Marx en Engels zich vrolijk over de lui die "remedies voor de sociale anomalieën" uitdenken los van de klassenstrijd.

Diezelfde kleinburgerlijke socialistenvoerden het vandaag als volgt: "Uw kritiek op de burgerij is terecht, maar de burgerij heeft gelijk in haar kritiek op het communisme. Alle doden zijn even betreurenswaardig, of ze nu het leven lieten door het communisme of door het imperialisme. "rekruteerden voor Afghanistan, is vandaag aan het werk

Deze redenering hoorden we om de haverklap in juni 1989, toen de Chinese regering het contrarevolutionaire oproer in Beijing onderdrukte. Wij hebben geargumenteed dat het herstel van het kapitalisme in een land van 1,1 miljard inwoners en met wankel evenwicht, honderdduizenden mensen ter dood zou veroordelen. Dat argument werd bedolven onder het gehuil van Amnesty International en van andere verdedigers van de "rechten van het imperialisme".

Welnu, in februari 1998 lees ik een artikel van een eminent Nederlands Chinawatcher en notoir tegenstander van het communisme. Vandaag geeft hij toe dat "China's keerpunt in 1989 gunstig was voor het land". Indien de hervormingen van Zhao Ziyang waren voortgezet, "zou China in dezelfde jarenlange sociaaleconomische regressie als de voormalige Sovjet-Unie zijn vervallen. (Dan) was in China de kans op een soortgelijke politieke implosie als later in de Sovjet-Unie, groot geweest. (...) Deng Xiaoping heeft ooit zelf eens zijn nachtmerrie over een apocalyptisch scenario ontvouwd: honderd miljoen Chinese vluchtelingen die de hele regio en delen van de wereld zouden ontwrichten."¹¹¹

Wij eisen voor het socialisme het recht op zich te verdedigen tegen een vijand die voor geen enkele barbaarse daad terugschrikt. China had de plicht het contrarevolutionaire oproer te onderdrukken. Marx heeft het geweld van de Commune van Parijs gerechtvaardigd en Engels verweet de Commune "dat ze zich onvoldoende bediend had van de autoriteit van het gewapende volk tegen de bourgeois".¹¹²

In juni 1989 heeft de Chinese Communistische Partij het leven gered van honderdduizenden Chinezen, die zouden zijn omgekomen in geval van veralgemeende wanorde en chaos. Men kan het incident, waarbij 300 tot 600 doden vielen, betreuren, maar het is nauwelijks belangrijk. Het ontleent zijn belang uitsluitend aan de monsterachtige anticommunistische campagne, die door heel de imperialistische wereld opgezet werd. Enkele weken voor de gebeurtenissen in Beijing werden in Venezuela massabetogingen tegen de plannen van het Internationaal Monetair Fonds onderdrukt. Er vielen vierduizend doden. Ze kregen vijf regeltjes in dezelfde kranten, die kort daarna kopten op hun frontpagina's: "De dolgedraaide communistische macht dwingt het leger een weerloze menigte afte slachten."¹¹³

De communisten eisen vanuit deze visie ook het revolutionair geweld op waarmee de bolsjewistische partij van Stalin de contrarevolutie overwonnen heeft. Nemen we alleen maar het voorbeeld van

de zuiveringen van 1937-1938. De bolsjewistische partij heeft de monsterlijke misdaden van de nazi's in geval van een agressie en een bezetting van de Sovjet-Unie, realistisch ingeschat. De vijfde colonne en de contrarevolutionairen, die zich onvermijdelijk in dienst van de 'bevrijders' zouden stellen, moesten uitgeschakeld worden. Dat was de plicht van Stalin tegenover het sovjetvolk en tegenover de mensheid.

De zuivering was onvermijdelijk een uiterst ingewikkelde zaak. Vanaf januari 1938 wijst Stalin er op dat saboteurs en dubbelagenten valse beschuldigingen lanceren en loyale communisten executeren.

Niettegenstaande alle moeilijkheden heeft de zuivering haar doel bereikt.

Tijdens het eerste oorlogsjaar stond de Sovjet-Unie meermaals aan de rand van de nederlaag. Wat zou er gebeurd zijn als tienduizenden contrarevolutionairen zich ten dienste hadden kunnen stellen van de nazi's om de jacht te openen op de bolsjewieken, de organisatoren van de weerstand? Wat als verraders binnen het leger gecapituleerd hadden en overgelopen waren naar de vijand?

De Franse en de Belgische burgerij beweren dat de zuivering 'misdadig' was. We begrijpen haar volkomen. Deze burgerij is immers vrijwel en bloc in de collaboratie gestapt. Zij drukt ons op het hart dat Boekarin, Zinovjev en andere terdoodveroordeelden van de processen van Moskou 'goede communisten' waren. Jazeker, en de voorzitter van de Belgische Werklieden Partij, Hendrik De man, was ook zo'n goed socialist. Nochtans is hij met vlag en wimpel overgelopen naar de nazi's. De burgerij drukt ons op het hart dat generaal Toekatsjevski, die in 1937 gefusilleerd werd, een patriot was. Jazeker, en

generaal Pétain, held van Frankrijk, was dat evenzeer. Maar hij is wel de chef van de collaboratie met de nazi's geworden.

Zonder de zuivering zou de Sovjet-Unie de oorlog niet gewonnen hebben. Bij een nazi-overwinning zouden de meeste sovjetcommunisten zijn vermoord. Het aantal doden, dat de bevrijding van het land zou geëist hebben in een situatie waarin de grote meerderheid van communistische kaders uitgeschakeld was, is niet te schatten. En hoeveel meer doden zouden er zonder de sovjet steun in China en in de landen van Oost-Europa gevallen zijn in de bevrijdingsstrijd tegen het fascisme?

In de komende eeuwen zal de mensheid, eindelijk bevrijd van het barbaarse imperialisme, aan de grote bolsjewistische partij en aan Stalin de hulde brengen die hen toekomt.

Vandaag heeft de overwinning van de contrarevolutie in de Sovjet-Unie een nieuwe bevestiging geleverd van de noodzaak van de zuiveringen van 1937-1938. Dezelfde burgerlijke en kleinburgerlijke tendensen die Stalin bestreden heeft, hebben met Chroesjtsjov de macht gegrepen. Ze hebben dertig jaar nodig gehad om de socialistische burcht van binnenuit te vernietigen. Wat Hitler van buitenaf geprobeerd heeft, hebben zij van binnenuit verwezenlijkt: het kapitalisme herstellen en de Sovjet-Unie onderwerpen aan de overheersing en de plundering door het imperialisme. Dankzij de 'democratie' is de industriële productie van Rusland teruggelopen met 60 procent, wat tot immense werkloosheid en zwarte miserie leidde. De helft van de Russische economie is nu in handen van 5.700 maffia-organisaties. Op vijf jaar tijd, van 1990 tot 1994, waren er in Rusland 1,7 miljoen doden meer dan in een gelijkaardige periode uit de jaren tachtig. Eén miljoen zeventienhonderdduizend doden, dat is de prijs van het herstel van het kapitalisme. 114

Deze meedogenloze vijanden overwinnen

De werkers mogen zich niet laten meeslepen door de zondvloed van leugens en laster tegen het communisme. De burgerij kan duizenden professoren betalen om deze vloedgolf decennia lang aan te houden.

Alle werkers ter wereld moeten zich wapenen met het zelfvertrouwen en de zekerheid van de overwinning, die het Manifest van de Communistische Partij uitstraalt. Zoals Marx leerde, moeten zij de klassenstrijd voeren en de vaste wil hebben te overwinnen.

Voor wie de wereld van vandaag met open oog bekijkt, slaan de laatste zinnen van het Manifest de nagel op de kop: "De communisten verklaren openlijk dat hun doel slechts kan worden bereikt door de gewelddadige omverwerping van

de hele voorbije maatschappelijke orde. De proletariërs hebben daarbij niets te verliezen dan hun ketens.'

Wat heeft de burgerij aan het einde van dit millennium nog te bieden aan de werkers van de wereld? Op de funderingen van werkloosheid, miserie, overuitbuiting en vernietiging van syndicale en democratische rechten richt de burgerij politiestaten op en versterkt ze haar militaire coalities. Op de dag dat de Berlijnse muur viel, stond in Duitsland Hitler weer op uit zijn graf. Profiterend van het herstel van het kapitalisme in de Sovjet-Unie, heeft de burgerij over heel de wereld de fascistische bewegingen nieuw leven ingeblazen als een

extra schild tegen de werkers. De middeleeuwse barbaarsheid in Afghanistan, Algerije en Rwanda is het allernieuwste wapen geworden om de suprematie van de westerse 'beschaving' in stand te houden. Om hun strategie van overheersing te versnellen, dompelen de grote mogendheden de volkeren in nationalistische bloedbaden. Grozny, de hoofdstad van Tsjetsjenië, is tot puin herleid. Zo komen Amerikanen en Duitsers dichter bij de petroleum van de Kaukasus. De Balkan werd in vuur en vlam gezet op initiatief van Duitsland, voor wie de exploten van Hitler geen taboe meer zijn. De internationale gemeenschap wordt gegijzeld om de Amerikanen toe te laten een volkerenmoord te plegen op het opstandige Iraakse volk.

Het zijn deze meedogenloze vijanden, deze extreme vormen van staatsterrorisme, die de werkers en de volkeren zullen moeten overwinnen om in de 21 e eeuw in waardigheid te kunnen overleven.

Hoe kan dat?

Het antwoord is te vinden bij Lenin, die het tsarisme en zijn gevolg van obscurantisme en racisme vernietigd heeft. Het antwoord is te vinden bij Stalin, die de nazi-legers verpletterd heeft. Het antwoord is te vinden bij Mao Zedong, die zegevierde in de langdurige volksoorlog voor de nationale en sociale bevrijding. En het antwoord is te vinden bij hun aller leermeesters, bij Marx en Engels.

De haat van de bourgeoisie is even diep voor alle grote revolutionairen, maar tactisch concentreert zij vandaag haar aanvallen op Stalin: zijn herinnering is nog levendig, hij was de grootste bouwer, hij veranderde het aanschijn van de wereld.

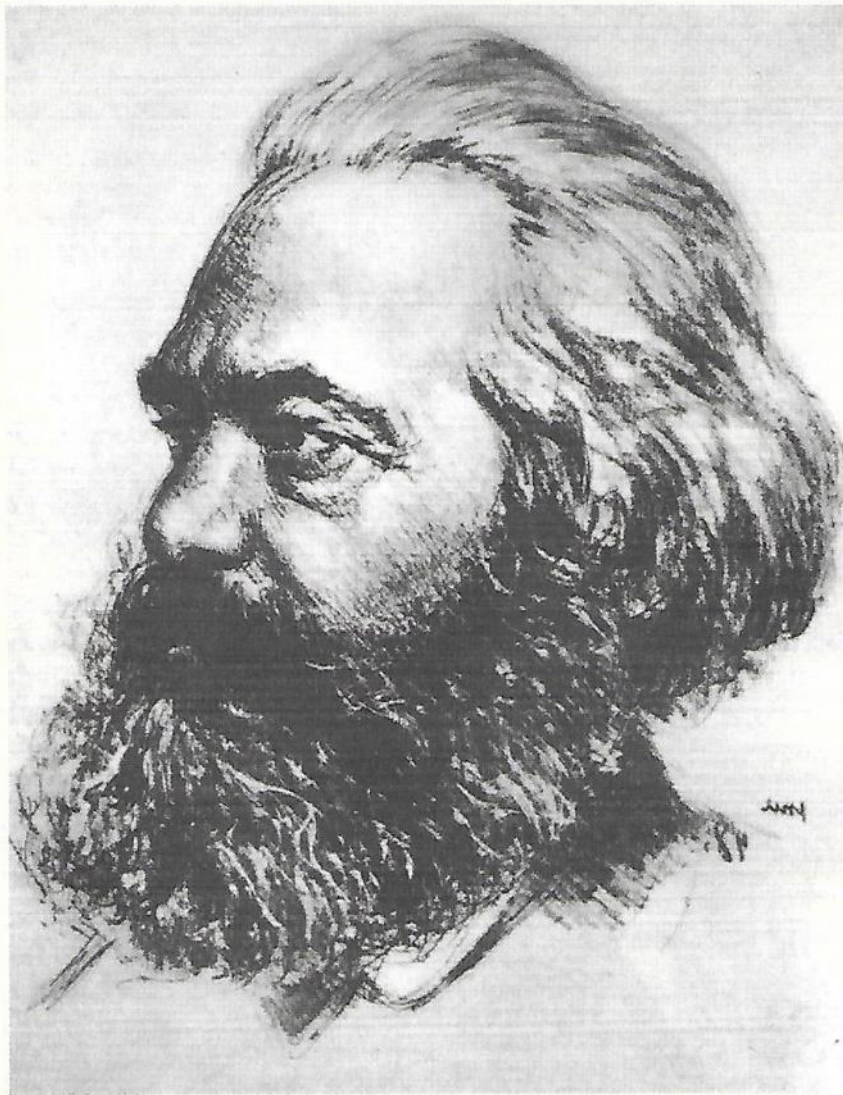
De woorden die Friedrich Engels op 14 maart 1883, bij de dood van zijn vriend, uitsprak, zijn woord voor woord op Stalin van toepassing: "Marx was voor alles een revolutionair. Het was zijn roeping een bijdrage te leveren aan de omverwerping van de kapitalistische maatschappij en van haar staatsinstellingen

en mee te werken aan de bevrijding van het moderne proletariaat. Hij gaf dat proletariaat het bewustzijn van de voorwaarden voor die bevrijding. De strijd was zijn element. En hij heeft gestreden met een uitzonderlijke passie en vastberadenheid en met een uitzonderlijk resultaat. (...) Marx was de meest uitgespuwde en meest belasterde man van zijn tijd. Zowel absolutistische als republikeinse regeringen hebben hem het land uit gezet; conservatieve bourgeois en ultrademocraten hebben hem met laster en vervloekingen beladen. Hij schoof dat alles opzij als spinrag, sloeg er geen acht op en antwoordde alleen als het echt nodig was. Bij zijn dood wordt hij vereerd, bemind en beweend door miljoenen revolutionaire militanten in de hele wereld. " 115

Met de ervaringen van de laatste 150 jaar, gebouwd op de stevige funderingen van het Manifest, zijn de werkers van de wereld goed gewapend om van de 21 e eeuw de eeuw van de overwinning van het socialisme te maken.

Voorwoorden van

Het Communistisch Manifest door Karl Marx en Friedrich Engels

Karl Marx.

(Tekening van N. Choekov)

Friedrich Engels, (Tekening van N, Choekov)

1. Voorwoord bij de Duitse uitgave van 1872

De Bond der Communisten, een internationale arbeidersvereniging, die onder de toenmalige verhoudingen, zoals vanzelf spreekt, slechts een geheime vereniging kon zijn, belastte op het in november 1847 te Londen gehouden congres, de ondergetekenden met het opstellen van een, voor de openbaarheid bestemd, uitvoerig, theoretisch en praktisch partijprogram. Zo ontstond het volgende Manifest, waarvan het handschrift enkele weken voor de Februari-revolutie te Londen aankwam, om daar gedrukt te worden. Eerst in het Duits gepubliceerd, is het in deze taal in Duitsland, Engeland en Amerika in op zijn minst twaalf verschillende uitgaven gedrukt.² In het Engels verscheen het voor het eerst in 1850 te Londen in de Red Republican, vertaald door Miss Helen Macfarlane en in 1871 in op zijn minst drie verschillende vertalingen in Amerika.³ In het Frans voor het eerst te Parijs, kort voor de Juni-opstand van 1848 en kort geleden in Le Socialiste te New York.⁴ Een nieuwe vertaling is in voorbereiding. ⁵ In het Pools te Londen, kort na de eerste Duitse uitgave.⁶ In het Russisch te Genève, in de jaren '60.⁷ In het Deens werd het eveneens spoedig na zijn verschijnen vertaald. ⁸

Hoezeer de omstandigheden zich gedurende de laatste 25 jaren ook mogen hebben gewijzigd, de in dit Manifest ontwikkelde algemene grondstellingen behouden in het algemeen ook nu nog hun volle juistheid. Hier en daar zou er iets kunnen worden verbeterd. De praktische toepassing van deze beginselen, zo verklaart het Manifest zelf, zal overal en altijd van de historisch gegeven omstandigheden afhankelijk zijn en

derhalve wordt er volstrekt geen bijzondere nadruk gelegd op de revolutionaire maatregelen, voorgesteld aan het einde van het tweede hoofdstuk. Deze passage zou thans in velerlei opzicht anders luiden. Tegenover de ontzaglijke ontwikkeling van de grote industrie in de laatste vijfentwintig jaren en de daarmee voorwaarts schrijdende partijorganisatie van de arbeidersklasse, tegenover de praktische ervaringen, eerst van de Februari-revolutie en nog veel meer van de Parijse Commune, waarin het proletariaat voor de eerste maal gedurende twee maanden de politieke macht bezat, is tegenwoordig dit program op bepaalde punten verouderd. De Commune in het bijzonder heeft het bewijs geleverd dat "de arbeidersklasse de bestaande staatsmachine niet maar eenvoudig in bezit kan nemen en ze voor haar eigen doeleinden in beweging zetten". (Zie De Burgeroorlog in Frankrijk,⁹ Adres van de Generale Raad van de Internationale Arbeidersassociatie, waar dit preciezer is uiteengezet). ¹⁰ Voorts spreekt het vanzelf dat de kritiek op de socialistische literatuur voor deze tijd onvolledig is, omdat zij niet verder gaat dan 1847. De opmerkingen over het

standpunt van de communisten tegenover de verschillende oppositiepartijen (in het vierde hoofdstuk) zijn in hoofdtrekken ook thans nog juist, maar in onderdelen vandaag reeds verouderd, omdat de politieke situatie zich totaal heeft gewijzigd en omdat de historische ontwikkeling de meeste van de opgesomde partijen heeft doen verdwijnen.

Intussen is het Manifest een historisch document en we kennen ons zelf niet meer het recht toe, daaraan iets te veranderen. Een latere uitgave verschijnt misschien voorzien van een inleiding, die de afstand van 1847 tot nu toe zal overbruggen. Deze druk kwam voor ons te onverwacht, om ons daarvoor de tijd te laten.

Karl Marx, Friedrich Engels

Londen, 24 juni 1872

Naar Das Kommunistische Manifest, nieuwe uitgave met een voorwoord van de auteur, Leipzig, 1872.

2. Voorwoord bij de Russische uitgave van 1882¹¹

De eerste Russische uitgave van Het Manifest van de Communistische Partij, in Bakoenin's¹² vertaling, verscheen in het begin van de jaren zestig in de drukkerij van de Kolokol. ¹³ Toentertijd had een Russische uitgave van dit geschrift voor het Westen ten hoogste de betekenis van een literaire curiositeit. Tegenwoordig is zo'n opvatting niet meer mogelijk. Hoe beperkt de omvang van het gebied der proletarische beweging ten tijde van de eerste publicatie van het Manifest (januari 1848) was, blijkt het duidelijkst uit het laatste hoofdstuk: "Standpunt van de communisten tegenover de verschillende oppositiepartijen". Hier ontbreken vooral Rusland en de Verenigde Staten. Het was de tijd dat Rusland de laatste grote reserve van de Europese reactie vormde en dat de landverhuizing naar de Verenigde Staten de overtollige krachten van het Europese proletariaat opslokte. Beide landen voorzagen Europa van grondstoffen en dienden tegelijkertijd als markten voor de afzet van zijn industrieproducten. Beide verschenen dus, op deze of gene wijze, als steunpilaren van de Europese maatschappelijke orde.

Hoezeer is dit alles thans veranderd! Juist de landverhuizing uit Europa heeft de kolossale ontwikkeling van de Noord-Amerikaanse landbouw mogelijk gemaakt, die door zijn concurrentie zowel de grote als de kleine grondeigendom in Europa op zijn grondvesten doet wankelen. Zij heeft tegelijkertijd de Verenigde Staten de mogelijkheid gegeven, met de uitbuiting van hun rijke industriële hulpbronnen een aanvang te maken en wel met zulk een energie en op zulk een schaal,

dat dit in korte tijd aan het industriële monopolie van het Europese Westen een einde moet maken. En deze beide omstandigheden werken op Amerika zelf in revolutionaire zin terug. De kleine en middelgrote grondeigendom van de boeren, de grondslag van de gehele politieke orde in Amerika, bezwijkt meer en meer onder de concurrentie van de reusachtige landbouwbedrijven, terwijl zich tegelijkertijd in de industriedistricten voor de eerste maal een talrijk proletariaat vormt en een fabelachtige concentratie van het kapitaal.

Zien we naar Rusland. In de tijd van de revolutie van 1848-49 vonden niet alleen de Europese monarchen, maar ook de Europese bourgeois in de Russische interventie de enige redding van het zich toentertijd juist voor het eerst van zijn kracht bewust wordende proletariaat. Zij proclameerden de tsaar tot opperhoofd van de Europese reactie. Thans zit hij te Gatsjina¹⁴ als krijgsgevangene van de revolutie en Rusland vormt de voorhoede van de revolutionaire beweging in Europa.

De taak van het Communistisch Manifest was het proclameren van de onvermijdelijk nabij zijnde ondergang van de tegenwoordige burgerlijke eigendom. In Rusland vinden wij echter, naast een zich in een koortsachtig tempo ontwikkelende kapitalistische orde en de zich nu eerst vormende burgerlijke grondeigendom, de grootste helft van de bodem in gemeenschappelijk eigendom van boeren. En nu is de vraag: kan de Russische boerengemeenschap, deze weliswaar reeds zeer verworden vorm van de oorspronkelijke gemeenschappelijke grondeigendom, rechtstreeks overgaan in een hogere communistische vorm van de eigendom, of moet zij eerst hetzelfde ontbindingsproces doormaken, dat zich in de historische ontwikkeling van het Westen vertoont?

Het enige, thans mogelijke antwoord op deze vraag luidt als volgt: indien de Russische revolutie het sein tot een arbeidersrevolutie in het Westen wordt, zodat beide elkaar aanvullen, dan kan de huidige Russische gemeenschappelijke eigendom tot het uitgangspunt van een communistische ontwikkeling dienen.

Karl Marx, Friedrich Engels

Londen, 21 januari 1882

3. Voorwoord bij de Duitse uitgave van 1883

Het voorwoord bij de huidige uitgave moet ik, helaas, alleen ondertekenen. Marx, de man aan wie de gehele arbeidersklasse van Europa en Amerika meer heeft te danken dan wie anders ook, Marx rust op de begraafplaats te Highgate en op zijn graf groeit reeds het eerste gras. 15 Sedert zijn dood kan van een herwerking of aanvulling van het Manifest in het geheel geen sprake zijn. Des te

noodzakelijker acht ik het, hier nogmaals nadrukkelijk de leidende grondgedachte van het Manifest vast te stellen.

De economische productie en de daaruit noodzakelijk voortvloeiende maatschappelijke geleding van ieder historisch tijdperk vormt de grondslag voor de politieke en intellectuele geschiedenis van dit tijdperk; in overeenstemming hiermee is (sinds de ontbinding van het oeroude gemeenschappelijk bezit van de grond) de gehele geschiedenis een geschiedenis van klassenstrijd geweest, strijd tussen uitgebuite en uitbuitende, overheerste en heersende klassen op verschillende trappen van de maatschappelijke ontwikkeling; deze strijd heeft thans echter een trap bereikt, waarop de uitgebuite en onderdrukte klasse (het proletariaat) zich niet meer van de haar uitbuitende en onderdrukkende klasse (de bourgeoisie) kan bevrijden, zonder tegelijk de gehele maatschappij van uitbuiting, onderdrukking en klassenstrijd te bevrijden. Deze fundamentele gedachte behoort alleen en uitsluitend Marx toe. 16

Ik heb dit reeds dikwijls uitgesproken, maar het is juist nu nodig, dat het ook voor het Manifest zelf staat.

F. Engels Londen, 28 juni 1883

Naar Het Communistisch Manifest, derde geautoriseerde Duitse uitgave, Hottingen-Zürich, 1883.

4. Voorwoord bij de Engelse uitgave van 1888

Het Manifest werd als platform van de Bond van Communisten gepubliceerd, een aanvankelijk uitsluitend Duitse, later internationale arbeidersassociatie, die onder de politieke verhoudingen van het Europese continent voor 1848 onvermijdelijk een geheime organisatie was. Op het congres van de Bond, dat in november 1847 te Londen plaatsvond, ontvingen Marx en Engels de opdracht, de publicatie van een volledig theoretisch en praktisch partijprogramma ter hand te nemen. In de Duitse taal opgesteld, werd het manuscript in januari 1848, enkele weken voor de Franse revolutie van 24 februari, naar Londen gestuurd om te drukken. Een Franse vertaling verscheen kort voor de Juni-opstand van 1848 te Parijs. De eerste Engelse vertaling, door Miss Helen Macfarlane verzorgd, verscheen in 1850 in George Julian Harney's Red Republican te Londen. 17 Ook werden een Deense¹⁸ en een Poolse¹⁹ uitgave gepubliceerd.

Het neerslaan van de Parijse Juni-opstand van 1848 - deze eerste slag tussen proletariaat en burgerij²⁰ - drong het sociale en politieke streven van de arbeidersklasse van Europa tijdelijk weer op de achtergrond. Nadien speelde de strijd om de suprematie zich weer, zoals in de tijd van de Februari-revolutie, alleen tussen verschillende groepen van de bezittende klasse af; de

arbeidersklasse beperkte zich tot een strijd om politieke elleboogvrijheid en tot de positie van een uiterst linkse vleugel van de radicale bourgeoisie. Waar zelfstandige proletarische bewegingen tekens van leven bleven geven, werden zij zonder genade neergeslagen. Zo spoorde de Pruisische politie het centraal bestuur van de Bond van Communisten op, dat in die tijd zijn zetel in Keulen had. De leden werden gearresteerd en na achttien maanden in hechtenis te hebben doorgebracht, in oktober 1852 voor het gerecht gebracht. Dit beroemde Keulse Communistenproces duurde van 4 oktober tot 12 november. Zeven van de gevangenen werden tot vestingstraf voor de duur van drie tot zes jaar veroordeeld. Onmiddellijk na de uitspraak van het vonnis werd de Bond door de nog overgebleven leden formeel ontbonden. Wat het Manifest betreft, het scheen vanaf dat ogenblik verdoemd te zijn, in vergetelheid te zijn geraakt.

Toen de Europese arbeidersklasse weer voldoende kracht voor een nieuwe aanval op de heersende klasse verzameld had, ontstond de Internationale Arbeidersassociatie. Maar deze vereniging, die uitdrukkelijk met het doel was opgericht het gezamenlijke tot de strijd bereide proletariaat van Europa en Amerika tot één korps samen te smeden, kon de in het Manifest neergelegde beginselen niet onmiddellijk proclameren. De Internationale moest een programma hebben, breed genoeg om voor de Engelse Trade-Unions, voor de Franse, Belgische, Italiaanse en Spaanse aanhangers van Proudhon²¹ en voor de Lassalleanen²² in Duitsland aannemelijk te zijn. Marx, die dit program tot tevredenheid van alle partijen opstelde, had het volste vertrouwen in de intellectuele ontwikkeling van de arbeidersklasse, een ontwikkeling zoals zij uit de verenigde actie en de gemeenschappelijke discussie noodzakelijkerwijs te voorschijn moest komen. De gebeurtenissen en wisselvalligheden in de strijd tegen het kapitaal, de nederlagen nog meer dan de overwinningen, konden niet anders dan de mensen bewust maken van de ontoereikendheid van de diverse lievelingskwakzalverijen en de weg effenen naar een grondiger inzicht in de werkelijke voorwaarden van de bevrijding van de arbeidersklasse. En Marx had gelijk. Toen in het jaar 1874 de Internationale uiteenviel, liet zij de arbeiders reeds in een geheel andere toestand achter dan zij hen bij haar oprichting in het jaar 1864 aangetroffen had. Het proudhonisme in Frankrijk, het lassalleanisme in Duitsland waren aan het afsterven, en ook de conservatieve Engelse Trade-Unions naderden, hoewel zij voor het merendeel de verbinding met de Internationale reeds lang verbroken hadden, langzamerhand het punt waarop hun voorzitter Bevan vorig jaar in Swansea uit hun naam kon verklaren: "Het continentale socialisme jaagt ons niet langer schrik aan." ²³ Inderdaad: de beginselen van het Manifest hadden onder de arbeiders van alle landen aanzienlijke vorderingen gemaakt.

Op deze wijze trad het Manifest zelf weer op de voorgrond. De Duitse tekst was sedert 1850 in Zwitserland, in Engeland en in Amerika verschillende malen opnieuw gedrukt. In het jaar 1872 werd het in het Engels vertaald en wel te New York, waar de vertaling in Woodhull & Claflin's Weekly gepubliceerd werd.²⁴ Op grond van deze Engelse versie werd in Le Socialiste te New York ook een Franse vervaardigd.²⁵ Sedertdien zijn in Amerika nog minstens twee Engelse vertalingen, min of meer verminkt, gepubliceerd, waarvan er één in Engeland werd nagedrukt. De door Bakoenin verzorgde eerste Russische vertaling werd omstreeks het jaar 1863 in de drukkerij van Herzens KolokoP6 te Genève uitgegeven, een tweede, eveneens te Genève, door de heldhaftige Vera Zassoelitsj in 1882.²⁷ Een nieuwe Deense uitgave bevindt zich in de Socialdemokratisk Bibliothek, Kopenhagen²⁸, een nieuwe Franse vertaling²⁹ in Le Socialiste, Parijs, 1886. Na deze laatste werd een Spaanse vertaling voorbereid en in 1886 te Madrid uitgegeven.³⁰

Het aantal Duitse nadrukken is niet nauwkeurig vast te stellen, in totaal waren het er minstens twaalf.³¹ Een vertaling in het Armeens, die enige maanden geleden te Constantinopel zou verschijnen, aanschouwde het licht der wereld niet omdat, naar men mij mededeelde, de uitgever niet de moed had een boek uit te geven waarop de naam Marx stond, terwijl de vertaler het van de hand wees, het voor eigen werk te laten doorgaan. Van andere vertalingen in andere talen heb ik wel gehoord, maar ze niet onder ogen gehad. Zo weerspiegelt de geschiedenis van het Manifest in hoge mate de geschiedenis van de moderne arbeidersbeweging. Tegenwoordig is het zonder twijfel het wijdst verspreide, meest internationale werk van de gehele socialistische literatuur, een gemeenschappelijk program, dat door miljoenen arbeiders van Siberië tot Californië erkend wordt.

En toch zouden we het, toen het geschreven werd, niet een socialistisch manifest hebben kunnen noemen. Onder socialisten verstond men in 1847 enerzijds de aanhangers van de verschillende utopische systemen: de Owenisten³² in Engeland, de Fourieristen³³ in Frankrijk, die beide reeds tot niets anders dan stilaan uitstervende sekten ineengeschrompeld waren. Anderzijds de meest uiteenlopende sociale kwakzalvers, die met allerlei middeltjes-tegen-alle-kwalen, zonder het kapitaal en de winst ook maar in het minst in gevaar te brengen, allerlei soorten maatschappelijke misstanden uit de weg beloofden te ruimen - in beide gevallen mensen, die buiten de arbeidersbeweging stonden en liever steun bij de "beschaafde" klassen zochten. Dat deel van de arbeidersklasse, dat zich van het ontoereikende van uitsluitend politieke omwentelingen overtuigd had en de noodzaak van een totale omvorming van de maatschappij eiste, dit deel noemde zich toentertijd communistisch.

Het was een nog ruw, onbehouwen, zuiver instinctief soort communisme; maar het trof het kardinale punt en was in de arbeidersklasse machtig genoeg om het utopische communisme voort te brengen, in Frankrijk dat van Cabet³⁴, in Duitsland dat van Weitling³⁵. Zo was in 1847 het socialisme een beweging van de arbeidersklasse. Het socialisme kon zich, althans op het vasteland, "in de salons vertonen", met het communisme was het juist andersom gesteld. En daar wij vanaf het allereerste begin van mening waren dat "de bevrijding van de arbeidersklasse het werk van de arbeidersklasse zelf moet zijn", kon er geen twijfel over bestaan welke naam wij van de twee moesten kiezen. Sterker nog, ook nadien is nooit de gedachte bij ons opgekomen, het af te wijzen.

Hoewel het Manifest ons beider gemeenschappelijk werk was, zo voel ik mij toch verplicht vast te stellen dat de grondgedachte die er de kern van vormt, Marx toebehoort.³⁶ Deze gedachte bestaat daarin: dat in iedere geschiedkundige periode de overheersende maatschappelijke wijze van productie en ruil, en de daaruit noodzakelijkerwijs voortvloeiende maatschappelijke geleding, de basis vormt waarop de politieke en intellectuele geschiedenis van dat tijdperk wordt opgebouwd en alleen daaruit verklaard kan worden; dat dienovereenkomstig de gehele geschiedenis der mensheid (sedert de opheffing van de primitieve orde der gens met haar gemeenschappelijk grondbezit) een geschiedenis van klassenstrijd is geweest, strijd tussen uitbuitende en uitgebuite, heersende en onderdrukte klassen; dat de geschiedenis van deze klassenstrijd een ontwikkelingsreeks laat zien, waarin op dit ogenblik een trap is bereikt waarop de uitgebuite en onderdrukte klasse - het proletariaat - haar bevrijding van het juk van de uitbuitende en heersende klasse - de bourgeoisie - niet bereiken kan zonder tegelijkertijd de gehele maatschappij eens en voor altijd van alle uitbuiting en onderdrukking, van alle klassenverschillen en klassenstrijd te bevrijden.

Deze gedachte, die naar mijn mening voorbestemd is dezelfde vooruitgang te bewerken voor de geschiedeniswetenschap als Darwins theorie voor de natuurwetenschap heeft bewerkstelligd deze gedachte waren wij beiden reeds verscheidene jaren voor 1845 geleidelijk nader gekomen. Hoe ver ik mij zelfstandig in deze richting had voortbewogen, blijkt het beste uit mijn boek De toestand van de arbeidersklasse in Engeland. Maar toen ik in het voorjaar van 1845 Marx weer te Brussel ontmoette, had hij ze geheel uitgewerkt en legde hij ze mij voor in bijna even duidelijke woorden als die, waarin ik ze hierboven heb samengevat.

Uit ons gemeenschappelijk voorwoord bij de Duitse uitgave van 1872 citeer ik het volgende:

"Hoezeer de omstandigheden zich gedurende de laatste vijftwintig jaren ook mogen hebben gewijzigd, de in dit Manifest ontwikkelde algemene grondstellingen behouden in het algemeen ook nu nog hun volle juistheid. Hier en daar zou er iets kunnen worden verbeterd. De praktische toepassing van deze beginselen, zo verklaart het Manifest zelf, zal overal en altijd van de historisch gegeven omstandigheden afhankelijk zijn en derhalve wordt er volstrekt geen bijzondere nadruk gelegd op de revolutionaire maatregelen, voorgesteld aan het einde van het tweede hoofdstuk. Deze passage zou thans in velerlei opzicht anders luiden. Tegenover de ontzaglijke ontwikkeling van de grote industrie in de laatste vijftwintig jaren en de daarmee voorwaarts schrijdende partijorganisatie der arbeidersklasse, tegenover de praktische ervaringen, eerst van de Februari-revolutie en nog veel meer van de Parijse Commune, waarin het proletariaat voor de eerste maal gedurende twee maanden de politieke macht bezat, is tegenwoordig dit program op bepaalde punten verouderd. Inzonderheid heeft de Commune het bewijs geleverd dat de arbeidersklasse de bestaande staatsmachine niet maar eenvoudig in bezit kan nemen en ze voor haar eigen doeleinden in beweging zetten. (Zie De Burgeroorlog in Frankrijk, Adres van de Generale Raad van de Internationale Arbeidersassociatie, waar dit verder is uitgewerkt).

Voorts spreekt het vanzelf dat de kritiek op de socialistische literatuur voor deze tijd onvolledig is, omdat zij niet verder gaat dan 1847; dat eveneens de opmerkingen over het standpunt der communisten tegenover de verschillende oppositiepartijen (Vierde hoofdstuk) hoewel in hoofdtrekken ook thans nog juist, toch in onderdelen vandaag reeds verouderd zijn, omdat de politieke situatie zich totaal heeft gewijzigd, en de historische ontwikkeling de meeste van de opgesomde partijen heeft doen verdwijnen.

Intussen is het Manifest een historisch document en we kennen ons zelf niet meer het recht toe, daaraan iets te veranderen. "

Deze vertaling is afkomstig van de heer Samuel Moore, de vertaler van het grootste gedeelte van Marx' *Kapitaal*. Wij hebben haar samen doorgekeken en ik heb er een paar voetnoten ter verklaring van geschiedkundige toespelingen aan toegevoegd.³⁸

Friedrich Engels,

Londen, 30 januari 1888

Naar Karl Marx and Frederick Engels,

Manifesto of the Communist Party, London 1888.

5. Voorwoord bij de Duitse uitgave van 1890³⁹

Sedert het voorafgaande werd geschreven⁴⁰, is weer een nieuwe Duitse druk van het Manifest nodig geworden en er is ook van alles met het Manifest gebeurd, dat hier moet worden vermeld.

Een tweede Russische vertaling - van Vera Zassoelitsj - verscheen in 1882 te Genève⁴¹; het voorwoord daarbij werd door Marx en mij geschreven. Helaas heb ik het oorspronkelijke Duitse handschrift niet meer in mijn bezit⁴², ik moet dus het Russisch terug vertalen⁴³, wat stellig aan het werk niet ten goede komt. Het voorwoord luidt: .) ⁴⁴ "De eerste Russische uitgave van Het Manifest van de Communistische Partij, in Bakoenins vertaling, verscheen in het begin der zestiger jaren in de drukkerij van de Kolokol.⁴⁵ Toentertijd had een Russische uitgave van dit geschrift voor het Westen ten hoogste de betekenis van een literaire curiositeit. Tegenwoordig is zulk een opvatting niet meer mogelijk. Hoe beperkt de omvang van het gebied der proletarische beweging ten tijde van de eerste publicatie van het Manifest (januari 1848) was, blijkt het duidelijkst uit het laatste hoofdstuk: "Standpunt van de communisten ten aanzien van de verschillende oppositionele partijen ". Hier ontbreken vooral Rusland en de Verenigde Staten. Het was de tijd dat Rusland de laatste grote reserve van de Europese reactie vormde en dat de landverhuizing naar de Verenigde Staten de overvloedige krachten van het Europese proletariaat opslorpte. Beide landen voorzagen Europa van grondstoffen en dienden tegelijkertijd als markten voor de afzet van zijn industrieproducten. Beide verschenen dus, op deze of gene wijze, als steunpilaren van de Europese maatschappelijke orde.

'Hoezeer is dit alles thans veranderd! Juist de landverhuizing uit Europa heeft de kolossale ontwikkeling van de Noord-Amerikaanse landbouw mogelijk gemaakt, die door zijn concurrentie zowel de grote als de kleine grondeigendom in Europa op zijn grondvesten doet wankelen. Zij heeft tegelijkertijd de Verenigde Staten de mogelijkheid gegeven, met de uitbuiting van hun rijke industriële hulpbronnen een aanvang te maken en wel met zulk een energie en op zulk een schaal, dat dit in korte tijd aan het industriële monopolie van het Europese Westen een einde moet maken. En deze beide omstandigheden werken op Amerika zelf in revolutionaire zin terug. De kleine en middelgrote grondeigendom van de boeren, de grondslag van de gehele politieke orde in Amerika, bezwijkt meer en meer onder de concurrentie van de reusachtige landbouwbedrijven, terwijl zich tegelijkertijd in de industriedistricten voor de eerste maal een talrijk proletariaat vormt en een fabelachtige concentratie van het kapitaal. '

"Zien we naar Rusland. In de tijd van de revolutie van 1848-49 vonden niet alleen de Europese monarchen, maar ook de Europese bourgeois in de Russische interventie de enige redding van het zich toentertijd juist voor het eerst van zijn kracht bewust wordende proletariaat. Zij proclameerden de tsaar tot opperhoofd van de Europese reactie. Thans zit hij te Gatsjina⁴⁶ als krijgsgevangene van de revolutie en Rusland vormt de voorhoede van de revolutionaire beweging van Europa."

"De taak van het Communistisch Manifest was het proclameren van de onvermijdelijk nabij zijnde ondergang van de tegenwoordige burgerlijke eigendom. In Rusland vinden wij echter, naast een zich in een koortsachtig tempo ontwikkelende kapitalistische orde en de zich nu eerst vormende burgerlijke grondeigendom, de grootste helft van de bodem in gemeenschappelijk eigendom van boeren. En nu is de vraag: kan de Russische boerengemeenschap, deze weliswaar reeds zeer verworden vorm van de oorspronkelijke gemeenschappelijke grondeigendom, rechtstreeks overgaan in een hogere communistische vorm van de eigendom, of moet zij eerst hetzelfde ontbindingsproces doormaken, dat zich in de historische ontwikkeling van het Westen vertoont?"

"Het enige, thans mogelijke antwoord op deze vraag luidt als volgt: indien de Russische revolutie het van de Keulse communisten in november 1852. Met het verdwijnen van het openbare toneel van de uit de Februari-revolutie daterende arbeidersbeweging geraakte ook het Manifest op de achtergrond.

Toen de Europese arbeidersklasse zich weer voldoende had versterkt voor een nieuwe aanloop tegen de macht van de heersende klassen, ontstond de Internationale Arbeidersassociatie. Zij had tot doel de gehele strijdbare arbeidersmassa van Europa en Amerika tot één grote legermacht samen te smelten. Zij kon derhalve niet uitgaan van de in het Manifest neergelegde beginselen. Zij moest een program hebben dat niet de deur sloot voor de Engelse Trade-Unions, de Franse, Italiaans en Spaanse Proudhonisten⁵¹ en de Duitse Lassalleanen.⁵² Dit program - de motivering van de statuten der Internationale⁵³ werd door Marx met een zelfs door Bakoenin en de anarchisten erkend meesterschap ontworpen. Voor de overwinning die tenslotte door de in het Manifest verkondigde stellingen zou worden behaald, verliet Marx zich enkel en alleen op de intellectuele ontwikkeling der arbeidersklasse, die uit de verenigde actie en de discussie noodzakelijkerwijs moest voortkomen. De gebeurtenissen en wisselvalligheden in de strijd tegen het kapitaal, de nederlagen nog meer dan de successen, moesten de strijders wel van het ontoereikende van hun tot nu toe toegepaste middeltjes-tegen-alle-kwalen

overtuigen en hen ontvankelijk maken voor een grondig inzicht in de werkelijke voorwaarden van de arbeidersbevrijding. En Marx had gelijk. De arbeidersklasse van 1874, bij de ontbinding van de Internationale, was geheel anders dan die van 1864 bij haar stichting was geweest. Het proudhonisme in de Romaanse landen, het specifieke lassalleanisme in Duitsland waren aan het uitsterven en zelfs de toenmaals aartsconservatieve Engelse Trade-Unions naderden stilaan het tijdstip waarop in 1887 de president van hun congres te Swansea in hun naam kon zeggen: "Het continentale socialisme heeft zijn verschrikkingen voor ons verloren." ⁵⁴ Het continentale socialisme, dat was evenwel reeds in 1887 nog bijna alleen maar de theorie die in het Manifest wordt verkondigd. En zo weerspiegelt de geschiedenis van het Manifest tot op zekere hoogte de geschiedenis van de moderne arbeidersbeweging sedert 1848. Tegenwoordig is het zonder enige twijfel het meest verbreide, meest internationale product van de gehele socialistische literatuur, het gemeenschappelijk program van vele miljoenen arbeiders van alle landen, van Siberië tot Californië.

En toch, toen het verscheen, zouden we het niet een socialistisch Manifest hebben mogen noemen. Onder socialisten verstond men in 1847 tweeërlei soorten mensen. Enerzijds de aanhangers van desein tot een arbeidersrevolutie in het Westen wordt, zodat beide elkaar aanvullen, dan verschillende utopische stelsels, inzonderheid de Owenisten ⁵⁵ in Engeland en de Fourieristen ⁵⁶ in Frankrijk, die beide toen al tot niets anders dan stilaan uitstervende sekten ineengeschrompeld waren. Anderzijds de meest uiteenlopende sociale kwakzalvers die met hun verschillende middeltjes-tegen-alle-kwalen en met alle mogelijke soort lapwerk de maatschappelijke misstanden uit de weg wilden ruimen, zonder het kapitaal en de winst ook maar enigszins pijn te doen. In beide gevallen: lieden die buiten de arbeidersbeweging stonden en veeleer ondersteuning zochten bij de "beschaafde" klassen. Dat deel der arbeiders daarentegen dat overtuigd van het ontoereikende van uitsluitend politieke omwentelingen, een grondige omvorming van de maatschappij eiste, dat deel noemde zich toen communistisch. Het was slechts een ruw bewerkt, instinctief, dikwijls ietwat grof communisme; maar het was machtig genoeg om twee systemen van het utopische communisme voort te brengen, in Frankrijk het Ikarische van Cabet ⁵⁷, in Duitsland dat van Weitling ⁵⁸. Het socialisme betekende in 1847 een bourgeoisbeweging, het communisme een arbeidersbeweging. Het socialisme kon zich, althans op het vasteland, in de salons vertonen; het communisme juist het tegendeel. En daar wij reeds toentertijd zeer beslist van menig waren, dat "de bevrijding der arbeiders het werk van de arbeidersklasse zelf moet zijn", zo konden wij geen ogenblik in

twijfel verkeren, welke naam wij van de twee moesten kiezen. Ook nadien is nooit de gedachte bij ons opgekomen, het af te wijzen.

"Proletariërs aller landen, verenigt U!" Slechts weinige stemmen gaven antwoord toen wij die woorden de wereld inriepen, nu tweeënveertig jaar geleden, aan de vooravond van de eerste Parijse revolutie, waarin het proletariaat met eigen eisen naar voren kwam.⁵⁹ Maar op de 28e september 1864 verenigden zich proletariërs van de meeste West-Europese landen in de Internationale Arbeidersassociatie, roemvoller nagedachtenis. De Internationale zelf leefde weliswaar slechts negen jaren. Maar dat de door haar gevestigde eeuwige bond van proletariërs van alle landen nog leeft en krachtiger leeft dan ooit, daarvoor bestaat geen betere getuige dan juist de dag van heden. Want vandaag, terwijl ik deze regels schrijf, houdt het Europese en Amerikaanse proletariaat wapenschouw over zijn voor de eerste maal gemobiliseerde strijdkrachten, gemobiliseerd als één leger, onder één vaandel en voor één naastbijliggend doel: de reeds door het Congres van de Internationale te Genève in 1866 geproclameerde en opnieuw door het Parijse Arbeiderscongres in 1889 geproclameerde, bij de wet vast te leggen, achturige normale arbeidsdag. En het schouwspel van vandaag zal de kapitalisten en de grondeigenaars de ogen openen voor het feit dat vandaag de proletariërs aller landen inderdaad zijn verenigd.

Stond slechts Marx nog naast mij om dit met eigen ogen te aanschouwen!

F. Engels, Londen, 1 mei 1890

Naar Het Communistisch Manifest, vierde geautoriseerde Duitse uitgave, met een nieuw voorwoord van Friedrich Engels, Londen 1890.

6. Voorwoord bij de Poolse uitgave van 18920

Het feit, dat een nieuwe Poolse uitgave van Het Communistisch Manifest noodzakelijk geworden was, geeft aanleiding tot enkele beschouwingen.

Ten eerste is het opmerkelijk, dat het Manifest de laatste tijd in zekere zin een graadmeter geworden is voor de ontwikkeling van de grootindustrie op het Europese continent. Naarmate in een land de grootindustrie zich uitbreidt, groeit in diezelfde mate onder de arbeiders van dat land het verlangen naar voorlichting over hun positie als arbeidersklasse tegenover de bezittende klassen, breidt zich onder hen de socialistische beweging uit en neemt de vraag naar het Manifest toe, zodat niet alleen de stand van de arbeidersbeweging, maar ook de ontwikkelingsgraad van de grootindustrie in ieder land tamelijk nauwkeurig afgemeten kan worden aan het aantal in de landstaal verspreide exemplaren van het Manifest.

Dit in aanmerking genomen betekent de nieuwe Poolse uitgave een besliste vooruitgang van de Poolse industrie. En dat deze vooruitgang sedert de tien jaar geleden verschenen laatste uitgave⁶¹ in werkelijkheid plaatsgevonden heeft, daarover kan geen twijfel bestaan. Russisch-Polen, Congres-Polen⁶², is het grote industriegebied van het Russische rijk geworden. Terwijl de Russische grootindustrie hier en daar over het land verspreid is - een gedeelte aan de Finse Golf, een gedeelte in het centrum (Moskou en Vladimir), een derde aan de Zwarte Zee en de Zee van Azof, nog weer andere elders verstrooid - is de Poolse op een naar verhouding kleine ruimte samengedrongen en heeft zij de uit deze concentratie voortvloeiende voor- en nadelen. Van de voordelen waren de concurrerende Russische fabrikanten zich bewust, toen zij beschermende rechten tegen Polen eisten ondanks hun vurig verlangen, de Polen in Russen te veranderen. De nadelen - voor de Poolse fabrikanten en voor de Russische regering blijken uit de snelle verbreiding van socialistische ideeën onder de Poolse arbeiders en uit de toenemende vraag naar het Manifest.

De snelle ontwikkeling van de Poolse industrie, die de Russische boven het hoofd gegroeid is, is echter van haar kant een nieuw bewijs van de onverwoestbare levenskracht van het Poolse volk en een nieuwe waarborg voor zijn toekomstig nationaal herstel. Het herstel van een onafhankelijk Polen is echter een zaak, die niet alleen Polen, maar ons allen aangaat. Een oprechte internationale samenwerking tussen de Europese naties is alleen dan mogelijk, wanneer ieder van deze naties in eigen huis volkomen autonoom is. De revolutie van 1848, die onder proletarisch vaandel proletarische strijders tenslotte slechts het werk van de bourgeoisie liet doen, bewerkstelligde ook door haar testamentuitvoerders Louis Bonaparte⁶³ en Bismarck⁶⁴ de onafhankelijkheid van Italië, Duitsland, Hongarije; maar Polen, dat sedert 1792 meer voor de revolutie gedaan heeft dan deze drie samen, Polen liet men aan zijn lot over toen het in 1863 voor een tienvoudige Russische overmacht het onderspit dolf. De adel was niet in staat de onafhankelijkheid van Polen te verdedigen en te heroveren; de bourgeoisie staat er vandaag, op zijn zachtst gezegd, onverschillig tegenover.⁶⁵ En toch is zij noodzakelijk voor een harmonische samenwerking van de Europese naties.⁶⁶ Zij kan slechts door het jonge Poolse proletariaat bevochten worden, bij wie zij in goede handen is. Want de arbeiders van de rest van Europa hebben de onafhankelijkheid van Polen even hard nodig als de Poolse arbeiders zelf.

F. Engels Londen, 10 februari 1892

Naar het handschrift, vergeleken met de Poolse vertaling in Manifest Komunistyczny, Londyn, 1892.

7. Voorwoord bij de Italiaanse uitgave van 189367

Aan de Italiaanse lezer,

De publicatie van het Manifest van de Communistische Partij viel, kan men zeggen, precies samen met de 18e maart 1848, met de revoluties van Milaan en Berlijn, die een opstand betekenden van de twee in het centrum gelegen naties - enerzijds van het Europese continent, anderzijds van de Middellandse Zee - van twee naties die tot dan toe door territoriale verbrokkeling en binnenlandse twisten verzwakt en daardoor onder vreemde heerschappij waren geraakt. Terwijl Italië aan de keizer van Oostenrijk onderworpen was, had Duitsland, zij het ook minder direct, het daarom niet minder voelbare juk van de Tsaar aller Russen te dragen. De resultaten van 18 maart 1848 bevrijdden Italië en Duitsland van deze smaad; indien deze beide grote naties in de periode van 1848 en 1871 zich weer hersteld hebben en om zo te zeggen weer zichzelf geworden zijn, dan geschiedde dit, zoals Karl Marx zei, omdat dezelfde lieden die de revolutie van 1848 neergeslagen hadden, daarna tegen hun wil de uitvoerders van haar testament werden.

Deze revolutie was overal het werk van de arbeidersklasse: het was de arbeidersklasse die de barricaden oprichtte en het waren de arbeiders die hun leven inzetten. Alleen de arbeiders van Parijs hadden, toen zij de regering ten val brachten, de uitgesproken bedoeling de heerschappij van de bourgeoisie ten val te brengen. Maar hoezeer zij zich ook van het onvermijdelijk antagonisme bewust waren, dat tussen hun eigen klasse en de bourgeoisie bestond, had noch de economische vooruitgang van het land, noch de verstandelijke ontwikkeling van de Franse arbeidersmassa's het niveau bereikt, dat een omvorming van de maatschappij mogelijk had kunnen maken. De vruchten van de revolutie werden daarom in laatste instantie door de kapitalistenklasse geplukt. In de andere landen, in Italië, in Duitsland, in Oostenrijk⁶⁸, deden de arbeiders in de grond van de zaak niets anders dan de bourgeoisie aan de macht brengen. Maar in geen enkel land is de heerschappij van de bourgeoisie zonder nationale onafhankelijkheid mogelijk. De revolutie van 1848 moest derhalve de eenheid en zelfstandigheid van die naties ten gevolge hebben, die het tot dan toe daaraan ontbrak: Italië, Duitsland, Hongarije; Polen zal te zijner tijd nog volgen.

Indien dus de revolutie van 1848 geen socialistische revolutie was, zo baande zij toch voor deze de weg en maakte zij er de bodem geschikt voor. Met de sterke ontwikkeling van de grootindustrie, die het burgerlijk regime in alle landen veroorzaakte, had het in deze laatste 45 jaren overal een talrijk, vast aaneengesloten en sterk proletariaat doen ontstaan. Op deze wijze produceerde het, om een uitdrukking van het Manifest te gebruiken, zijn eigen doodgravers.

Zonder herstel van de zelfstandigheid en eenheid van iedere natie zouden noch de internationale vereniging van het proletariaat, noch de rustige, verstandige samenwerking tussen deze naties tot het bereiken van gemeenschappelijke doeleinden tot stand hebben kunnen komen. Men probeer slechts, zich een gemeenschappelijk internationaal optreden van de Italiaanse, Hongaarse, Duitse, Poolse en Zwitserse arbeiders onder de politieke omstandigheden van de tijd vóór 1848 voor te stellen!

Op deze wijze was de strijd van 1848 niet tevergeefs; zoals ook de 45 jaren⁶⁹ die ons van die revolutionaire periode scheiden, niet tevergeefs voorbij zijn gegaan. De vruchten komen tot rijpheid en alles wat ik wens is dat de uitgave van deze Italiaanse vertaling een goed voorteken is voor de overwinning van het Italiaanse proletariaat, zoals de uitgave van het origineel het voor de internationale revolutie geweest is.

Het Manifest laat de revolutionaire rol, die het kapitalisme in het verleden gespeeld heeft, ten volle recht wedervaren. De eerste kapitalistische natie is Italië geweest. Het einde van de feodale middeleeuwen, het begin van het moderne kapitalistische tijdperk zijn gekenmerkt door een grandioze gestalte: een Italiaan, Dante, tevens de laatste dichter van de Middeleeuwen en de eerste dichter van de nieuwe tijd. Heden is, evenals in 1300, een nieuw geschiedkundig tijdperk in wording. Zal Italië ons de nieuwe Dante schenken, die de geboortestond van dit nieuwe, proletarische tijdperk zal aankondigen?

Friedrich Engels, Londen, 1 februari 1893.

Naar het handschrift, uit het Frans.

Het Manifest van de Communistische Partij

Opgesteld door Marx en Engels in december 1847 en januari 1848. Voor het eerst gepubliceerd als brochure in Londen in februari 1848. De originele tekst is in het Duits.

Een spook waart door Europa, het spook van het communisme. Alle machten van het oude Europa hebben zich tot een heilige driefjacht tegen dit spook verbonden - de paus en de tsaar, Metternich 1 en Guizot², Franse radicalen³ en Duitse politiemannen.

Welke oppositiepartij wordt niet door haar regerende tegenstanders als communistisch gedoodverfd? Welke oppositiepartij heeft niet zowel de meer progressieve oppositie als haar reactionaire tegenstanders het verwijt van het communisme voor de voeten geslingerd?

Uit dit feit vloeien twee dingen voort.

Het communisme wordt reeds door alle Europese machten als een macht erkend.

Het is hoogtij dat de communisten hun opvattingen, hun doelstellingen en hun streven openlijk voor de hele wereld uiteenzetten en tegenover het sprookje van het spook van het communisme een manifest van de partij zelf plaatsen.

Hiertoe zijn communisten van de meest verschillende nationaliteiten bijeengekomen in Londen⁴ en hebben zij het volgende manifest opgesteld, dat gepubliceerd wordt in het Engels, Frans, Italiaans, Vlaams en Deens.

1. Bourgeois en proletariërs

De geschiedenis van alle maatschappijen tot op vandaag is een geschiedenis van klassenstrijd. ⁶

Vrije en slaaf, patriciër en plebejer⁷, baron en lijfeigene, gildenmeester en gezel, kortom: onderdrukkers en onderdrukten, stonden in voortdurende tegenstelling tot elkaar. Ze voerden een onafgebroken strijd, nu eens bedekt dan weer openlijk, een strijd die telkens eindigde met een revolutionaire omvorming van de hele maatschappij of met de gemeenschappelijke ondergang van de strijdende klassen. In de vroegere periodes van de geschiedenis vinden we bijna overal een volkomen indeling van de maatschappij in verschillende standen, een veelsoortige rangschikking van de maatschappelijke posities. In het oude Rome waren er patriciërs, ridders, plebejers, slaven; in de Middeleeuwen feodale heren, leenmannen, gildenmeesters, gezellen, lijfeigenen. Bovendien waren bijna elk van die klassen nog specifiek onderverdeeld.

De moderne burgerlijke maatschappij, voortgekomen uit de ondergang van de feodale maatschappij, heeft de klassentegenstellingen niet opgeheven. Ze heeft slechts nieuwe klassen, nieuwe voorwaarden van onderdrukking, nieuwe vormen van strijd in de plaats van de oude gesteld.

Ons tijdvak, het tijdvak van de bourgeoisie, kenmerkt zich evenwel door het feit, dat het de klassentegenstellingen vereenvoudigd heeft. De hele maatschappij splitst zich meer en meer in twee grote vijandelijke kampen, in twee lijnrecht tegenover elkaar staande klassen: de burgerij en het proletariaat.

Uit de lijfeigenen van de Middeleeuwen zijn de poorters van de eerste steden voortgekomen; uit dit poorterschap hebben zich de eerste elementen van de bourgeoisie ontwikkeld.

De ontdekking van Amerika en de omzeiling van Afrika schiepen voor de opkomende bourgeoisie een nieuw terrein. De Oost-Indische en de Chinese markt, de kolonisatie van Amerika, de ruilhandel met de koloniën, de toename van ruilmiddelen en goederen in het algemeen gaven aan de handel, de scheepvaart en de industrie een ongekende vlucht en leidden daarmee tot een

snelle ontwikkeling van het revolutionaire element in de vervallende feodale maatschappij.

De tot dan toe bestaande feodale of op het gildenwezen gebaseerde bedrijfsorganisatie van de industrie was niet meer toereikend voor de met de nieuwe markten aangroeiende behoefte. De gildenmeesters werden verdrongen door de industriële middenstand. De verdeling van de arbeid tussen de verschillende corporaties maakte plaats voor de verdeling van de arbeid in de afzonderlijke werkplaats zelf.

Maar de markten bleven groeien en de behoeften bleven stijgen. Ook de manufactuur was niet meer toereikend. Toen brachten de stoom en de machinerie een omwenteling teweeg in de industriële productie. In de plaats van de manufactuur kwam de moderne grootindustrie, in de plaats van de industriële middenstand kwamen de industriële miljonairs, de chefs van hele industriële legers, de moderne bourgeois.

De grootindustrie heeft de wereldmarkt doen ontstaan, die door de ontdekking van Amerika werd voorbereid. De wereldmarkt heeft aan de handel, de scheepvaart en het wegtransport een nooit geziene impuls gegeven. Die werkte dan weer in op de uitbreiding van de industrie. En naarmate industrie, handel, scheepvaart, spoorwegen zich uitbreidden, ontwikkelde zich de burgerij, vermeerderde zij haar kapitalen, drong zij alle uit de Middeleeuwen overgeleverde klassen op de achtergrond.

We zien dus hoe de moderne burgerij zelf het product is van een lange ontwikkelingsweg, van een reeks omwentelingen in de productiewijze en het transport.

Elke ontwikkelingstrap van de burgerij ging gepaard met een daarmee overeenkomende politieke vooruitgang (van deze klasse). Onder de heerschappij van de feodale heren was zij een onderdrukte stand, in de Commune⁸ een gewapend en zichzelf besturend verbond. Op de ene plaats was zij een onafhankelijke stedelijke republiek (zoals in Italië en Duitsland), op de andere plaats de derde belastingplichtige stand van de monarchie (zoals in Frankrijk). In de periode van de manufactuur vormde zij een tegenwicht tegen de adel in de op standen berustende of in de absolute monarchie en was zij het voornaamste fundament van de monarchieën in het algemeen. En sinds de vestiging van de grootindustrie en de wereldmarkt bevocht zij uiteindelijk voor zichzelf de politieke alleenheerschappij in de moderne constitutionele staat.

De burgerij heeft in de geschiedenis een hoogst revolutionaire rol gespeeld.

Waar de burgerij tot heerschappij is gekomen, heeft zij alle feodale, patriarchale, idyllische verhoudingen vernietigd. Zij heeft de bont geschakeerde feodale banden, die de mens verbonden aan wie van nature boven hem waren gesteld, onbarmhartig verscheurd en het naakte belang, de gevoelloze "contante betaling" als enige band tussen mens en mens overgelaten. Zij heeft de heilige siddering van de vrome dweperij, van de ridderlijke geestdrift en van de kleinburgerlijke weemoed verdrongen in het ijskoude water van de egoïstische berekening. Zij heeft de persoonlijke waarde opgelost in de ruilwaarde en in plaats van de talloze, zwart op wit beschreven en verworven vrijheden, uitsluitend de gewetenloze handelsvrijheid gesteld. Zij heeft, in één woord, in de plaats van de met religieuze en politieke illusies bemantelde uitbuiting, de openlijke, schaamteloze, directe, dorre uitbuiting gesteld.

De burgerij heeft alle tot nog toe eerbiedwaardige en met vroom ontzag beschouwde beroepen van hun heilige schijn ontdaan. Zij heeft de arts, de jurist, de priester, de dichter, de man van de wetenschap veranderd in haar betaalde loonarbeiders.

De burgerij heeft de gezinsverhouding haar sentimentele sluier afgerukt en ze tot een zuivere geldverhouding teruggebracht.

De burgerij heeft onthuld hoe het brutale gebruik van geweld in de Middeleeuwen, zo bewonderd door de reactionairen, zijn natuurlijke tegenhanger vond in de traagste luiheid. Zij heeft als eerste bewezen wat de werkzaamheid van de mensen tot stand kan brengen. Zij heeft heel andere wonderen geschapen dan de Egyptische piramiden, de Romeinse aquaducten en de Gotische kathedralen. Zij heeft heel andere tochten volbracht dan de volksverhuizingen⁹ en de kruistochten¹⁰.

De burgerij kan niet bestaan zonder de productie-instrumenten, en dus de productieverhoudingen, en dus het geheel van de maatschappelijke verhoudingen voortdurend te revolutioneren. De onveranderde instandhouding van de oude productiewijze was daarentegen de eerste bestaansvoorwaarde van alle vroegere industriële klassen. De voortdurende omwenteling van de productie, het onafgebroken dooreenschudden van het hele sociale systeem, de eeuwige onzekerheid en onrust onderscheidt het burgerlijk tijdperk van alle andere. Alle vaste, ingeroeste verhoudingen met hun nasleep van traditionele eerbiedwaardige voorstellingen en opvattingen vergaan. De nieuw gevormde verhoudingen verouderen voor ze kunnen verstenen. Al het vaststaande en eeuwige gaat in rook op, al het heilige wordt ontwijfd, en de mensen zijn eindelijk gedwongen hun levensomstandigheden, hun onderlinge verhoudingen met nuchtere ogen te bekijken.

Onder druk van de behoefte aan steeds nieuwe afzetmarkten jaagt de burgerij over de hele aardbol. Overal moet zij zich inplanten, overal ontginnen, overal relaties aanknopen.

De burgerij heeft door haar exploitatie van de wereldmarkt de productie en consumptie van alle landen kosmopolitisch gemaakt. Tot wanhoop van de reactionairen heeft ze de nationale basis van de industrie onderuitgehaald. De oude nationale industrieën werden vernietigd en worden nog dagelijks vernietigd. Ze worden verdrongen door nieuwe industrieën. De inplanting ervan wordt voor alle beschaafde naties een kwestie van leven of dood. Zij verwerken geen inheemse grondstoffen meer maar grondstoffen afkomstig uit de meest afgelegen streken. Hun producten worden niet alleen in het land zelf maar in alle werelddelen tegelijk verbruikt. In plaats van de oude behoeften, die door de nationale producten bevredigd werden, ontstaan nieuwe behoeften, die voor hun bevrediging producten uit de verst afgelegen landen en klimaten nodig hebben. In plaats van de oude, plaatselijke en nationale zelfgenoegzaamheid en het isolement van gebieden en naties ontstaan universele relaties en algehele wederzijdse afhankelijkheid van naties. En wat geldt voor de materiële producten geldt evenzeer voor de producten van de geest. De intellectuele werken van een natie worden gemeengoed. De nationale eenzijdigheid en bekrompenheid worden meer en meer onmogelijk en uit de vele nationale en lokale literaturen vormt zich een wereldliteratuur.

Door de snelle verbetering van alle productiewerktuigen, door de oneindig vergemakkelijkte communicaties trekt de burgerij alle, ook de meest barbaarse naties mee met de loop van de beschaving. De lage prijzen van haar waren zijn de zware artillerie waarmee zij alle Chinese muren platschiet, waarmee zij de hardnekkigste vreemdelingenhaat van de barbaren dwingt tot capituleren. Zij dwingt alle naties om zich de productiewijze van de burgerij eigen te maken, op straffe van ondergang. Zij dwingt hen de zogezegde beschaving bij zichzelf in te voeren, dit wil zeggen bourgeois te worden. In één woord, zij scheidt zich een wereld naar haar eigen beeld.

De burgerij heeft het land aan de heerschappij van de stad onderworpen. Zij heeft enorme steden geschapen; zij heeft de stedelijke bevolking sterk doen aangroeien tegenover de plattelandsbevolking en zo een belangrijk deel van de bevolking aan de afstomping van het landleven ontrukkt. Zoals zij het land afhankelijk heeft gemaakt van de stad, zo heeft zij de barbaarse en half barbaarse landen van de beschaafde, de boerenvolken van de bourgeoisvolken, het Oosten van het Westen afhankelijk gemaakt.

De burgerij heft meer en meer de versnippering van de productiemiddelen, van het bezit en de bevolking op. Zij heeft de bevolking samengebracht, de productiemiddelen gecentraliseerd en de eigendom in weinige handen geconcentreerd. Politieke centralisatie kwam hier noodzakelijkerwijze uit voort. Onafhankelijke, slechts als bondgenoten tot elkaar staande provincies, met verschillende belangen, wetten, regeringen en invoerrechten werden samengedrongen in één natie, één regering, één wet, één nationaal klassenbelang, één douanetarief.

De burgerij heeft in haar nauwelijks honderd jaar oude klassenheerschappij massaler en kolossaler productiekrachten geschapen dan alle voorgaande generaties samen. Onderwerping van de natuurkrachten, machinerie, toepassing van de chemie in industrie en landbouw, stoomvaart, spoorwegen, elektrische telegrafie, het ontginnen van hele werelddelen, het bevaarbaar maken van rivieren, geheel uit de grond gestampte bevolkingen, - welke vroegere eeuw vermoedde dat zulke productiekrachten in de schoot van de maatschappelijke arbeid sluimerden?

Wij hebben dus gezien: de productie- en verkeersmiddelen op basis waarvan de burgerij zich ontwikkelde, ontstonden in de feodale maatschappij. Op een bepaalde trap van ontwikkeling van deze productie en verkeersmiddelen beantwoordden de verhoudingen, waarin de feodale maatschappij produceerde en de producten ruilde, de feodale organisatie van de landbouw en de manufactuur, in één woord, de feodale eigendomsverhoudingen, niet meer aan de reeds ontwikkelde productiekrachten. Zij hielden de productie tegen in plaats van ze te bevorderen. Zij veranderden in even zoveel kluisters. Zij moesten worden verbroken, ze werden verbroken.

In hun plaats kwam de vrije concurrentie met de daarmee overeenkomende maatschappelijke en politieke inrichting, met de economische en politieke heerschappij van de burgerij.

Onder onze ogen voltrekt zich een dergelijke beweging. De burgerlijke productie- en verkeersverhoudingen, de moderne burgerlijke eigendomsverhoudingen, de moderne burgerlijke maatschappij, die zulke ontzaglijke productie- en verkeersmiddelen te voorschijn getoverd heeft, lijkt op de heksenmeester die de onderaardse machten, door hem zelf opgeroepen, niet meer kan beheersen. Sinds tientallen jaren is de geschiedenis van de industrie en de handel nog slechts de geschiedenis van de opstand van de moderne productiekrachten tegen de moderne productieverhoudingen, tegen de eigendomsverhoudingen, die de bestaansvoorwaarde zijn van de burgerij en van haar heerschappij. Het volstaat de handelscrisissen te vermelden, die in hun

periodieke terugkeer steeds dreigender het bestaan van de hele burgerlijke maatschappij in gevaar brengen. In deze handelscrisissen wordt geregeld een groot deel van de voortgebrachte producten, maar ook van de reeds tot stand gebrachte productiemiddelen vernietigd. In de crisissen breekt een maatschappelijke epidemie uit, die voor alle vroegere periodes iets onzinnigs zou hebben geleken - de epidemie van de overproductie. De maatschappij ziet zich plotseling in een toestand van tijdelijke barbaarsheid teruggebracht. Een hongersnood, een algemene verdelgingsoorlog schijnen haar alle levensmiddelen te hebben afgesneden, de industrie en de handel schijnen vernietigd, en waarom? Omdat zij teveel beschaving, te veel levensmiddelen, te veel industrie, te veel handel bezit. De productiekrachten die tot haar beschikking staan, dienen niet meer tot bevordering van de burgerlijke beschaving en van de burgerlijke eigendomsverhoudingen. Integendeel, zij zijn voor deze verhoudingen te ontzaglijk geworden, zij worden daardoor tegengehouden; en zodra zij deze belemmering overwinnen, brengen zij de hele burgerlijke maatschappij in wanorde, bedreigen zij het bestaan van de burgerlijke eigendom. De burgerlijke verhoudingen zijn te eng geworden om de door haar geschapen rijkdom te omvatten. Waardoor overwint de burgerij de crisissen? Enerzijds door de gedwongen vernietiging van een massa productiekrachten, anderzijds door de verovering van nieuwe markten en de nog grondiger exploitatie van de oude markten. Waardoor dus? Door algemener en geweldiger crisissen voor te bereiden en de middelen om crisissen te voorkomen te verminderen.

De wapens waarmee de burgerij het feodalisme ten gronde heeft gericht, richten zich nu tegen de burgerij zelf.

Maar de burgerij heeft niet alleen de wapens gesmeed die haar de dood brengen, zij heeft ook de mannen geschapen die deze wapens zullen hanteren - de moderne arbeiders, de proletariërs.

In dezelfde mate waarin de burgerij, dat wil zeggen het kapitaal, zich ontwikkelt, ontwikkelt zich het proletariaat, de klasse van de moderne arbeiders. Zij leven slechts zo lang als zij werk vinden en zij vinden slechts zo lang werk als hun werk het kapitaal vermeerderd. Deze arbeiders, die zichzelf stuksgewijs moeten verkopen, zijn een waar zoals ieder ander handelsartikel en daarom evenzeer blootgesteld aan alle wisselvalligheden van de concurrentie, aan alle schommelingen van de markt.

De arbeid van de proletariërs heeft door de uitbreiding van de machinerie en door de arbeidsdeling elk zelfstandig karakter en daardoor iedere bekoring voor de arbeider verloren. Hij wordt niets dan een aanhangsel van de machine, van

wie slechts de eenvoudigste, eentonigste, gemakkelijkst te leren handgrepen verlangd worden. De kosten die de arbeider veroorzaakt, beperken zich daardoor bijna uitsluitend tot de levensmiddelen, die hij voor zijn onderhoud en voor de voortplanting van zijn ras nodig heeft. De prijs van een waar, dus ook van de arbeid¹², is evenwel gelijk aan de productiekosten. Naarmate het weezinwekkende van de arbeid toeneemt, vermindert dus het loon. Meer nog, in dezelfde mate waarin machinerie en arbeidsverdeling toenemen, neemt ook de massa arbeid toe, hetzij door vermeerdering van de arbeidsuren, hetzij door vermeerdering van de in een gegeven tijd voortgebrachte arbeid, door het sneller draaien van de machines, enz.

De moderne industrie heeft de kleine werkplaats van de patriarchale meester veranderd in de grote fabriek van de industriële kapitalist. Arbeidersmassa's, opeengepakt in de fabriek, worden militair georganiseerd. Zij worden als gewone soldaten van de industrie onder het toezicht van een volledige hiërarchie van onderofficieren en officieren geplaatst. Zij zijn niet alleen de knechten van de burgerij, de burgerlijke staat, zij zijn iedere dag en ieder uur geknecht door de machine, door de opzichter en vooral door de afzonderlijke, fabricerende kapitalist zelf. Dat despotisme is des te kleingeestiger en hatelijker en wekt des te meer verbittering naarmate het openlijker het maken van winst als zijn doel proclameert.

Hoe minder vaardigheid en krachtinspanning de handenarbeid vereist, dat wil zeggen hoe meer de moderne industrie zich ontwikkelt, des te meer wordt de arbeid van de mannen verdrongen door de arbeid van vrouwen en kinderen. Onderscheid van geslacht en leeftijd hebben voor de arbeidersklasse geen maatschappelijke betekenis meer. Er bestaan alleen nog arbeidsinstrumenten, die naar gelang van leeftijd en geslacht verschillende kosten meebrengen.

Is de uitbuiting van de arbeider door de fabrikant zo ver doorgedreven dat hij zijn arbeidsloon in klinkende munt uitbetaald krijgt, dan storten de andere delen van de burgerij zich op hem: de huisbaas, de winkelier, de pandjeshuisman, enz.

De tot dusver bestaande kleine middenstand, de kleine industriëlen, kooplieden en renteniers, de handwerkers en boeren, al deze klassen dalen af tot het proletariaat. Dat is gedeeltelijk te wijten aan het feit dat hun kapitaaltje ontoereikend is voor het bedrijf van de grootindustrie en in de concurrentie met de grotere kapitalisten het onderspit delft, gedeeltelijk doordat hun vaardigheid door nieuwe productiewijzen waardeloos wordt. Zo wordt het proletariaat uit alle lagen van de bevolking gerekruteerd.

Het proletariaat doorloopt verschillende trappen van ontwikkeling. Zijn strijd tegen de burgerij begint met zijn bestaan. Aanvankelijk strijden de arbeiders

afzonderlijk, dan de arbeiders van een fabriek, dan de arbeiders van een bedrijfstak in één plaats, tegen de afzonderlijke kapitalist die hen rechtstreeks uitbuit. Zij richten hun aanvallen niet alleen tegen de burgerlijke productieverhoudingen, zij richten ze tegen de productie-instrumenten zelf. Zij vernielen de vreemde, concurrerende goederen, slaan de machines stuk, steken de fabrieken in brand, trachten de verloren positie van de middeleeuwse arbeider opnieuw te veroveren.

Op deze trap van ontwikkeling vormen de arbeiders een over heel het land verstrooide en door de concurrentie verbrokkelde massa. Massale aaneensluiting van de arbeiders is nog niet het gevolg van hun eigen vereniging, maar het gevolg van de vereniging van de burgerij die voor het bereiken van haar eigen politieke doeleinden het hele proletariaat in beweging moet brengen en daar voorlopig nog in slaagt. Op deze trap van ontwikkeling bestrijden dus de proletariërs niet hun vijanden, maar de vijanden van hun vijanden, de overblijfselen van de absolute monarchie, de grootgrondbezitters, de niet-industriële burgerij, de kleinburgers. De hele historische beweging is aldus geconcentreerd in de handen van de burgerij. Elke overwinning die zo wordt bevochten is een overwinning van de burgerij.

Maar met de ontwikkeling van de industrie neemt het proletariaat niet alleen toe in aantal, het wordt in grotere massa's samengedrongen, zijn kracht groeit en het wordt zich daar meer van bewust. De belangen en de levensomstandigheden binnen het proletariaat worden onderling steeds meer gelijk, doordat de machine de verschillen in de arbeid meer en meer uitwist en het loon bijna overal tot een even laag peil terugdringt. De groeiende concurrentie tussen de kapitalisten onderling en de daaruit voortkomende handelscrisisen maken het loon van de arbeiders steeds wankeler. De zich alsmaar sneller ontwikkelende, onophoudelijke verbetering van de machines maakt heel hun levenstoestand steeds onzekerder. Steeds meer nemen de botsingen tussen de afzonderlijke arbeiders en de afzonderlijke kapitalisten het karakter aan van botsingen tussen twee klassen. De arbeiders beginnen coalities (vakbonden) tegen de burgerij te sluiten. Zij komen bijeen ter verdediging van hun arbeidsloon. Zij stichten zelfs duurzame organisaties om zich in geval van verzet van proviand te voorzien. Hier en daar slaat de strijd over in oproer.

Af en toe overwinnen de arbeiders, maar slechts voorbijgaand. Het eigenlijke resultaat van hun strijd is niet het onmiddellijk succes, maar de steeds verder om zich heen grijpende vereniging van de arbeiders. Die wordt bevorderd door de toenemende verkeersmiddelen, die door de grootindustrie worden voortgebracht en die de arbeiders van de verschillende streken met elkaar in verbinding

brengen. Er is alleen nog de verbinding nodig om de vele plaatselijke strijdbewegingen, die overal hetzelfde karakter hebben, tot een nationale, tot een klassenstrijd te centraliseren. Iedere klassenstrijd is evenwel een politieke strijd. En de vereniging, waar de burgers van de Middeleeuwen met hun buurtwegen eeuwen voor nodig hadden, brengen de moderne proletariërs met de spoorwegen in enkele jaren tot stand.

Deze organisatie van de proletariërs tot klasse en daarmee tot politieke partij, wordt elk ogenblik weer uit elkaar geslagen door de concurrentie onder de arbeiders zelf. Maar zij herleeft telkens weer, sterker, vaster, machtiger. Zij dwingt de wettelijke erkenning af van afzonderlijke belangen van de arbeiders, door van de onderlinge verdeeldheid van de burgerij gebruik te maken. Bijvoorbeeld de tienurenwet in Engeland.

De botsingen in de oude maatschappij bevorderen in het algemeen op velerlei wijzen de ontwikkelingsgang van het proletariaat. De burgerij bevindt zich in voortdurende strijd: aanvankelijk tegen de aristocratie, later tegen die delen van de burgerij wiens belangen in tegenspraak komen met de vooruitgang van de industrie, en steeds tegen de burgerij van alle vreemde landen. In al deze gevallen van strijd ziet zij zich genoodzaakt een beroep te doen op het proletariaat, zijn hulp in te roepen en het zo in de politieke beweging te trekken. Zijzelf verschaft op die manier aan het proletariaat de elementen voor zijn ontwikkeling¹³, dit wil zeggen de wapens tegen zichzelf.

Voorts worden er, zoals wij zagen, door de vooruitgang van de industrie hele groepen van de heersende klasse in het proletariaat geworpen of tenminste in hun levensomstandigheden bedreigd. Ook zij verschaffen het proletariaat een massa ontwikkelingselementen. ¹⁴

Tenslotte neemt in tijden waarin de klassenstrijd zijn beslissing nadert, het ontbindingsproces binnen de heersende klasse, binnen heel de oude maatschappij een zo heftig en zo fel karakter aan dat een klein deel van de heersende klasse zich van haar losmaakt en zich aansluit bij de revolutionaire klasse, die de toekomst in haar handen draagt. Zoals dus vroeger een deel van de adel naar de burgerij overging, zo gaat nu een deel van de burgerij naar het proletariaat over, in het bijzonder het deel van de burgerlijke ideologen, dat zich heeft opgewerkt tot een theoretisch inzicht in de hele historische beweging.

Van alle klassen die vandaag tegenover de burgerij staan is alleen het proletariaat een werkelijk revolutionaire klasse. De andere klassen verkommeren en gaan ten onder met de opkomst van de grootindustrie; alleen het proletariaat is het eigen product van de grootindustrie.

De middenstand, de kleine industrieel, de kleine koopman, de ambachtsman, de boer, zij allen bestrijden de burgerij om hun bestaan als middenstand van de ondergang te vrijwaren. Zij zijn dus reactionair, zij trachten het rad van de geschiedenis terug te draaien. Zijn ze revolutionair, dan zijn ze dat met het oog op hun komende overgang naar het proletariaat. Dan verdedigen zij niet hun tegenwoordige, maar hun toekomstige belangen. Dan verlaten zij hun eigen standpunt om zich op dat van het proletariaat te plaatsen.

Het lompenproletariaat, deze passieve verrotting van de onderste lagen van de oude maatschappij, wordt door een proletarische revolutie hier en daar in de beweging meegetrokken. Door heel zijn levenssituatie zal het eerder geneigd zijn zich tot reactionaire bewegingen te lenen.

De levensvoorwaarden van de oude maatschappij zijn reeds vernietigd in de levensvoorwaarden van het proletariaat. De proletariër heeft geen eigendom. Zijn verhouding tot vrouw en kinderen heeft niets meer gemeen met de burgerlijke gezinsverhouding. De moderne industriële arbeid, de moderne onderwerping onder het kapitaal, dat in Engeland en Frankrijk, in Amerika en Duitsland overal hetzelfde is, heeft hem elk nationaal karakter ontnomen. De wetten, de moraal, de godsdienst zijn voor hem even zoveel burgerlijke vooroordelen, waarachter zich even zoveel burgerlijke belangen verschuilen.

Alle vroegere klassen, die de heerschappij voor zich veroverden, poogden hun reeds verworven levenspositie te verankeren door heel de maatschappij aan de voorwaarden van hun verworvenheden te onderwerpen. De proletariërs kunnen de maatschappelijke productiekrachten slechts voor zich veroveren door hun eigen tot nu toe bestaande wijze van toe-eigening, en daarmee de hele tot nu toe bestaande wijze van toe-eigening af te schaffen. De proletariërs behoeven niets van het hunne veilig te stellen, zij moeten alle tot nu toe bestaande waarborgen en beveiligingen van particuliere aard vernietigen.

Alle bewegingen waren tot dusver bewegingen van minderheden of in het belang van minderheden. De proletarische beweging is de zelfstandige beweging van de overweldigende meerderheid, in het belang van de overweldigende meerderheid. Het proletariaat, de onderste laag van de huidige maatschappij, kan zich niet verheffen, niet oprichten, zonder dat de hele bovenbouw van de lagen die de officiële maatschappij vormen, opgeblazen wordt. Voorlopig is de strijd van het proletariaat tegen de burgerij weliswaar niet naar inhoud maar wel naar vorm een nationale strijd. Het proletariaat van elk land moet natuurlijk eerst met zijn eigen burgerij afrekenen.

Terwijl we de algemene ontwikkelingsfasen van het proletariaat schetsten, volgden wij de min of meer verborgen burgeroorlog binnen de bestaande

maatschappij tot het punt waarop hij in een openlijke revolutie uitbarst en waarop het proletariaat door de gewelddadige omverwerping van de burgerij zijn heerschappij grondvest.

Zoals wij hebben gezien berustte elke vroegere maatschappij op de tegenstelling tussen onderdrukkende en onderdrukte klasse. Om evenwel een klasse te kunnen onderdrukken, moeten de levensvoorwaarden verzekerd zijn waarbinnen zij tenminste haar slavenbestaan kan leiden. De lijfeigene heeft zich in de lijfeigenschap opgewerkt tot lid van de commune, zoals de kleinburger zich onder het juk van het feodale absolutisme tot bourgeois opwerkte. In plaats van zich met de vooruitgang van de industrie te verheffen, zakt de moderne arbeider daarentegen steeds dieper onder de bestaansvoorwaarden van zijn eigen klasse. De arbeider verpaupert en de armoede ontwikkelt zich nog sneller dan de bevolking en de rijkdom. Hiermee komt openlijk aan het licht dat de burgerij niet in staat is nog langer de heersende klasse van de maatschappij te blijven en de levensvoorwaarden van haar klasse aan de maatschappij als regel en wet op te dringen. Zij is niet in staat te heersen omdat zij niet in staat is haar slaaf, zelfs binnen het kader van zijn slavernij, een bestaan te waarborgen, omdat zij gedwongen is hem in een toestand te laten wegzinken waarin zij hem moet voeden in plaats van door hem gevoed te worden. De maatschappij kan niet meer leven onder de burgerij, haar leven en de maatschappij kunnen elkaar niet meer verdragen.

De wezenlijke voorwaarde voor het bestaan en voor de heerschappij van de burgerij is de opeenhoping van rijkdom in handen van particulieren, de vorming en vermeerdering van het kapitaal. De voorwaarde van het kapitaal is de loonarbeid. De loonarbeid berust uitsluitend op de concurrentie tussen de arbeiders onderling. De vooruitgang van de industrie, waarvan de burgerij de willoze en weerloze draagster is, vervangt het isolement van de arbeiders, veroorzaakt door de concurrentie, door hun revolutionaire vereniging door middel van de associatie. Met de ontwikkeling van de grote industrie wordt dus aan de burgerij de grondslag zelf waarop zij produceert en zich de producten toe-eigent, onder de voeten weggetrokken. Zij produceert voor alles haar eigen doodgravers. Haar ondergang en de overwinning van het proletariaat zijn even onvermijdelijk.

2. Proletariërs en communisten

In welke verhouding staan de communisten tot de proletariërs in het algemeen?

De communisten zijn geen bijzondere partij tegenover de andere arbeiderspartijen.

Zij hebben geen belangen die van de algemene belangen van het proletariaat gescheiden zijn.

Zij stellen geen bijzondere¹⁵ beginselen op waarnaar zij de proletarische beweging willen modelleren.

De communisten onderscheiden zich slechts als volgt van de overige proletarische partijen: enerzijds brengen zij in de verschillende nationale klassengevechten van de proletariërs de gemeenschappelijke, van de nationaliteit onafhankelijke belangen van het hele proletariaat naar voor en laten ze die tot hun recht komen, anderzijds vertegenwoordigen zij in de verschillende ontwikkelingsfasen van de strijd tussen burgerij en proletariaat steeds het belang van de hele beweging.

Praktisch zijn de communisten dus het meest besliste, steeds voortstuwende deel van de arbeiderspartijen van alle landen. Zij hebben een stap voor op de overige massa van het proletariaat: het theoretisch inzicht in de voorwaarden, het verloop en de algemene resultaten van de proletarische beweging.

Het naaste doel van de communisten is hetzelfde als dat van alle andere proletarische partijen: de vorming van het proletariaat tot klasse, omverwerping van de heerschappij van de burgerij, verovering van de politieke macht door het proletariaat.

De theoretische stellingen van de communisten berusten geenszins op ideeën, op principes die door een of andere wereldverbeteraar zijn uitgevonden of ontdekt.

Zij zijn alleen maar de algemene uitdrukking van de feitelijke verhoudingen van een bestaande klassenstrijd, van een historische beweging die zich voor onze ogen afspeelt. De afschaffing van tot nu toe bestaande eigendomsverhoudingen is niet typisch voor het communisme. Alle eigendomsverhoudingen waren onderhevig aan een voortdurende historische wisseling, een voortdurende historische verandering.

De Franse Revolutie bijvoorbeeld schafte de feodale eigendom af ten voordele van de burgerlijke eigendom.

Kenmerkend voor het communisme is niet de afschaffing van de eigendom in het algemeen, maar de afschaffing van de burgerlijke eigendom.

Maar het moderne burgerlijk privé-bezit is de laatste en meest volmaakte uitdrukking van de voortbrenging en de toe-eigening van de producten gebaseerd op klassentegenstellingen, op uitbuiting van de een door de ander. 16

In die zin kunnen de communisten hun theorie samenvatten in de ene uitdrukking: opheffing van het privé-bezit.

Men heeft ons, communisten, verweten dat wij de persoonlijk verworven, door eigen arbeid verkregen eigendom zouden willen afschaffen, de eigendom die de grondslag vormt van alle persoonlijke vrijheid, werkzaamheid en zelfstandigheid.

Door arbeid verkregen, verworven, zelf verdiende eigendom! Heeft u het over de eigendom van de kleine burger, de kleine boer, die aan de burgerlijke eigendom voorafging? Wij hoeven die niet af te schaffen, de ontwikkeling van de industrie heeft hem afgeschaft en schaft hem dagelijks af.

Of heeft u het over het moderne burgerlijk privé-bezit?

Verschaft de loonarbeid, de arbeid van de proletariër, hem eigendom? Helemaal niet! Hij scheidt het kapitaal, dat wil zeggen eigendom die de loonarbeid uitbuit, die zich slechts kan vermeerderen op voorwaarde dat hij nieuwe loonarbeid voortbrengt om hem opnieuw uit te buiten. De eigendom in zijn huidige vorm beweegt zich in de tegenstelling tussen kapitaal en loonarbeid. Bekijken wij de twee kanten van deze tegenstelling.

Kapitalist zijn betekent niet alleen een zuiver persoonlijke maar een maatschappelijke plaats in de productie innemen. Kapitaal is een gemeenschappelijk product en kan maar ontstaan door de gemeenschappelijke werkzaamheid van vele leden, ja, in laatste instantie slechts door de gemeenschappelijke werkzaamheid van alle leden van de maatschappij.

Het kapitaal is dus geen persoonlijke maar een maatschappelijke macht.

Wanneer dus het kapitaal veranderd wordt in gemeenschappelijke eigendom, die alle leden van de maatschappij toebehoort, verandert daardoor persoonlijke eigendom niet in maatschappelijke. Alleen het maatschappelijk karakter van de eigendom verandert. Het verliest zijn klassenkarakter.

En nu de loonarbeid.

De gemiddelde prijs van de loonarbeid is het minimum van het arbeidsloon of de som van de levensmiddelen die nodig zijn om de arbeider als arbeider in leven te houden. Wat dus de loonarbeider zich door zijn werkzaamheid toe-eigent is juist voldoende om zijn naakte bestaan weer voort te brengen. Wij willen deze persoonlijke toeëigening van de arbeidsproducten, die dient om opnieuw het leven zonder meer voort te brengen, geenszins afschaffen. Deze toeëigening laat geen overschot over, dat macht zou kunnen geven over arbeid van anderen. Wij willen alleen het erbarmelijk karakter van deze toeëigening

opheffen, waarbij de arbeider slechts leeft om het kapitaal te vermeerderen, slechts in zoverre leeft als het belang van de heersende klasse vereist.

In de burgerlijke maatschappij is de levende arbeid slechts een middel om de opgehoopte arbeid te vermeerderen. In de communistische maatschappij is de opgehoopte arbeid slechts een middel om het levensproces van de arbeiders te verruimen, te verrijken, te bevorderen.

In de burgerlijke maatschappij heerst dus het verleden over het heden, in de communistische maatschappij het heden over het verleden. In de burgerlijke maatschappij is het kapitaal zelfstandig en persoonlijk terwijl het arbeidende individu onzelfstandig en onpersoonlijk is.

En de opheffing van deze verhouding noemt de burgerij opheffing van de persoonlijkheid en de vrijheid! En terecht. Het gaat hier inderdaad om de opheffing van de persoonlijkheid, zelfstandigheid en vrijheid van de burgerij.

Onder vrijheid verstaat men binnen het raam van de huidige burgerlijke productieverhoudingen de vrije handel, de vrije koop en verkoop.

Valt echter het sjacheren, dan valt ook het vrije sjacheren. De kletspraatjes over het vrije sjacheren, net zoals alle andere doodoeners van de burgerij over vrijheid, hebben in het algemeen slechts betekenis ten opzichte van het gebonden sjacheren, ten opzichte van de geknechte burger van de Middeleeuwen, maar niet ten opzichte van de communistische opheffing van het sjacheren, van de burgerlijke productieverhoudingen en van de burgerij zelf.

U bent ontsteld dat wij het privé-bezit willen opheffen. Maar in uw bestaande maatschappij is het privé-bezit voor negen tiende van haar leden opgeheven. Het bestaat juist doordat het voor negen tiende niet bestaat. U verwijt ons dus dat wij een bezit willen opheffen dat de bezitsloosheid van de ontzaglijke meerderheid van de maatschappij als noodzakelijke voorwaarde veronderstelt.

U verwijt ons in één woord dat wij uw eigendom willen opheffen. Jazeker, dat willen wij

Vanaf het ogenblik dat de arbeid niet meer in kapitaal, geld, grondrente, kortom, in een te monopoliseren maatschappelijke macht kan worden veranderd, vanaf het ogenblik dat persoonlijk bezit niet meer in burgerlijk bezit kan omslaan, vanaf dat ogenblik verklaart u dat de persoonlijkheid is opgeheven.

U erkent dus dat u onder de persoonlijkheid niemand anders verstaat dan de bourgeois, de burgerlijke eigenaar. En deze persoon moet zeker worden opgeheven.

Het communisme ontnemt niemand de macht om zich maatschappelijke producten toe te eigenen, het ontnemt alleen de macht om door deze toe-eigening de arbeid van anderen aan zich te onderwerpen.

Men heeft naar voor gebracht dat met de opheffing van het privébezit alle activiteit zou ophouden en een algemene luiheid zou intreden.

Volgens deze bewering zou de burgerlijke maatschappij reeds lang aan luiheid ten gronde moeten zijn gegaan, want zij die in de burgerlijke maatschappij werken, verwerven niet en zij die daarin verwerven, werken niet. Heel het bezwaar komt neer op de tautologie dat er geen loonarbeid meer bestaat zodra er geen kapitaal meer bestaat.

Alle tegenwerpingen die tegen de communistische toe-eigenings- en productiewijze van de materiële producten worden gemaakt, heeft men ook uitgebreid tot de toe-eigening en voortbrenging van de geestelijke

producten. Zoals voor de bourgeois het ophouden van de klasseneigendom het ophouden van de productie zelf betekent, zo is voor hem het ophouden van de klassenbeschaving identiek met het ophouden van de beschaving in het algemeen.

De beschaving, waarvan hij het verlies betreurt, betekent voor de enorme meerderheid dat zij tot machines wordt gemaakt.

Maar bindt met ons de strijd niet aan door aan uw burgerlijke voorstellingen van vrijheid, recht, beschaving, enz. de afschaffing van de burgerlijke eigendom af te meten. Uw ideeën zelf zijn producten van de burgerlijke productie- en eigendomsverhoudingen, zoals uw recht alleen maar de tot wet verheven wil van uw klasse is, een wil waarvan de inhoud wordt bepaald door de materiële levensvoorwaarden van uw klasse.

De baatzuchtige voorstelling waarbij gij uw productie- en eigendomsverhoudingen uit historische, in de loop der productie voorbijgaande verhoudingen verandert in eeuwige wetten van natuur en rede, hebt gij gemeen met alle ondergegane heersende klassen. Wat u onder de antieke¹⁷ eigendom begrijpt, wat u bij de feodale eigendom begrijpt, bent u niet meer in staat te begrijpen bij de burgerlijke eigendom.

Opheffing van het gezin! Zelfs de radicaalsten vinden zich op over deze schandelijke bedoeling van de communisten.

Waarop berust het huidige burgerlijk gezin? Op het kapitaal, op het persoonlijk verworven bezit. In zijn volle ontwikkeling bestaat het gezin alleen voor de

burgerij, maar het vindt zijn aanvulling in de gedwongen gezinsloosheid van de proletariërs en in de openbare prostitutie.

Het gezin van de burgerij valt natuurlijk weg met het wegvallen van deze aanvulling daarvan en beide verdwijnen met het verdwijnen van het kapitaal.

Verwijt u ons dat wij de uitbuiting van de kinderen door hun ouders willen opheffen? Wij bekennen deze misdaad.

Maar, zo zegt u, wij heffen de innigste verhoudingen op doordat wij in de plaats van de huiselijke opvoeding de maatschappelijke stellen.

En wordt uw opvoeding ook niet door de maatschappij bepaald? Door de maatschappelijke verhoudingen waaronder u opvoedt, door de directe of indirecte inmenging van de maatschappij door middel van de school, enz.? De communisten vinden inwerking van de maatschappij op de opvoeding niet uit. Zij veranderen slechts haar karakter, zij onttrekken de opvoeding aan de invloed van de heersende klasse.

De burgerlijke praatjes over gezin en opvoeding, over de innige verhouding tussen ouders en kinderen worden des te misselijker naarmate door de grote industrie alle familiebanden voor de proletariërs worden verscheurd en de kinderen in simpele handelsartikelen en arbeidsinstrumenten worden veranderd.

Maar gij, communisten, wilt de vrouwengemeenschap invoeren, schreeuwt de hele burgerij ons toe in koor.

De bourgeois ziet in zijn vrouw niets anders dan een productie-instrument. Hij verneemt dat de productie-instrumenten gemeenschappelijk uitgebuit moeten worden en kan zich natuurlijk niets anders voorstellen dan dat het lot van de gemeenschappelijkheid evenzeer de vrouwen zal treffen.

Hij vermoedt niet dat het er juist om gaat de positie van de vrouw als louter productie-instrument op te heffen.

Overigens is niets belachelijker dan de hoogst morele verontwaardiging van onze bourgeois over de zogezegde officiële vrouwengemeenschap van de communisten. De communisten hoeven de vrouwengemeenschap niet in te voeren, zij heeft bijna altijd bestaan.

Onze bourgeois stellen zich niet tevreden met het feit dat ze de vrouwen en kinderen van hun proletariërs tot hun beschikking hebben, om nog maar te zwijgen over de officiële prostitutie. Ze scheppen er bovendien een bijzonder genoegen in elkaars echtgenoten te verleiden.

Het burgerlijk huwelijk is in werkelijkheid de gemeenschappelijkheid van de gehuwde vrouwen. Men zou de communisten hoogstens kunnen verwijten dat zij in de plaats van een huichelachtig verborgen, een officiële, openhartige vrouwengemeenschap zouden willen invoeren. Het spreekt overigens vanzelf dat met de opheffing van de huidige productieverhoudingen ook de eruit voortkomende vrouwengemeenschap, dat wil zeggen de officiële en de niet-officiële prostitutie verdwijnt.

De communisten wordt verder verweten dat zij het vaderland, de nationaliteit willen afschaffen.

De arbeiders hebben geen vaderland. Men kan hen niet afnemen wat zij niet hebben. Doordat het proletariaat moet beginnen met de politieke macht te veroveren, zich tot nationale¹³ klasse te verheffen, zichzelf als natie te vestigen, is het zelf nog nationaal, zij het dan ook geenszins in de zin van de burgerij.

De nationale afzonderingen en tegenstellingen tussen de volkeren verdwijnen reeds meer en meer met de ontwikkeling van de burgerij, de handelsvrijheid, de wereldmarkt, de gelijkvormigheid van de industriële productie en de daarmee overeenstemmende levensverhoudingen.

De heerschappij van het proletariaat zal ze nog meer doen verdwijnen. Verenigde actie, althans van de beschaafde landen, is een van de eerste voorwaarden voor zijn bevrijding.

Naarmate de uitbuiting van het ene individu door het andere wordt opgeheven, wordt de uitbuiting van de ene natie door de andere opgeheven.

Tegelijk met de klassentegenstellingen binnen het kader van de natie valt de vijandige houding van de naties tegenover elkaar weg.

De aanklachten die vanuit religieuze, filosofische en ideologische gezichtspunten in het algemeen tegen de communisten worden gericht, verdienen geen uitvoerige bespreking.

Is er diep inzicht nodig om te begrijpen dat tegelijk met de levensverhoudingen van de mensen, met hun maatschappelijke relaties, met hun maatschappelijk bestaan, ook hun voorstellingen, zienswijzen en begrippen, in één woord, ook hun bewustzijn verandert?

Wat bewijst de geschiedenis van de ideeën anders dan dat de geestelijke productie zich met de materiële omvormt? De heersende ideeën van een tijd waren altijd slechts de ideeën van de heersende klasse.

Men heeft het over ideeën die een hele maatschappij revolutioneren. Daarmee geeft men gewoon het feit aan dat zich binnen het kader van de oude maatschappij de elementen van een nieuwe hebben gevormd, dat met de ontbinding van de oude levensverhoudingen de ontbinding van de oude idealen gelijke tred houdt.

Toen de antieke wereld aan het vervallen was, werden de oude godsdiensten door de christelijke godsdienst overwonnen. Toen de christelijke ideeën het in de 17e eeuw aflegden tegen de ideeën van de "Verlichting", streed de feodale maatschappij haar doodstrijd tegen de toen revolutionaire burgerij. De ideeën van vrijheid van geweten en godsdienst waren slechts de uitdrukking van de heerschappij van de vrije concurrentie op het gebied van het geweten. 19

"Maar, zal men zeggen, religieuze, morele, filosofische, politieke, juridische ideeën, enz., hebben zich in de loop van de historische ontwikkeling zeer zeker gewijzigd. De godsdienst, de moraal, de filosofie, de politiek, het recht hebben zich in deze wisseling steeds gehandhaafd. "

"Bovendien zijn er eeuwige waarheden, zoals vrijheid, gerechtigheid, enz., die gemeenschappelijk zijn in alle maatschappelijke situaties. Maar het communisme schaft de eeuwige waarheden af, het schaft de godsdienst en de moraal af in plaats van er een nieuwe vorm aan te geven. Het is dus in strijd met alle vroegere ontwikkelingen. "

Waar komt deze aanklacht op neer? De geschiedenis van de hele vroegere maatschappij verliep in klassentegenstellingen, die in verschillende tijdperken verschillende vormen aannamen.

Maar welke vorm zij ook ooit hebben aangenomen, de uitbuiting van het ene deel van de maatschappij door het andere is een feit dat alle voorbije eeuwen met elkaar gemeen hebben. Geen wonder dus dat het maatschappelijk bewustzijn door de eeuwen heen, alle veelvuldigheid en verscheidenheid ten spijt, een aantal gemeenschappelijke vormen vertoont, bewustzijnsvormen die zich pas met de totale verdwijning van de klassentegenstellingen volledig zullen oplossen.

De communistische revolutie is de meest radicale breuk met de traditionele eigendomsverhoudingen. Het wekt dus geen verbazing dat in de loop van haar ontwikkeling het radicaalst gebroken wordt met de traditionele ideeën.

Genoeg over de tegenwerpingen van de burgerij tegen het communisme.

Hierboven zagen we reeds dat de eerste stap in de arbeidersrevolutie de verheffing van het proletariaat tot heersende klasse, de verovering van de democratie is.

Het proletariaat zal zijn politieke macht gebruiken om aan de burgerij stap voor stap alle kapitaal te ontrukken, alle productiemiddelen in handen van de staat, dat wil zeggen het als heersende klasse georganiseerde proletariaat²⁰ te centraliseren en de massa van de productiekrachten zo snel mogelijk te vermeerderen.

Aanvankelijk kan dat natuurlijk maar gebeuren door middel van despotisch ingrijpen in het eigendomsrecht en in de burgerlijke productieverhoudingen. Het gaat hier om maatregelen die schijnbaar economisch ontoereikend en onhoudbaar zijn, maar in de loop van de beweging boven zichzelf uitstijgen en als middel ter omwenteling van de hele productiewijze onvermijdelijk zijn.

Deze maatregelen zullen natuurlijk verschillen naar gelang van de verschillende landen.

Voor de meest ontwikkelde landen zullen evenwel de volgende maatregelen²¹ vrijwel algemeen van toepassing kunnen zijn:

I. Onteigening van het grondbezit en gebruik van de grondrente voor staatsuitgaven.

2. Sterk progressieve belastingen.
3. Afschaffing van het erfrecht.
4. Verbeurdverklaring van de eigendom van alle emigranten en rebellen.
5. Centralisatie van het krediet in handen van de staat door een nationale bank met staatskapitaal en uitsluitend monopolie.
6. Centralisatie van het transportwezen in handen van de staat.
7. Vermeerdering van de nationale fabrieken, productiemiddelen, ontginning en verbetering van de landerijen volgens een gemeenschappelijk plan.
8. Gelijke arbeidsplicht voor allen, oprichting van industriële legers, vooral voor de landbouw.
9. Vereniging van landbouw- en industrie-uitbating, streven naar de geleidelijke opheffing van de tegenstelling tussen stad en platteland.²² 10. Openbare en kosteloze opvoeding van alle kinderen; afschaffing van de fabrieksarbeid door kinderen in zijn huidige vorm. Verbinding van de opvoeding met de materiële productie, enz., enz.

Wanneer in de loop van de ontwikkeling de klassentegenstellingen verdwenen zijn en de hele productie geconcentreerd is in handen van de geassocieerde individuen, dan verliest de openbare macht haar politiek karakter. De politieke macht in eigenlijke zin is de georganiseerde macht van een klasse ter onderdrukking van een andere. Wanneer het proletariaat zich in de strijd tegen de burgerij noodzakelijkerwijze tot klasse verenigt, zich door een revolutie tot heersende klasse maakt en als heersende klasse gewelddadig de oude productieverhoudingen opheft, dan heft het met deze productieverhoudingen de bestaansvoorwaarden voor de klassentegenstellingen, voor de klassen in het algemeen²³ en daarmee zijn eigen heerschappij als klasse op.

In de plaats van de oude burgerlijke maatschappij, met haar klassen en klassentegenstellingen, komt een associatie, waarin de vrije ontwikkeling van ieder de voorwaarde is voor de vrije ontwikkeling van allen.

3. Socialistische en communistische literatuur

1. Het reactionaire socialisme

a. Het feodale socialisme

De Franse en Engelse aristocratie was er overeenkomstig haar historische positie toe geroepen om pamfletten tegen de moderne burgerlijke maatschappij te schrijven. In de Franse Juli-revolutie van 1830, in de Engelse Reform-beweging had zij nog eens het onderspit gedolven voor de gehate parvenu. Van een ernstige politieke strijd kon geen sprake meer zijn. Alleen de literaire strijd bleef over. Maar ook op gebied van de literatuur waren de oude frasen van de tijd van de Restauratie onmogelijk geworden.²⁵ Om sympathie te wekken moest de aristocratie naar de schijn haar belangen uit het oog verliezen en alleen in het belang van de uitgebuite arbeidersklasse haar acte van beschuldiging tegen de burgerij formuleren. Ze verkneukelde zich al in het feit spotliedertjes op haar nieuwe heerser te mogen zingen en hem min of meer onheilspellende profetieën in het oor te mogen fluisteren.

Zo ontstond het feodaal socialisme, half klaaglied, half schotschrift, half echo van het verleden, half dreiging van de toekomst. Soms trof het de burgerij in het hart door zijn bitter, geestig, vernietigend oordeel.

Altijd werkte het komisch door zijn totale onmacht om de gang van de moderne geschiedenis te begrijpen.

Het zwaaide de proletarische bedelzak als vaandel in de hand om het volk achter zich te krijgen. Maar telkens het volk het feodaal socialisme volgde, bemerkte

het op zijn achterste de oude feodale wapens en liep het met luid en oneerbiedig gelach uiteen.

Een deel van de Franse legitimisten²⁶ en Het Jonge Engeland²⁷ gaven dit schouwspel ten beste.

Wanneer de feodalen bewijzen dat hun wijze van uitbuiten er anders uitzag dan de burgerlijke uitbuiting, dan vergeten zij alleen maar dat zij in heel andere en nu verdwenen omstandigheden uitbuitten. Wanneer zij aantonen dat onder hun heerschappij het moderne proletariaat niet bestond, dan vergeten zij alleen maar dat juist de moderne burgerij een noodzakelijke spruit van hun maatschappelijke orde was.

Overigens verhelen zij het reactionair karakter van hun kritiek zo weinig dat hun voornaamste aanklacht tegen de burgerij er juist in bestaat dat zich onder haar regime een klasse ontwikkelt die heel de oude maatschappelijke orde in de lucht zal doen vliegen.

Zij verwijten de burgerij meer dat zij een revolutionair proletariaat voortbrengt, dan een proletariaat zonder meer.

In de politieke praktijk nemen zij bijgevolg deel aan alle maatregelen van geweld tegen de arbeidersklasse en in het dagelijks leven rapen zij, alle opgeblazen frasen ten spijt, met het grootste gemak de gouden appelen²⁸ op en verruilen zonder blikken of blozen trouw, liefde en eer met het gesjacher in schapenwol, beetwortels en brandenwijn.²⁹

Zoals de priesters steeds hand in hand gingen met de feodalen, zo gaat het geestelijk socialisme samen met het feodaal socialisme.

Niets is gemakkelijker dan aan het christelijk ascetisme een socialistisch tintje te geven. Heeft ook het christendom niet geijverd tegen het privé-bezit, tegen het huwelijk, tegen de staat? Heeft het niet in de plaats ervan de weldadigheid van de bedelarij, het celibaat en het doden van de vleselijke begeerten, het leven in een cel en de kerk gepredikt? Het christelijk socialisme is slechts het wijwater waarmee de priester de ergernis van de aristocraat inzegt.

b. Het kleinburgerlijk socialisme

De feodale aristocratie is niet de enige klasse die door de burgerij ten val gebracht werd en wiens levensvoorwaarden in de moderne burgerlijke

maatschappij verkwijsden en afstierven. De middeleeuwse kleine poorters en de kleine boerenstand waren de voorlopers van de moderne burgerij. In de

industriële en commerciële minder ontwikkelde landen vegeteert deze klasse naast de opkomende burgerij nog voort.

In de landen waar de moderne beschaving zich heeft ontwikkeld, heeft zich een nieuwe kleine burgerij gevormd, die tussen de burgerij en het proletariaat zweeft en zich als aanvullend deel van de burgerij steeds opnieuw vormt. De leden van die kleine burgerij worden echter door de concurrentie steeds opnieuw in het proletariaat geworpen. Met de ontwikkeling van de grote industrie zien zij zelfs het tijdstip naderen waarop zij als zelfstandig deel van de maatschappij volledig verdwijnen en in de handel, de manufactuur en de landbouw door opzichters en bedienend personeel vervangen worden.

In landen als Frankrijk, waar de boerenklasse veel meer dan de helft van de bevolking uitmaakt, was het normaal dat schrijvers die opkwamen voor het proletariaat tegen de burgerij, de kritiek op het burgerlijk regime beoefenden volgens de maatstaf van de kleinburger en de kleine boer en partij kozen voor de arbeiders vanuit het standpunt van de kleine burgerij. Zo vormde zich het kleinburgerlijk socialisme. Sismondi³⁰ is de aanvoerder van deze literatuur, niet alleen voor Frankrijk maar ook voor Engeland.

Dit socialisme ontleedde zeer scherpzinnig de tegenstellingen in de moderne productieverhoudingen. Het onthulde de huichelachtige mooipraterij van de economen.³¹ Het toonde onweerlegbaar de vernietigende werking van de machinerie en de arbeidsdeling aan, de concentratie van de kapitalen en het grondbezit, de overproductie, de crisissen, de onvermijdelijke ondergang van de kleine burgers en boeren, de ellende van het proletariaat, de anarchie in de productie, de schreeuwende wanverhoudingen in de verdeling van de rijkdom, de industriële vernietigingsoorlog van de naties onderling en de ontbinding van de oude zeden, de oude gezinsverhoudingen en de oude nationaliteiten.

Naar eigen zeggen echter wil dit socialisme ofwel de oude productie- en omgangsmiddelen weer in het leven roepen en dus de oude eigendomsverhoudingen en de oude maatschappij, ofwel de moderne productie- en omgangsmiddelen met geweld weer opsluiten binnen het kader van de oude eigendomsverhoudingen, die zij uiteen deden springen, moesten doen springen. In beide gevallen is het reactionair en utopisch tegelijk.

Gildenwezen in de manufactuur en patriarchaal bedrijf op het land, dat zijn zijn laatste woorden.

In haar verdere ontwikkeling is deze richting in een laffe katterigheid afgelopen.³²

c. Het Duitse of het "ware" socialisme

De socialistische en communistische literatuur in Frankrijk ontstond onder druk van een heersende burgerij en is de literaire uitdrukking van de strijd tegen deze heerschappij. In Duitsland werd zij ingevoerd toen de burgerij haar strijd tegen het feodale absolutisme begon.

Duitse filosofen, halve filosofen en "vernuftige geesten" maakten zich gretig meester van deze literatuur en vergaten alleen dat bij de verhuizing van deze geschriften uit Frankrijk de Franse levensverhoudingen niet mee waren verhuisd naar Duitsland. Tegenover de Duitse verhoudingen verloor de Franse literatuur elke directe, praktische betekenis en nam een zuiver literaire gedaante aan. Zij moest naar voor komen als vrijblijvende speculatie over de ware maatschappij³³, over de verwezenlijking van het menselijk wezen. Zo hadden voor de Duitse filosofen van de 18e eeuw de eisen van de eerste Franse Revolutie slechts de betekenis van eisen van de "praktische rede" in het algemeen. De wilsuitingen van de revolutionaire Franse burgerij betekenden in hun ogen de wetten van de zuivere wil, van de wil zoals hij behoort te zijn, de waarachtige menselijke wil.

Het werk van de Duitse literatoren bestond er alleen in dat zij de nieuwe Franse ideeën met hun oud filosofisch geweten in overeen stemming brachten. Of beter, dat zij zich vanuit hun filosofisch standpunt de Franse ideeën eigen maakten.

Dat gebeurde op dezelfde wijze als men zich in het algemeen een vreemde taal eigen maakt, namelijk door vertaling.

Het is bekend hoe de monniken handschriften, waarin de klassieke werken van de oude heidense tijd waren opgetekend, met ongerijmde katholieke heiligenverhalen overdekten. De Duitse literatoren gingen omgekeerd te werk met de profane Franse literatuur. Zij schreven hun filosofische onzin achter het Franse origineel. Bijvoorbeeld, achter de Franse kritiek op de geldverhoudingen schreven zij: "vervreemding van het menselijk wezen", achter de Franse kritiek op de burgerlijke staat schreven zij: "opheffing van de heerschappij van het abstract algemene", enz.

Het onderschuiven van deze filosofische frasen onder de Franse uiteenzettingen doopten zij "filosofie van de daad", "het ware socialisme", "filosofische motivering van het socialisme", enz.

De Franse socialistisch-communistische literatuur werd op deze wijze formeel ontmand. En daar zij in handen van de Duitser ophield de strijd van de ene klasse tegen de andere uit te drukken, was de Duitser ervan overtuigd dat hij de "Franse eenzijdigheid" had overwonnen. Hij was overtuigd dat hij in plaats van concrete behoeften de behoefte aan waarheid behartigde. Hij was overtuigd dat

hij in plaats van de belangen van het proletariaat de belangen van het menselijk wezen, van de mens in het algemeen behartigde, van de mens die niet tot een klasse en zelfs helemaal niet tot de werkelijkheid behoort, maar tot het nevelige hemelrijk van de filosofische fantasie.

Dit Duitse socialisme, dat zijn onbeholpen schoolwerk zo ernstig en plechtig opnam en met zoveel marktgeschreeuw uitbazuinde, verloor intussen geleidelijk zijn pedante onschuld.

De strijd van de Duitse, met name Pruisische burgerij tegen de feodalen en tegen de absolute monarchie, in één woord, de liberale beweging, werd ernstiger.

Het "ware" socialisme kreeg nu de gedroomde kans om tegenover de politieke beweging de socialistische eisen te stellen en de traditionele banvloeken te slingeren tegen het liberalisme, tegen de parlementaire staat, tegen de burgerlijke concurrentie, burgerlijke vrijheid van druk pers, burgerlijk recht, burgerlijke vrijheid en gelijkheid en de volksmassa voor te houden dat zij bij deze burgerlijke beweging niets te winnen, maar eerder alles te verliezen had. Het Duitse socialisme vergat op het juiste ogenblik dat de Franse kritiek, waarvan het de geestelijke echo was, als voorwaarden de moderne burgerlijke maatschappij heeft met de daarbij horende materiële levensverhoudingen en het daarbij passend politiek bestel. Maar in Duitsland moesten die voorwaarden nog eerst veroverd worden.

Dat "ware" socialisme diende de Duitse absolute regeringen met hun gevolg van papen, schoolmeesters, landjonkers³⁴ en bureaucraten als welkome vogelverschrikker tegen de dreigend opkomende burgerij.

Het was de zoete toespijs bij de bittere zweepslagen en geweerkogels waarmee dezelfde regeringen de Duitse arbeidersopstanden te lijf gingen.

Werd dus het "ware" socialisme op deze wijze een wapen in de hand van de regeringen tegen de Duitse burgerij, het diende ook rechtstreeks een reactionair belang, dat van de Duitse kleine burgerij. In Duitsland vormt de kleine burgerij, die stamt uit de 16e eeuw en hier sindsdien in verschillende vormen steeds opnieuw opduikt, de eigenlijke maatschappelijke basis van de bestaande verhoudingen.

Haar instandhouding is de instandhouding van de bestaande Duitse toestanden. Van de industriële en politieke heerschappij van de burgerij vreest zij de gewisse ondergang, enerzijds als gevolg van de concentratie van het kapitaal, anderzijds door het opkomen van een revolutionair proletariaat. Het "ware" socialisme scheen voor haar twee vliegen in een klap te slaan. Het breidde zich uit als een epidemie.

Het gewaad, geweven uit speculatief spinnenweb, geborduurd met vernuftige en fraaie stijbloempjes, gedrenkt in liefdeszwoele gemoedsdauw, dit overdadige gewaad, waarin de Duitse socialisten hun paar knokige eeuwige waarheden hulden, deed bij dit publiek de afzet van hun waar nog toenemen.

Van zijn kant begreep het Duitse socialisme steeds meer zijn taak: de hoogdravende pleitbezorger zijn van deze kleine burgerij.

Het riep de Duitse natie uit tot de normale natie en de Duitse kleinburger tot de normale mens. Aan elke laagheid van die kleinburger gaf het een verborgen, hogere socialistische zin, waardoor die laagheid haar tegendeel betekende. Het trok de laatste consequentie, toen het rechtstreeks optrad tegen de "ruw-vernielende" richting van het communisme en zijn eigen onpartijdige verhevenheid boven elke klassenstrijd verkondigde. Op zeer zeldzame uitzonderingen na valt alles wat in Duitsland aan zogenaamde socialistische en communistische literatuur in omloop is onder deze smerige, ontzenuwende literatuur.³⁵

2. Het conservatieve of bourgeoissocialisme

Een deel van de burgerij wil de sociale wantoestanden verbeteren om het voortbestaan van de burgerlijke maatschappij te vrijwaren.

Hiertoe behoren economen, filantropen, humanitaire verbeteraars van de toestand van de werkende klassen, organisatoren van liefdadigheid, dierenbeschermers, stichters van matigheidsverenigingen, hervormers van de meest diverse pluimage. Dit bourgeoissocialisme is zelfs tot hele stelsels uitgewerkt.

Als voorbeeld noemen wij Proudhons *Philosophie de la misère*.

De socialistische bourgeois willen de levensvoorwaarden van de moderne maatschappij zonder de noodzakelijk daaruit voortkomende strijd en gevaren. Zij willen de bestaande maatschappij zonder de elementen die haar revolutioneren en tot ontbinding brengen. Zij willen de burgerij zonder het proletariaat. De burgerij stelt zich de

wereld waarin zij heerst natuurlijk voor als de beste der werelden. Het bourgeoissocialisme werkt deze troostrijke voorstelling uit tot een half of een heel systeem. Wanneer het het proletariaat oproept zijn systemen te verwezenlijken en het nieuwe Jeruzalem binnen te gaan, verlangt het in de grond alleen dat het proletariaat in de huidige maatschappij blijft staan, maar zijn hatelijke gedachten erover laat varen.

Een tweede, minder systematische, meer praktische vorm van socialisme trachtte het proletariaat van elke revolutionaire beweging afkerig te maken door aan te tonen dat het geen belang heeft bij een of andere politieke verandering, maar slechts bij een verandering van de materiële levensverhoudingen, van de economische verhoudingen. Onder verandering van de materiële levensverhoudingen verstaat dit socialisme echter helemaal niet de afschaffing van de burgerlijke productieverhoudingen, die alleen langs revolutionaire weg mogelijk is, doch administratieve verbeteringen, die verwezenlijkt worden op basis van die productieverhoudingen. Er wordt dus aan de verhouding tussen kapitaal en loonarbeid niets veranderd, maar in het beste geval worden voor de burgerij de kosten van haar heerschappij verminderd en haar begroting vereenvoudigd.

Zijn volledige uitdrukking bereikt het bourgeoissocialisme pas wanneer het een zuiver oratorische bedoening wordt.

Vrijhandel! In het belang van de arbeidersklasse. Tolbarrières! In het belang van de arbeidersklasse. Gevangenis met aparte cellen in het belang van de arbeidersklasse! Dat is het laatste, het enige ernstig gemeende woord van het bourgeoissocialisme.

Het socialisme van de burgerij bestaat juist in de bewering dat de bourgeois bourgeois zijn, in het belang van de arbeidersklasse.

3. Het kritisch-utopisch socialisme en communisme

We hebben het hier niet over de literatuur die in alle grote moderne revoluties de eisen van het proletariaat naar voor bracht. (Geschriften van Babeuf⁶, enz.)

De eerste pogingen van het proletariaat om in een tijd van algemene onrust, in de periode van de omverwerping van de feodale maatschappij rechtstreeks zijn eigen klassenbelangen door te zetten, leden noodzakelijkerwijze schipbreuk. Dat was te wijten aan de onontwikkelde vorm van het proletariaat zelf en aan het ontbreken van de

materiële voorwaarden voor zijn bevrijding, die immers juist het product zijn van het burgerlijk tijdperk. De revolutionaire literatuur die deze eerste bewegingen van het proletariaat begeleidde is wat de inhoud betreft noodzakelijkerwijze reactionair. Zij predikt een algemeen ascetisme en een ruwe gelijkschakeling.

De eigenlijke socialistische en communistische stelsels, de stelsels van Saint-Simon³⁷, Fourier³⁸, Owen³⁹, enz., duiken op in de eerste onontwikkelde periode van de strijd tussen proletariaat en burgerij, die wij hierboven besproken

hebben. (Zie: Burgerij en proletariaat) De uitvinders van deze systemen zien wel de tegenstelling tussen de klassen en de werkzaamheid van de ontbindende elementen in de heersende maatschappij zelf. Maar zij zien aan de zijde van het proletariaat geen historische zelfwerkzaamheid, geen politieke beweging eigen aan het proletariaat.

Aangezien de ontwikkeling van de klassentegenstelling gelijke tred houdt met de ontwikkeling van de industrie, vinden zij evenmin de materiële voorwaarden voor de bevrijding van het proletariaat. Zij gaan op zoek naar een sociale wetenschap, naar sociale wetmatigheden om deze voorwaarden te scheppen.

In plaats van de maatschappelijke activiteit moet hun persoonlijke uitvindingsactiviteit komen; in plaats van de historische voorwaarden de aan de fantasie ontsproten voorwaarden voor bevrijding; in plaats van de geleidelijk groeiende organisatie van het proletariaat tot klasse een organisatie van de maatschappij die ze zelf uitgebroed hebben. Volgens hen lost de komende wereldgeschiedenis zich op in het propageren en het uitvoeren van hun maatschappijplannen.

Zij zijn zich wel bewust dat zij in hun plannen hoofdzakelijk het belang van de arbeidersklasse als de meest lijdende klasse verdedigen. Slechts onder dit gezichtspunt, van de meest lijdende klasse, bestaat het proletariaat voor hen.

Zowel de onontwikkelde vorm van de klassenstrijd als hun eigen plaats in het leven brengen echter met zich mee dat zij zich ver boven deze klassentegenstellingen verheven wanen. Zij willen de levenssituatie van leden van de maatschappij, ook van de best gesitueerden, verbeteren. Zij doen daarom voortdurend een beroep op de hele maatschappij zonder onderscheid, maar bij voorkeur op de heersende klasse. Het volstaat immers hun stelsel te begrijpen om het als het best mogelijke plan voor de best mogelijke maatschappij te erkennen.

Zij verwerpen daarom elke politieke, en in het bijzonder elke revolutionaire actie. Zij willen hun doel bereiken langs vreedzame weg en proberen door kleine, tot mislukken gedoemde experimenten, door

de macht van het voorbeeld een weg te banen voor het nieuwe maatschappelijke evangelie.

Deze op de verbeelding gebaseerde schildering van de toekomstige maatschappij ontstaat in een tijd dat het proletariaat nog hoogst onontwikkeld is en zijn eigen positie dus nog op een denkbeeldige manier opvat, een eerste drang, vol hoop en verwachting naar een totale omvorming van de maatschappij.

De socialistische en communistische geschriften bestaan echter ook uit kritische elementen. Ze vallen alle grondslagen van de bestaande maatschappij aan. Zij hebben dus uiterst kostbaar materiaal ter informatie van de arbeiders geleverd. Ze formuleren heel wat expliciete stellingen over de toekomstige maatschappij, zoals de opheffing van de tegenstelling tussen stad en platteland, opheffing van het gezin, van het privé-bedrijf, van de loonarbeid, het verkondigen van de maatschappelijke harmonie, de verandering van de staat in alleen maar beheer van de productie. Al deze stellingen drukken slechts het wegvallen van de klassentegenstelling uit, die zich nog maar pas begint te ontwikkelen en die zij dus nog maar in haar eerste vormloze vaagheid kennen. Deze stellingen hebben dus nog een zuiver utopische betekenis.

De betekenis van het kritisch-utopisch socialisme en communisme staat in omgekeerde verhouding tot de historische ontwikkeling. Naarmate de klassenstrijd zich ontwikkelt en vorm krijgt, verliest deze fantasierijke dromerij, deze op de verbeelding gebaseerde bestrijding van de klassenstrijd elke praktische waarde en elke theoretische grond. Alhoewel de oorspronkelijke ontwerpers van deze systemen in menig opzicht revolutionair waren, vormden hun leerlingen telkens reactionaire sekten. Ze hielden vast aan de oude zienswijzen van de meesters tegenover de historische ontwikkeling van het proletariaat. Zij trachten daarom consequent de klassenstrijd weer af te stompen en de tegenstellingen te overbruggen. Zij dromen nog steeds van de experimentele verwezenlijking van hun maatschappelijke utopieën: stichting van afzonderlijke phalanstères, vestiging van home-colonies, oprichting van een klein Ikarië⁴⁰, het nieuwe Jeruzalem in zakformaat. Voor de opbouw van al deze luchtkastelen moeten zij een beroep doen op de filantropie van de burgerlijke harten en geldzakken. Stilaan komen zij terecht in de categorie van de hierboven beschreven reactionaire of conservatieve socialisten en onderscheiden zij zich van hen alleen nog maar door meer systematische betweterigheid, door het zweverig bijgeloof in de wonderbaarlijke werking van hun sociale wetenschap.

Zij bestrijden daarom met verbittering elke politieke beweging van de arbeiders, die volgens hen slechts het gevolg kon zijn van blind ongelooft in het nieuwe evangelie.

De aanhangers van Owen in Engeland, de aanhangers van Fourier in Frankrijk treden daar op tegen de chartisten⁴¹, hier tegen de reformisten.

4. Standpunt van de communisten tegenover de verschillende oppositiepartijen

Na het tweede hoofdstuk spreekt de verhouding van de communisten tot de reeds opgerichte arbeiderspartijen voor zichzelf. We hebben het over de Chartisten in Engeland en de agrarische hervormers in Noord-Amerika.⁴³

Zij strijden voor het bereiken van de onmiddellijke doelstellingen en belangen van de arbeidersklasse, maar vertegenwoordigen in de huidige beweging tegelijk de toekomst van de beweging. In Frankrijk sluiten de communisten zich aan bij de socialistisch-democratische⁴⁴ partij tegen de conservatieve en de radicale burgerij, zonder daarom afstand te doen van het recht kritiek uit te oefenen tegenover de frasen en illusies, afkomstig uit de revolutionaire traditie.

In Zwitserland steunen ze de radicalen⁴⁵, zonder blind te zijn voor het feit dat deze partij bestaat uit tegenstrijdige elementen, gedeeltelijk uit democratische socialistten in de Franse zin, gedeeltelijk uit radicale bourgeois.

Bij de Polen steunen de communisten de partij die stelt dat de agrarische revolutie de voorwaarde is voor de nationale bevrijding. Het is dezelfde partij die de Krakause opstand van 1846 in het leven riep. ⁴⁶

In Duitsland strijdt de communistische partij, zodra de burgerij revolutionair optreedt, samen met de burgerij tegen de absolute monarchie, het feodale grondbezit en de kleine burgerij.⁴⁷

Zij laat echter geen ogenblik na bij de arbeiders een zo klaar mogelijk bewustzijn op te wekken over de vijandelijke tegenstelling tussen burgerij en proletariaat, opdat de Duitse arbeiders de maatschappelijke en politieke omstandigheden, die de burgerij met haar heerschappij moet tot stand brengen, als even zovele wapens tegen de burgerij zou kunnen richten, opdat na de val van de reactionaire klasse in Duitsland onmiddellijk de strijd tegen de burgerij zelf zou kunnen beginnen.

De communisten richten hun aandacht voornamelijk op Duitsland, omdat Duitsland aan de vooravond staat van een burgerlijke revolutie en omdat het deze revolutie doorvoert onder de veel verder gevorderde omstandigheden van de Europese beschaving in het algemeen en met een veel verder ontwikkeld proletariaat dan Engeland in de 17e en Frankrijk in de 18 e eeuw, omdat de Duitse revolutie dus slechts het directe voorspel van een proletarische revolutie kan zijn.

In één woord: de communisten steunen overal elke revolutionaire beweging tegen de bestaande maatschappelijke en politieke toestanden.

In al deze bewegingen plaatsen zij de eigendoms kwestie, welke meer of minder ontwikkelde vorm die ook moge hebben aangenomen, als grondslag van de beweging op de voorgrond.

De communisten werken tenslotte overal aan de vereniging en de goede verstandhouding van de democratische partijen van alle landen.

De communisten steken hun opvattingen en bedoelingen niet onder stoelen of banken. Zij verklaren openlijk dat hun doel slechts kan worden bereikt door de gewelddadige omverwerping van elke tot dusver bestaande maatschappelijke orde. Dat de heersende klassen sidderen voor een communistische revolutie! De proletariërs hebben daarbij niets te verliezen dan hun ketenen. Zij hebben een wereld te winnen.

Proletariërs aller landen, verenig u!

Noten bij Het Manifest, 150 jaar jong in een geschiedenis die meet met eeuwen

I. Gemkow Heinrich e.a., Karl Marx, une biographie, Verlag Zeit im Bild, Dresde, 1968, pp.59-60.

2. Ibidem, p.88.

3. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1846, Editions du Progrès, Moskou, 1971, pp.18-19.

4. Gemkow Heinrich e.a., Karl Marx, une biographie, op.cit., p.97.

5. Engels en Marx, Le Parti de classe I, Uitgeverij Maspero, Petite collection, 1973, p. 139.

6. Ibidem, Engels 1881, p. 171.

7. Marx en Engels, Neue Rheinische Zeitung III, Editions Sociales, Parijs, 1963, p.365.

8. Ibidem, p.365.

9. Engels Friedrich, La Révolution démocratique bourgeoise en Allemagne, Editions Sociales, Parijs, 1951, p. 150.

10. Marx-Engels, Textes sur le colonialisme, Marx 1853, Editions en langues étrangères, Moskou, n.d., pp.98-99.

11. Marx-Engels, Oeuvres choisies III, Editions du Progrès, Moskou, 1970, Russische editie van 1966, p.40.

12. Marx-Engels, Correspondance, Marx 1867, op.cit., p.185.

13. Stéphane Courtois, Livre noir du communisme, p. 796.
14. Engels en Marx, Le Parti de classe I, Engels 1884, op. cit., p. 170.
15. Marat, Textes choisis, Editions Sociales, Parijs, 1950, p.87.
16. Ibidem, pp.80-81.
17. Ibidem, pp.34-35.
18. Pioget l'abbé, La Terreur, Uitgeverij C. Dillet, Parijs, 1861, pp.6-7; pp.238-241.
19. de Laguéronnière A. (Comte) en de Nogent (Comte), Histoire de la guerre de 1870-71, Uitgeverij Colle-Louis, Charleville (Ardennes), 1871, pp.809, 829.
20. Morin Georges, Histoire critique de la Commune, Uitgeverij Lacroix-Verbroeckhoven, Parijs, 1871, pp.237-238.
21. Martens Ludo, L'URSS et la contre-révolution de velours, Uitgeverij EPO, Brussel, 1991, pp.202, 211.
22. Morin Georges, op.cit, pp.228-229, 261.
23. Ibidem, pp.253-256.
24. Ibidem, pp.256, 273-275.
25. Ibidem, pp.231, 278.
26. de Laguéronnière A. (Comte) et de Nogent (Comte), Histoire de la guerre de 1870-71, op.cit., p.826.
27. Ibidem, p.810.
28. Kautsky Karl, Le bolchevisme dans l'impasse, Uitgeverij Quadrige, PUF, Parijs, 1982, pp.107, 112, 114.
29. Ibidem, pp.158, 122, 123.
30. Marx-Engels, Oeuvres choisies III, op. cit., p.348.
31. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1871, op.cit., p.264.
32. Ibidem, Engels, 1872, p.279.
33. Marx-Engels, Le Parti de classe II, op.cit., p.350.
34. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1892, op. cit., pp.491-92.
35. Marx en Engels, Oeuvres choisies I, Marx 1852, op.cit., p.265.

36. Ibidem 11, p.553.
37. Ibidem, pp.350-351.
38. Marx-Engels, Oeuvres choisies III, Engels 1888, op.cit., p.604.
39. Marx-Engels, Oeuvres choisies II, op.cit., pp.350-351.
40. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1892, op.cit. , p.488.
41. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Marx, La guerre civile en France, 1871, op.cit., pp.548-550.
42. Ibidem, Marx 10 december 1848, p. 175.
43. Marx-Engels, Oeuvres choisies III, Marx 1871, p.42.
44. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1889, op.cit., p.444.
45. Engels en Marx, Le Parti de classe II, Marx 1871, op. cit., p. 199.
46. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Marx, La guerre civile en France, 1871, op.cit. , pp.570-575.
47. Marx-Engels, Correspondance, op.cit., p.331.
48. Marx-Engels, Oeuvres choisies II, Marx 1852, op.cit, p.496.
49. Marx-Engels, Oeuvres choisies III, Marx 1871, op.cit., p.43.
50. Marx-Engels, Oeuvres choisies II, Marx, Critique Programme de Gotha, p.26.
51. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Marx 1850, op.cit, p.226.
52. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Marx, La guerre civile en France, 1871, op.cit. , pp.512-514.
53. Engels en Marx, Le Parti de classe III, Engels 1873, op.cit. , p.52; Marx-Engels, Oeuvres choisies II, op.cit., p.37.
54. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Marx, La guerre civile en France, 1871, op.cit., p.512. 55. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Marx, Le 18 Brumaire, 1852, p.344; Neue Rheinische Zeitung II, Marx 1948, op.cit. , p.27.
56. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Marx, Laguerre civile en France, 1871, op.cit. , p .512.
57. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, op. cit., pp.552-553.
58. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1883, op.cit, p.374.

59. Ibidem, Engels 1892, p.42.
60. Marx-Engels, Le parti de classe IV, Engels 1889, op.cit., pp. 16-17.
61. Marx-Engels, Oeuvres choisies 1, Engels 1872-73, op.cit., p.657.
62. Ibidem, Engels 1884, p.698.
63. Marx-Engels, Le Parti de classe I, "Adresse du CC à la Ligue des Communistes" 1850, op.cit., p. 107.
64. Engels en Marx, Le Parti de classe 111, Engels 1879, op.cit, pp.137-139.
65. Marx-Engels, Correspondance, Marx 1879, op.cit., p.336.
66. Marxistische Studies, Brussel, Maart 1996, nr. 29.
67. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1882, op. cit., pp.363-364.
68. Marx-Engels, Du Parti de la classe ouvrière, Engels 1890, Editions du Progrès, Moskou, 1987, p.325.
69. Marx-Engels, Textes sur le colonialisme, Marx 1853, op.cit., p .98-99.
70. Marx-Engels, Oeuvres choisies II, Marx 1875, op.cit., p.20.
71. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Engels 1884, op.cit., p.698.
72. Engels en Marx, Le Parti de classe IV, op.cit., p.78, 317.
73. Le panslavisme démocratique, february 1849.
74. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Engels 1895, op. cit., p.124.
75. Engels en Marx, Le Parti de classe IV, 1892, op.cit., p.88.
76. Ibidem, Engels 1886, p.72.
77. Ibidem, op.cit., p. 10.
78. Ibidem, p.75.
79. Ibidem, 1892, p.88.
80. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, Engels 1895, op.cit., p.124.
81. Engels en Marx, Le Parti de classe IV, 1892, op.cit., p.89.
82. Ibidem, 1888, p.8.
83. Ibidem, 1892, p.90.
84. Ibidem, p.8.

85. Marx-Engels, Correspondance, Marx 1877, op.cit., p.318.
86. Voorwoord op het Manifest, 1882.
87. Marx-Engels, Textes sur le colonialisme, Marx 1853, op.cit., p.98.
88. Ibidem, Engels 1857, pp.141-142.
89. Ibidem, p.42.
90. Ibidem, Marx 1858, p.343.
91. Marx-Engels, Correspondance, Engels 1882, op.cit., pp.360-361.
92. Marx-Engels, Textes sur le colonialisme, Engels 1894, op. cit., pp.360-361.
93. Marx-Engels, Correspondance, Engels, 1856, op.cit., p.89.
94. Ibidem, Engels 1858, p.106.
95. Bernstein Edouard, Les présupposés du socialisme, Uitgeverij Seuil, Parijs, 1974, pp. 178, 232, 202.
96. Berstein S. en Becker J-J., Histoire de l'anticommunisme en France I, 1917-1940, "Bolchevisme ou Fascisme? Français, il faut choisir!", Editions Olivier Orban, 1987, pp.129-131.
97. Hitler, Mijn kamp, Uitgeverij Ridderhof, 1982, p.400.
98. Arno Mayer, Why did the Heavens not darken?, Uitgeverij Verso, Londen, 1990,
p.101.
99. Martens Ludo, Un autre regard sur Staline, Uitgeverij EPO, Brussel, 1994, p.269.
100. Ibidem, pp.286-287.
101. Simpson Christopher, Blowback, Weidenfeld, Londen, 1988; Loftus John, The Belarus secrets, Paragon House, New York, 1989.
102. Martens Ludo, Un autre regard sur Staline, chapitre 5: "La collectivisation et l'holocauste ukrainien" , op.cit.
103. Martens Ludo, L 'URSS et la contre-révolution de velours, op.cit. , p.211.
104. Ibidem, p.212. 105. Ibidem, p.241.
106. Ibidem, p.40.

107. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, op. cit., p.557.
108. Schweizer Peter, "Victory, the Reagan Administration's Secret Strategy" , Atlantic Monthly Review, New York, 1994.
109. Ibidem, pp. 747, 707, 725.
110. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, op. cit., p.220.
- II I. Willem van Kemenade, NRC-Handelsblad, 14 februari 1998.
112. Marx-Engels, Oeuvres choisies I, op. cit., p.682.
113. La Libre Belgique, 5 juni 1989.
114. Marxistische studies, Brussel, 1996, nr.32, pp.67, 71, 74.
115. Marx-Engels, Oeuvres choisies II, Engels 1883, p.178-179.

Noten bij de Voorwoorden van Het Communistisch Manifest door Karl Marx en Friedrich Engels

Voor de samenstelling van de noten bij de voorwoorden hebben we ons gebaseerd op volgende bestaande uitgaven:

Karl Marx, Friedrich Engels, Manifeste du Parti Communiste, Ed. en langues étrangères, Pékin, 1970, 82 p.

K. Marx, F. Engels, Het Communistisch Manifest, Uitg. Progres, Moskou, 1970, 71 p.

Karl Marx, Friedrich Engels, Oeuvres choisies en trois volumes, Tome I, Editions du Progrès, Moskou, 1970, 622 p.

Karl Marx, Friedrich Engels, Het Communistisch Manifest, Uitg. Pegasus, Amsterdam, 1967, 111 p.

1 Bedoeld wordt de Februari-revolutie van 1848 in Frankrijk.

2 Volgens het historisch-bibliografisch onderzoek van Bert Andréas (Le Manifeste Communiste de Marx et Engels, Milano 1963) bestonden er tot 1872 veertien en tot 1888 eenentwintig Duitse uitgaven van het Manifest.

3 The Red Republican is een chartistisch weekblad dat van juni tot november 1850 door George Julian Harney werd uitgegeven. In november 1850 werd er in de nummers 21 tot 24 de eerste Engelse vertaling van Het Communistisch Manifest in opgenomen in verkorte vorm. De titel luidde Manifesto of the German Communist Party. In een voorafgaande redactionele commentaar noemt Harney voor de eerste maal Marx en Engels als de auteurs

van het Manifest. Op 30 december 1871 verscheen de vertaling van Helen Macfarlane opnieuw in het tijdschrift Woodhull & Claflin's Weekly in New York. Dit Amerikaanse weekblad verscheen van 1870 tot 1876 in New York en het werd uitgegeven door Victoria Woodhull en Tennessee Claflin, burgerlijke voorvechtsters voor gelijke rechten voor vrouwen.

4 Le Socialiste is een weekblad dat van oktober 1871 tot mei 1873 in het Frans werd uitgegeven in New York. Het was van december 1871 tot oktober 1872 het orgaan van de Franse afdeling van de Internationale Arbeidersassociatie in de Verenigde Staten. Het blad steunde de burgerlijke en kleinburgerlijke elementen in de Noord-Amerikaanse federatie van de Internationale. Na het Haagse Congres brak het de relatie met de Internationale af. Het Communistisch Manifest verscheen in onvolledige versie (op basis van de Engelse vertaling van Helen Macfarlane) in de nummers 16 tot 26 in de periode van 20 januari tot 30 maart 1872.

Pogingen om het Manifest uit te geven in het Frans in 1848, 1849, 1851 en 1869 waren mislukt voor zover dit tot nog toe kon worden nagegaan.

5 Deze vertaling is er nooit gekomen.

6 In december 1848 werd een begin gemaakt met de vertaling van het Manifest naar het Pools, maar de publicatie ervan kon tot vandaag niet worden teruggevonden.

7 Een eerste Russische vertaling verscheen in 1869 in Genève als een brochure zonder titelblad, anderhalfvel dik en zonder vermelding van de auteur, vertaler, plaats en jaar van uitgave. Deze vertaling bleek later van Bakoenin te zijn en hij had op verschillende plaatsen de inhoud verdraaid. In 1882 verscheen er in Genève een verbeterde versie, vertaald door Plechanov.

8 Van deze eerste Deense vertaling van het Manifest in 1848 kon totnogtoe geen exemplaar teruggevonden worden. Wel zeker is dat er in 1848 een Zweedse vertaling is verschenen in Stockholm onder de titel Fôrklaring av det Kommunistiska Partiet.

9 K. Marx, De burgeroorlog in Frankrijk, Pegasus, Amsterdam, 1936 of K. Marx, Der Bürgerkrieg in Frankreich, Tweede druk, Dietz Verlag, Berlijn, 1952, p. 65.

10 Deze "fundamentele en voornaamste les van de Parijse Commune, zegt Lenin in zijn werk Staat en Revolutie (1917), achtten Marx en Engels van zulk een geweldig belang, dat zij haar als een wezenlijke verbetering in Het Communistisch Manifest aanbrachten. En juist deze les werd niet alleen geheel

vergeten, maar zelfs door de heersende Kautskyaanse 'interpretatie' van het marxisme rechtstreeks verdraaid. "

11 Dit voorwoord bij de tweede Russische uitgave van het Manifest was het laatste dat door Marx en Engels gezamenlijk bij een uitgave van het Manifest werd geschreven. Het bestaat in twee geautoriseerde Duitse versies: de door Marx en Engels verzorgde oorspronkelijke versie van 21 januari 1882 en een van Engels, die op 1 mei 1890 de vertaling van Plechanov opnieuw naar het Duits vertaalde. (Zie ook noot 13, 40, 41 en 42.) 12 Michail Bakoenin (1814-1876). Een van de Russische ideologen en publicisten van het anarchisme. Hij nam in 1848-49 deel aan de revolutie in Duitsland en beïnvloedde ideologisch de narodniki-beweging. Hij trad in de Internationale Arbeidersassociatie op als de gezworen vijand van het marxisme en werd in 1872 tijdens het Haagse Congres uitgesloten wegens scheurmakerij.

13 Kolokol (De klok) was een Russische revolutionair-democratische krant die door A.I. Herzen en N.P. Ogarjow werd uitgegeven. De krant verscheen in de Russische taal van 1857 tot 1865 in Londen en daarna in Genève. In de jaren 1868-69 verscheen het blad in de Franse taal met Russische bijlagen. De eerste Russische vertaling van het Manifest verscheen in 1869 bij de Vrije Russische Drukkerij in Londen; het blad Kolokol werd er eveneens gedrukt.

20 Juni-opstand. Dit slaat op de opstand van de Parijse arbeiders van 24 tot 26 juni 1848. Engels noemde ze in 1888 "de eerste grote strijd tussen proletariaat en burgerij". De opstand werd bloedig onderdrukt door Cavaignac, de minister van Oorlog.

21 Pierre Joseph Proudhon (1809-1865). Proudhon was een Frans publicist, econoom en socioloog, een ideoloog van het kleinburgerdom, één van de grondleggers van het anarchisme. Proudhon verflde de kleine particuliere eigendom bestendigen en kritiseerde vanuit een kleinburgerlijk standpunt de grote kapitalistische eigendom. Hij stelde voor een speciale "volksbank" te organiseren die met behulp van "kosteloos krediet" de arbeiders zou helpen eigen productiemiddelen aan te schaffen en ambachtlieden te worden. Van even reactionaire aard was de utopie van Proudhon over het stichten van bijzondere "ruilbanken" met behulp waarvan de werkenden zeker zouden zijn van een "rechtvaardige afzet van de producten van hun arbeid en die tegelijkertijd niet de kapitalistische eigendom van de productiewerktuigen en productiemiddelen zouden aantasten". In 1846 gaf hij het boek Het systeem van de economische tegenstellingen, of de filosofie van de armoede uit, waarin hij zijn kleinburgerlijke filosofisch-economische inzichten uiteenzette. In zijn werk De

armoede van de filosofie onderwierp Marx het boek van Proudhon aan een vernietigende kritiek en bewees hij de wetenschappelijke onhoudbaarheid ervan.

22 Lassalle noemde zich persoonlijk tegenover ons steeds "leerling" van Marx en stond als zodanig op de grondslag van het Manifest. Anders stond het met diegenen van zijn aanhangers, die niet verder gingen dan zijn eis van productiecoöperaties met staatskrediet en die de gehele arbeidersklasse indeelden in staatshelpers en zelfhelpers. (Aantekeningen van Engels)

Lassaleanen zijn aanhangers en navolgers van de Duitse kleinburgerlijke socialist Ferdinand Lassalle (1825-1864). Zij zijn leden van de Algemene Duitse Arbeiders Vereniging die 1863 werd gesticht op het congres van de Arbeidersverenigingen in Leipzig. De eerste voorzitter van deze Vereniging was Lassalle die het programma en de grondslagen van de tactiek ervan formuleerde. De strijd voor het algemeen kiesrecht werd tot het politieke programma van de Vereniging verklaard. Het economische programma bestond in het propageren van de arbeidersproductiegenootschappen met behulp van de staat. Marx en Engels onderwierpen de theorie, de tactiek en de organisatieprincipes van de lassaleanen als een opportunistische stroming in de Duitse arbeidersbeweging herhaaldelijk aan een scherpe kritiek.

23 Engels citeert uit een rede van W. Bevan, de voorzitter van de Raad van Trade Unions van de stad Swansea. Van het jaarlijks congres van de Trade Unions verscheen een verslag in het blad *Commenweal* (Het algemeen welzijn) op 17 september 1887.

24 *The Red Republican*: zie noot 3.

25 *Le Socialiste*: zie noot 4.

26 *Kolokol*: zie noot 13.

27 De tweede Russische uitgave van het Manifest verscheen eind mei 1882 in Genève. De vertaling is niet van Vera Zassoelitsj (1849-1919) maar wel van Georgi Plechanov (1856-1918). Plechanov had net als Zassoelitsj in 1880 moeten emigreren uit het tsaristische Rusland en sterk onder de indruk van het Manifest is hij de eerste Russische marxist geworden. In zijn in 1894 geschreven nawoord bij *Soziales aus Russland* noemt Engels zelf ook Plechahnov als vertaler. In de Russische uitgave van 1900 wijst Plechanov er ook op dat deze vertaling door hem werd gemaakt.

28 Zie noot 18.

29 Laura Lafargue, de tweede dochter van Karl Marx verzorgde deze Franse vertaling. Ze verscheen in het weekblad *Le Socialiste* in de nummers I- II van 29 augustus - 7 novem-

ber 1885 en als aanhangsel in het boek van Mermeix *La France socialiste, Note d'histoire contemporaine* (Parijs, 1886).

Le Socialiste was een vvyweekblad dat in 1885 door Jules Guesde in Parijs voor het eerst werd uitgegeven. Tot 1902 was het het orgaan van de Franse Arbeiderspartij, van 1902 tot 1905 van de Socialistische Partij van Frankrijk. Na 1905 was het de spreekbuis van de Franse Socialistische Partij. In de periode 1885 tot 1900 werkten F. Engels, P. Lafargue en G. Plechanov mee aan dit blad.

30 Deze Spaanse vertaling verscheen in het weekblad *El Socialista*, in nummers 14-22, in de periode van 11 juni tot 6 augustus 1886. De brochurevorm verscheen nog in hetzelfde jaar onder de titel *Manifiesto del Partido Comunista* als deel I van de Biblioteca de 'El Socialista'. *El Socialista* was het orgaan van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij en verscheen in Madrid sinds 1885.

31 Zie noot 2.

32 Robert Owen (1771-1858). Belangrijk Engels utopisch socialist.

33 Charles Fourier (1772-1837). Frans utopisch socialist.

34 Etienne Cabet (1788-1856). Cabet was een kleinburgerlijk Frans publicist, een markant vertegenwoordiger van het utopische communisme. Cabet was van mening dat de tekortkomingen van de burgerlijke maatschappij uit de weg konden worden geruimd door een vreedzame hervorming van de maatschappij. Hij zette zijn opvattingen uiteen in zijn boek *Een reis naar Ikarië* (1840) en trachtte deze in de praktijk te verwezenlijken door het oprichten van een communistische gemeenschap in Amerika. Dit experiment liep uit op een volledige mislukking.

45 Kolokol: zie noot 13.

46 Gatsjina: zie noot 14.

Zie noot 19. 48 Zie noot 18.

49 Zie noot 29. 50 Zie noot 30.

51 Pierre Joseph Proudhon. Zie noot 21.

52 Ferdinand Lassalle. Zie noot 22.

- 53 Zie K. Marx en Fr. Engels: Werke, deel 16, p. 14 en deel 17, p.440.
- 54 Zie noot 23.
- 55 Zie noot 32. 56 Zie noot 33.
- 57 Etienne Cabet. Zie noot 34.
- 58 Wilhelm Weitling. Zie noot 35.
- 65 Weggelaten in de Poolse vertaling van 1892.
- 66 Weggelaten in de Poolse vertaling van 1892.

Februari - maart 1 998

- 67 Engels schreef dit voorwoord op verzoek van de Italiaanse socialist Filippo Turati die het Franse manuscript ook zelf in het Italiaans vertaalde. Het Franse origineel werd voor het eerst in 1958 door Luigi Cortesi gepubliceerd in *Annali dell' Istituto Giangiacomo Feltrinelli, Anno Primo, Milano, 1958, p.238-239*. Het Manifest verscheen in het Italiaans in 1893 in het tijdschrift *Critica Sociale* in een vertaling van Pompeo Bettini.
- 68 Weggelaten in de Italiaanse vertaling van 1893.
- 69 Weggelaten in de Italiaanse vertaling van 1893.

Noten bij Het Manifest van de Communistische Partij

Deze bewerkte vertaling vertrekt van de vroegere edities door Uitgeverij Pegasus in 1960 en 1979 en de vertaler heeft de hele tekst vergeleken met de Duitse uitgave bij Dietz Verlag in 1969.

De noten zijn gebaseerd op de uitgave van Het Communistisch Manifest door Uitgeverij Pegasus in 1960 en op de uitgaven van Uitgeverij Progres, Moskou, 1970.

Sommige noten heeft F. Engels zelf toegevoegd in latere edities; we hebben dit in de noten vermeld door tussen twee haakjes de naam Engels te vermelden.

1 Metternich Clemens, vorst, (1773-1859), een Oostenrijks staatsman en diplomaat, minister van Buitenlandse Zaken van 1809 tot 1821. Hij was kanselier van 1821 tot 1848 en een aartsreactionair politicus.

2 Guizot François (1787-1874). Frans historicus en staatsman. Hij leidde van 1840 tot 1848 feitelijk de binnenlandse en buitenlandse politiek van Frankrijk. Hij kwam op voor de belangen van de grote financiële burgerij.

3 De burgerlijk-democratische republikeinen van die tijd. Bij hen aangesloten bekende schrijvers en politici streden tegen het socialisme en het communisme.

4 Op het Tweede Congres van de Bond der Communisten te Londen van 29 november tot 8 december 1847.

5 Onder bourgeoisie wordt de klasse van de moderne kapitalisten verstaan, zij zijn de bezitters van de maatschappelijke productiemiddelen en buiten loonarbeid uit. Onder proletariërs wordt verstaan de klasse van de moderne loonarbeiders, die er op aangewezen zijn hun arbeidskracht te verkopen om te kunnen leven, daar zij geen eigen productiemiddelen bezitten. (Fr. Engels, Opmerking bij de Engelse uitgave van 1888).

6 Dit betekent nauwkeuriger gezegd: de schriftelijk overgeleverde geschiedenis. In 1847 was de voorgeschiedenis van de maatschappij, de maatschappelijke organisatie die aan alle geschreven geschiedenis voorafging, nog zo goed als onbekend. Sedertdien heeft Haxthausen het gemeenschappelijk grondbezit in Rusland ontdekt. Maurer heeft aangetoond dat dit de gemeenschappelijke grondslag was waarvan alle Duitse stammen historisch uitgingen, en stilaan ontdekte men dat de dorpsgemeenten met gemeenschappelijk grondbezit de oervorm waren van de maatschappij van Indië tot Ierland. Ten slotte werd de interne organisatie van deze oorspronkelijke communistische maatschappij blootgelegd door de ontdekking van Morgan, die de kroon op al het voorgaande zette, de ontdekking namelijk van de "gens" en haar plaats in de stam. Met de ontbinding van deze oorspronkelijke gemeenschappen begint de splitsing van de maatschappij in bijzondere en uiteindelijk tegenover elkaar staande klassen. (Fr. Engels, Opmerking bij de Engelse uitgave van 1888 en de Duitse van 1890). Ik heb geprobeerd dit oplossingsproces na te gaan in De oorsprong van het gezin, het privébezit en de staat. (Fr. Engels, Opmerking bij de Engelse uitgave van 1888)

Haxthausen August (1772-1866) was een Pruisische hoge regeringsambtenaar en schrijver. Hij is de auteur van een werk waarin hij de resten van de gemeentegemeenschap in de dorpsgemeenschap in Rusland (Obsjtina) beschreef.

Maurer Ludwig (1790-1872) was een Duits historicus. Hij bestudeerde de Duitse maatschappelijke orde van voor en tijdens de Middeleeuwen.

Morgan Louis (1818-1881) was een Amerikaans etnograaf, archeoloog en historicus van de oermaatschappij, een elementair materialist.

7 Patriciërs en plebejers: klassen in het oude Rome. De patriciërs waren de heersende klasse van grootgrondbezitters, in wiens handen de grond en de staatsmacht waren geconcentreerd. De plebejers (van het woord plebs = volk) waren de klasse van de vrije maar niet gelijkgerechtigde burgers.

8 Zo noemden de burgers van de Italiaanse en Franse steden hun stedelijke gemeenten, nadat zij van hun feodale heersers de eerste rechten tot zelfbestuur hadden afgekocht of afgedwongen. (Fr. Engels, Opmerking bij de Duitse uitgave van 1890)

"Commune" was de naam die de opkomende steden in Frankrijk aannamen, zelfs nog voor zij als "derde stand" plaatselijk zelfbestuur en politieke rechten veroverd hadden op hun feodale graven en meesters. Algemeen gesproken is hier Engeland genomen als het typische land voor de economische ontwikkeling van de burgerij en Frankrijk als voorbeeld van haar politieke ontwikkeling. (Fr. Engels, Opmerking bij de Engelse uitgave van 1888)

9 Volksverhuizingen vonden in Europa van de 4e tot de 6e eeuw plaats. In die tijd voltrokken zich massaverplaatsingen van verschillende volkeren, die zich ook over het gebied van het Romeinse keizerrijk uitstrekten.

10 Kruistochten: grote militaire rooftochten in de 11 e -12 e eeuw naar het Nabije Oosten. Zij stonden onder leiding van de Roomse Kerk en werden ondernomen onder het voorwendsel van de "bevrijding" van het Heilig Land (Palestina). Aan de kruistochten namen verschillende klassen van de feodale maatschappij deel: de feodalen die uit waren op nieuwe landgoederen, de handelaars die uit waren op nieuwe markten en de van grond beroofde boeren die grond zochten. De kruisvaarders werden ten slotte uit het door hen veroverde gebied naar Europa teruggedrongen.

11 In de latere uitgaven, te beginnen met de Duitse uitgave van 1872, zijn de woorden "van de burgerlijke beschaving en" weggelaten.

dictatuur van het proletariaat" naar voor. In de brochure De 18e Brumaire van Louis Bonaparte zegt Marx dat het proletariaat de machine van de burgerlijke staat niet eenvoudig in bezit kan nemen maar dat het de staat moet "stukslaan", "breken". Verder geeft Marx op grond van de ervaring van de Parijse Commune een karakteristiek van het staatsapparaat waardoor het proletariaat bij zijn dictatuur het door hem vernielde onderdrukkingsapparaat van de burgerlijke staat vervangt. (Zie Karl Marx, De burgeroorlog in Frankrijk).

21 Naar aanleiding van deze eisen, die eveneens in de Beginselen van het communisme van Engels waren gesteld, toonde Stalin op de 15e Partijconferentie in 1926 aan, door vergelijking met de veroveringen van de

Russische revolutie, dat "negen tiende van dit program reeds door de revolutie was verwezenlijkt".

22 In de latere Duitse uitgave, te beginnen met de uitgave van 1872, staat in plaats van "tegenstelling" , "verschil".

23 In de latere Duitse uitgaven, te beginnen met die van 1872, staat in plaats van "van de klassen in het algemeen", "de klassen in het algemeen".

24 In dit hoofdstuk van Het Communistisch Manifest wordt kritiek uitgeoefend op de in 1847 bestaande socialistische stromingen, waarachter zich in werkelijkheid twee soorten belangen schuilhielden: hetzij de belangen van de klassen die rechtstreeks vijandig stonden tegenover het proletariaat (bijvoorbeeld de landheren bij het feodale socialisme, de kapitalisten bij het burgerlijk socialisme), hetzij de belangen van de geruïneerde kleine boeren en stedelijke kleine burgerij (het kleinburgerlijk socialisme).

20 Bedoeld wordt niet de Engelse Restauratie van 1660-1689, maar de Franse Restauratie van 1814-1830. (Fr. Engels, Opmerking bij de Engelse vertaling van 1888)

31 Economisten slaat hier op de aanhangers van de economische theorie van Adam Smith (1723-1790).

32 In de Engelse uitgave van 1888 Luidt deze zin: "Toen de hardnekkige geschiedkundige feiten iedere roes van zelfbedrog verdreven hadden, onttaarde deze vorm van socialisme ten slotte in een erbarmelijke katterigheid. "

33 In de latere uitgaven, te beginnen met de Duitse uitgaven van 1872, zijn de woorden "over de ware maatschappij " weggelaten.

34 Jonkers: adellijke grondbezitters in Pruisen.

35 De revolutiestorm van 1848 heeft heel deze verformfaaide richting weggevaagd en haar dragers de lust benomen nog verder in socialisme te doen. Voornaamste vertegenwoordiger en klassiek type van deze richting is de heer Karl Grün. (Fr. Engels, Opmerking bij de Duitse uitgave van 1890)

36 Gracchus Babeuf (François Noël) (1760-1797). Babeuf was een Frans revolutionair, een vooraanstaand vertegenwoordiger van het utopisch communisme. Hij stichtte een geheime vereniging die de gewapende opstand organiseerde om een revolutionaire dictatuur in te stellen ter bescherming van de belangen van de brede volksmassa's. De samenzwering werd ontdekt en op 27 mei 1797 werd Babeuf terechtgesteld door de regering van het Directoire, een regeringsvorm ingesteld tijdens de Franse revolutie.

- 37 Henri-Claude de Saint-Simon (1760-1825). Frans utopisch socialist.
- 38 Charles Fourier (1772-1837). Frans utopisch socialist.
- 39 Robert Owen (1771-1858). Engels utopisch socialist.
- 45 De Zwitserse kleinburgerlijke democratische (republikeinse) partij van die tijd met James Fazy aan het hoofd.
- 46 De opstand in Krakau, die in januari 1846 plaatsvond, werd voorbereid door de organisatie De Poolse Democratische Gemeenschap, opgericht in 1832. Dit was een organisatie van de Poolse kleine adel (Schlachta) die tegen de verdeling en de onderdrukking van Polen door Rusland, Oostenrijk en Pruisen streed. In haar programma waren, naast democratische, republikeinse eisen, de eis van de bevrijding van de boeren uit de op lijfeigenschap gebaseerde afhankelijkheid opgenomen.
- 47 In het origineel wordt hier het woord Kleinbürgerei gebruikt. Met dit woord duiden Marx en Engels de reactionaire elementen van de stedelijke kleine burgerij aan, die de heerschappij van de feodale adel en de absolute monarchie ondersteunden. Hun ideaal was de middeleeuwse gildenorde. In de meerderheid van de Duitse steden was deze laag buitengewoon talrijk vertegenwoordigd.